

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КОРОЛЬ НАТАЛЯ ПЕТРІВНА

УДК 35.077

ДИСЕРТАЦІЯ

**ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ З МІЖНАРОДНИМИ
ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ
НАСИЛЬСТВУ**

Спеціальність 281 “Публічне управління та адміністрування”
Галузь знань 28 “Публічне управління та адміністрування”

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі
публічного управління та адміністрування

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Н. П. КОРОЛЬ

Науковий керівник: Дерун Тетяна Миколаївна, кандидат наук з державного
управління, доцент кафедри регіональної політики Навчально-наукового
інституту публічного управління та державної служби Київського
національного університету імені Тараса Шевченка

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Король Н. П. Взаємодія органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. - Київ, 2023.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі публічного управління та адміністрування за спеціальністю 281 “Публічне управління та адміністрування”. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка МОН України, Київ. 2024.

У дисертації запропоновано вирішення актуального наукового завдання в галузі науки “Публічне управління та адміністрування”, яке полягає в теоретичному та науково-практичному обґрунтуванні пріоритетних напрямів взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству та розробці практичних рекомендації щодо їх вдосконалення.

Перший розділ дисертації присвячено теоретико-методологічним основам запобігання домашньому насильству. Зосереджено увагу на розвитку інституційної спроможності суб’єктів, уповноважених на запобігання та протидію домашньому насильству на національному, регіональному та місцевому рівнях. На основі аналізу наукових джерел розкрито питання сутності домашнього насильства та запобігання, доповнено класифікацію уповноважених суб’єктів у сфері запобігання, проведено аналіз інституційного забезпечення сфери запобігання домашньому насильству в Україні.

У другому розділі проаналізовано нормативно-правове забезпечення взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству. Проведено аналіз стану та виявлено тенденційні проблемні питання взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями на національному, регіональному та місцевому рівнях, запропоновано шляхи їх вирішення, шляхом розробки та

впровадження державної стратегії взаємодії, невід'ємною умовою якої є залучення міжнародних організацій, що забезпечує ефективність заходів у сфері запобігання домашньому насильству. Розкрито проблемні питання імплементації міжнародних стандартів у національну практику публічного управління в системі протидії та запобігання домашньому.

У третьому розділі надано пропозиції щодо удосконалення механізмів забезпечення взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству. З метою ширшого залучення міжнародних організацій до формування та реалізації політики запобігання домашньому насильству, запропоновано створення спеціалізованого органу та колегіального дорадчого органу на рівні центрального органу виконавчої влади. Розроблено комплексну структурно-функціональну модель взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями, що дає можливість досягти мети управління в даній сфері – забезпечення безпечного сталого розвитку суспільства через ефективне запобігання домашньому насильству.

Уперше в галузі знань «Публічне управління та адміністрування» розроблено комплексну структурно-функціональну модель взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями для забезпечення їх ефективного залучення на усіх етапах управлінських рішень завдяки комплексному підходу шляхом забезпечення його інституційної, правової, комунікаційної та організаційної складових.

У дисертаційній роботі вирішено поставлене завдання у галузі науки публічного управління – вдосконалено теоретичні та методологічні засади механізмів взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству:

здійснено аналіз та узагальнено положення нормативно-правової бази України, міжнародного законодавства, напрацювання вітчизняних і зарубіжних науковців у сфері дослідження взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями щодо запобігання домашньому насильству;

запропоновано концептуальний підхід до забезпечення взаємодії, що базується на засадах застосування механізмів забезпечення інституційної спроможності та побудовано модель взаємодії органів публічної влади України з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству на національному, регіональному та місцевому рівнях;

удосконалено систему правових механізмів забезпечення взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству та сформовано практичні рекомендації щодо їх застосування;

удосконалено систему механізмів забезпечення інституційної спроможності органів публічної влади у сфері запобігання домашньому насильству;

узагальнено теоретичні підходи до визначення понять «домашнього насильства», «запобігання домашньому насильству», «взаємодія органів публічної влади», зосереджено увагу на питаннях неповноти форм домашнього насильства, а також відсутність класифікації суб'єктів запобігання.

Визначено особливості інституційного забезпечення взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Зосереджено увагу на тому, що базовими принципами взаємодії суб'єктів, уповноважених у сфері запобігання домашньому насильству є: партнерство, що передбачає дієву співпрацю та координацію суб'єктів усіх рівнів; стратегічне планування, що передбачає розробку загальних міжвідомчих стратегій, з подальшим відображенням основних цілей та завдань у програмах запобігання домашньому насильству, з урахуванням особливостей територіальної громади; комплексний підхід та стійкість сталість, що забезпечується через інституційну пам'ять уповноважених суб'єктів.

Обґрунтовано теоретичні положення, що розкривають особливості

формування механізму взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями через вдосконалення його інституційних, правових, організаційних та комунікаційних складових та запропоновано модель такої взаємодії.

Сформульовано практичні рекомендації органам, уповноваженим на формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, щодо вдосконалення інструментів функціонування механізму взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству.

Визначено, що запропоновані заходи сприятимуть розробці і впровадженню дієвих рішень в сфері публічного управління, які спрямовано на запобігання домашньому насильству на місцевому, регіональному та національному рівнях, що забезпечить сталий розвиток суспільства.

Здійснено аналіз нормативно-правового забезпечення, ступінь імплементації міжнародного законодавства щодо комплексності запобігання домашньому насильству в контексті виконання євроінтеграційних вимог.

Досліджено взаємодію органів публічної влади на національному, регіональному та місцевому рівні. Результати проведеного аналізу засвідчили високий ступінь взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями на місцевому рівні завдяки інституційному, правовому, організаційному та комунікаційному механізмам.

Встановлено залежність ефективності взаємодії органів публічної влади від представництва суб'єктів, уповноважених на запобігання та протидію домашньому насильству у складі координаційного органу, в тому числі міжнародних організацій.

В результаті проведеного аналізу виявлено неефективність взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями на національному рівні через відсутність окремої інституції щодо запобігання та протидії домашньому насильству та постійно діючого колегіального дорадчого органу.

Запропоновано створення інституції на національному рівні та

Міжнародної консультативної ради при Міністерстві соціальної політики для налагодження, розвитку та підтримання відносин між національними та іноземними органами та установами системи запобігання та протидії домашньому насильству, а також міжнародними організаціями, обмін досвідом, консультативною, експертною, іншою допомогою.

Дослідженням встановлено відсутність комплексного стратегічного документа, який би визначав пріоритетні напрями консолідованих дій центральних та місцевих органів публічної влади, інститутів громадянського суспільства, суб'єктів господарювання для запобігання домашньому насильству.

Узагальнено досвід формування та реалізації політики запобігання домашньому насильству в країнах Європейського Союзу з метою імплементації кращих практик в Україні, а саме: приведення законодавчої бази до вимог міжнародних стандартів та реалій сьогодення; створення спеціального органу у сфері запобігання домашньому насильству; запровадження стратегічного планування діяльності усіх суб'єктів, уповноважених на запобігання домашньому насильству, та дорадчих органів на національному, регіональному та місцевому рівнях; забезпечення єдності збору даних щодо запобігання домашньому насильству; підвищення відповідальності уповноважених суб'єктів у сфері запобігання домашньому насильству; запровадження сталого співробітництва з міжнародними організаціями.

Досліджено, що в країнах Європейського Союзу належний рівень взаємодії з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству забезпечив ефективність імплементації Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству, що має виняткове значення для України, яка ратифікувала Конвенцію у 2022 році.

Встановлено, що в Україні відсутні чіткі, вичерпні та систематичні дані щодо всіх форм домашнього насильства, що негативно впливає на ухвалення обґрунтованих рішень. Запропоновано створення єдиної платформи обліку

даних та їх моніторингу щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

Розроблено модель взаємодії органів публічної влади України з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству.

Обґрунтовано необхідність використання комунікаційного механізму в системі взаємодії суб'єктів, уповноважених на запобігання та протидію домашньому насильству, з міжнародними організаціями для забезпечення ефективного зворотнього зв'язку з метою оперативного реагування на виклики в умовах воєнного стану.

Ключові слова: домашнє насильство, запобігання домашньому насильству, органи публічної влади, взаємодія органів публічної влади, взаємодія органів публічної влади з міжнародними організаціями, діяльність органів влади щодо запобігання насильству, партнерство органів публічної влади, суб'єкти запобігання насильству, механізми взаємодії органів публічної влади, інструменти запобігання домашньому насильству, гендерна рівність, безпека, конфлікт.

ABSTRACT

Korol N. P. Interaction of public authorities with international organizations in the field of domestic violence prevention. Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 281 "Public Management and Administration". – Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2024.

The dissertation proposes a solution to the current scientific task in the field of science "Public management and administration", which consists in the theoretical and scientific-practical substantiation of the priority areas of interaction of public authorities with international organizations in the field of domestic violence prevention and the development of practical recommendations for their improvement.

The first chapter of the dissertation is devoted to the theoretical and methodological foundations of preventing domestic violence. Attention is focused

on the development of the institutional capacity of entities authorized to prevent and combat domestic violence at the national, regional, and local levels. Based on the analysis of scientific sources, the issue of the essence of domestic violence and prevention was revealed, the classification of authorized subjects in the field of prevention was supplemented, and an analysis of institutional support in the field of domestic violence prevention in Ukraine was carried out.

The second chapter analyzes the regulatory and legal provision of interaction between public authorities and international organizations in the field of domestic violence prevention. An analysis of the situation was carried out and problematic issues of the interaction of public authorities with international organizations at the national, regional and local levels were identified, ways of solving them were proposed, through the development and implementation of a state strategy of interaction, an integral condition of which is the involvement of international organizations, which ensures the effectiveness of measures in the field of domestic violence prevention. Problematic issues of the implementation of international standards into the national practice of public administration in the system of countermeasures and prevention of domestic violence are revealed.

In the third section, proposals are given for improving the mechanisms for ensuring the interaction of public authorities with international organizations in the field of domestic violence prevention. With the aim of wider involvement of international organizations in the formation and implementation of the domestic violence prevention policy, the creation of a specialized body and a collegial advisory body at the level of the central executive body was proposed. A complex structural and functional model of interaction between public authorities and international organizations has been developed, which makes it possible to achieve the goal of management in this area - ensuring the safe and sustainable development of society through the effective prevention of domestic violence.

For the first time in the field of knowledge "Public management and administration" a complex structural and functional model of interaction of public authorities with international organizations has been developed to ensure their

effective efficiency of involvement at all stages of management decisions thanks to a comprehensive approach by ensuring its institutional, legal, communication and organizational components.

In the dissertation work, the task set in the field of public administration science was solved - the theoretical and methodological foundations of the mechanisms of interaction of public authorities with international organizations in the field of domestic violence prevention were improved:

the analysis was carried out and the provisions of the regulatory and legal framework of Ukraine, international legislation, the development of domestic and foreign scientists in the field of research on the interaction of public authorities with international organizations regarding the prevention of domestic violence;

a conceptual approach to ensuring cooperation is proposed, based on the principles of applying mechanisms for ensuring institutional capacity, and a model of cooperation between public authorities of Ukraine and international organizations in the field of domestic violence prevention at the national, regional and local levels is built;

the system of legal mechanisms for ensuring the interaction of public authorities with international organizations in the field of domestic violence prevention has been improved and practical recommendations for their application have been formed;

the system of mechanisms for ensuring the institutional capacity of public authorities in the field of domestic violence prevention has been improved;

the theoretical approaches to defining the concepts of "domestic violence", "prevention of domestic violence", "interaction of public authorities" are summarized, attention is focused on the issues of incomplete forms of domestic violence, as well as the lack of classification of prevention subjects.

The features of the institutional support for the interaction of public authorities with international organizations at the national, regional and local levels have been determined.

Attention is focused on the fact that the basic principles of interaction of

subjects authorized in the field of domestic violence prevention are: partnership, which involves effective cooperation and coordination of subjects of all levels; strategic planning, which involves the development of common interdepartmental strategies, followed by the reflection of the main goals and objectives in domestic violence prevention programs, taking into account the characteristics of the territorial community; integrated approach and sustainability sustainability, which is ensured through the institutional memory of authorized subjects.

The theoretical provisions that reveal the peculiarities of the formation of the mechanism of interaction between public authorities and international organizations through the improvement of its institutional, legal, organizational and communication components are substantiated, and a model of such interaction is proposed.

Practical recommendations have been formulated for bodies authorized to form and implement state policy in the field of prevention and combating domestic violence, regarding the improvement of tools for the functioning of the mechanism of interaction between public authorities and international organizations in the field of domestic violence prevention.

It was determined that the proposed measures will contribute to the development and implementation of effective solutions in the field of public administration, which are aimed at preventing domestic violence at the local, regional and national levels, which will ensure the sustainable development of society.

The analysis of regulatory and legal support, the degree of implementation of international legislation regarding the complexity of domestic violence prevention in the context of the fulfillment of European integration requirements was carried out.

The interaction of public authorities at the national, regional and local levels was studied. The results of the analysis showed a high degree of interaction between public authorities and international organizations at the local level thanks to institutional, legal, organizational and communication mechanisms.

It was established that the effectiveness of the interaction of public authorities depends on the representation of subjects authorized to prevent and combat domestic violence as part of the coordination body, including international organizations.

As a result of the analysis, the inefficiency of the interaction of public authorities with international organizations at the national level was revealed due to the absence of a separate institution for the prevention and counteraction of domestic violence and a permanent collegial advisory body.

It is proposed to create an institution at the national level and an International Advisory Council under the Ministry of Social Policy to establish, develop and maintain relations between national and foreign bodies and institutions of the system of preventing and countering domestic violence, as well as international organizations, exchange of experience, advisory, expert and other assistance.

The research established the absence of a comprehensive strategic document that would determine the priority directions of consolidated actions of central and local public authorities, civil society institutions, and business entities to prevent domestic violence.

The experience of forming and implementing the domestic violence prevention policy in the countries of the European Union is summarized with the aim of implementing best practices in Ukraine, namely: bringing the legislative framework to the requirements of international standards and today's realities; creation of a special body in the field of domestic violence prevention; introduction of strategic planning of activities of all subjects authorized to prevent domestic violence and advisory bodies at the national, regional and local levels; ensuring the unity of data collection on the prevention of domestic violence; increasing the responsibility of authorized subjects in the field of domestic violence prevention; introduction of sustainable cooperation with international organizations.

It was investigated that in the countries of the European Union, the appropriate level of interaction with international organizations in the field of

domestic violence prevention ensured the effectiveness of the implementation of the Council of Europe Convention on the Prevention of Violence against Women and Domestic Violence, which is of exceptional importance for Ukraine, which ratified the Convention in 2022.

It has been established that there is a lack of clear, comprehensive and systematic data on all forms of domestic violence in Ukraine, which negatively affects the adoption of informed decisions. It is proposed to create a single platform for recording and monitoring data on preventing and combating domestic violence.

A model of interaction between public authorities of Ukraine and international organizations in the field of domestic violence prevention has been developed.

The necessity of using a communication mechanism in the system of interaction of subjects authorized to prevent and combat domestic violence with international organizations to ensure effective feedback for the purpose of prompt response to challenges under martial law is substantiated.

Key words: domestic violence, prevention of domestic violence, public authorities, interaction of public authorities, interaction of public authorities with international organizations, activities of authorities in the prevention of violence, partnership of public authorities, subjects of violence prevention, mechanisms of interaction of public authorities , domestic violence prevention tools, gender equality, security, conflict.

ЗМІСТ

ВСТУП	15
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	25
1.1. Дослідження домашнього насильства у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі	25
1.2. Сутність діяльності щодо запобігання та протидії домашньому насильству	43
1.3. Інституційне забезпечення у сфері запобігання домашньому насильству	64
Висновки до розділу 1	89
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	92
2.1. Нормативно-правове забезпечення взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у запобіганні домашньому насильству	92
2.2. Аналіз сучасного стану співпраці міжнародних організацій з органами публічної щодо запобігання домашньому насильству	110
2.3. Імплементация міжнародних стандартів у національну практику публічного управління в системі запобігання домашньому насильству: проблемний аспект	127
Висновки до розділу 2	138
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	140
3.1. Європейський досвід співпраці міжнародних організацій з органами публічної влади у сфері запобігання та протидії домашньому насильству	140
3.2. Формування моделі узгодженої взаємодії органів публічної влади з	168

міжнародними організаціями у системі запобігання та протидії домашньому насильству в Україні

3.3. Шляхи вдосконалення механізмів взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у системі запобігання та протидії домашньому насильству	181
Висновки до розділу 3	208
ВИСНОВКИ	210
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	219

ВСТУП

Актуальність теми. В Україні проблеми запобігання та протидії домашньому насильству продовжують залишатися одними з найважливіших, оскільки несуть загрозу збереження фундаментальних прав та свобод людини, серед яких передусім - право на особисту безпеку та свободу від насилля. Безпека людини є необхідною умовою належного рівня національної та глобальної безпеки. Російсько-українська війна є посяганням не лише на фундаментальні права окремої людини, гарантії її безпеки, а й на безпеку глобального (міжнародного) світового порядку. Війна породжує насильство, яке проявляється в різних вимірах, у тому числі набуває загрозливих обрисів гендерно зумовлене насильство та різні форми домашнього: фізичного, економічного, сексуального, психологічного.

В умовах збройного конфлікту проблема запобігання домашньому насильству набуває глобального виміру, а відтак її вирішення передбачає використання комплексу заходів держав.

Тому питання запобігання домашньому насильству завжди знаходиться в полі зору міжнародних організацій, зокрема Ради Європи, Організації Об'єднаних Націй, Європейського Союзу та ін.

Україна як партнер підтримує постійні взаємовідносини з Міжнародним співтовариством в частині моделі обов'язкової, можливої та неприпустимої поведінки при здійсненні суб'єктами публічного управління своїх повноважень. Питанням співробітництва органів влади з міжнародними організаціями приділяється особлива увага також в контексті євроінтеграційного вектора розвитку держави.

Актуальність теми дисертаційного дослідження підтверджується значною кількістю наукових розробок вітчизняних та зарубіжних вчених.

На сьогодні вивченню теоретичних та практичних аспектів взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями та розвитку зовнішньої політики присвячено багато праць відомих вітчизняних науковців, серед яких: А. Донець, А. Киридон, А. Мартинов, А. Мокій, А. Овчаренко, А.

Ткач, В. Ковалевський, В. Теліпко, В. Шамрай, З. Кутайні, І. Бабець, М. Антонович, О. Буткевич, С. Троян, С. Горбатюк, Т. Алексєєва, Т. Бельська, Т. Герасимчук, Т. Яхно, С. Віднянський, Ю. Козак та ін.

Дослідженню питань співробітництва органів публічної влади з міжнародними організаціями присвячено чимало праць відомих вітчизняних науковців: Ю. Аверьянова, Р. Аграноффа, О. Амосова, Н. Сидоренко.

Дослідження міжнародного співробітництва правоохоронних органів містяться в наукових працях О. Бандурки, Ю. Битяка, О. Музичука, Д. Горбача, О. Кривенка, Д. Савочкіної, О. Конопляника та інших.

Проблематикою функціонування міжнародних міжурядових та міжнародних неурядових організацій займалися Б. Кістяківський, Т. Алексєєва, С. Подшибякін, Л. Чернявська та інші.

Разом з тим, поза увагою дослідників залишилися питання взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству.

З огляду на серйозність проблеми та масштаби, питання запобігання домашньому насильству потребує дієвого втручання держави, а відтак – ефективної взаємодії органів публічного управління та громадськості з міжнародними організаціями задля формування державної політики у цій сфері з дотриманням міжнародних стандартів та кращих міжнародних практик.

Спираючись на успішні здобутки та практичний досвід зарубіжних країн, Україна намагається розробити власну модель взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству. Разом з тим, значного вдосконалення потребує теоретико-методологічні засади таких категорій як “домашнє насильство”, “система запобігання домашньому насильству”, розширення суб'єктного складу взаємодії та вироблення структурно-функціональної моделі взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Потребують подальшого опрацювання

питання функціонування складових організаційно-правового механізму взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями на національному, регіональному та місцевому рівнях, що спонукало до вибору теми дисертаційного дослідження та зумовили його мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження проводилося в межах науково-дослідної роботи (НДР) Національної академії державного управління при Президентові України за темою: “Розробка фундаментальних засад інноваційного механізму модернізації публічного управління в умовах децентралізації”, державний реєстраційний номер 0120U101666. У процесі виконання цієї НДР автором проаналізовано теоретико-методологічні аспекти формування публічної політики в умовах децентралізації, визначено і систематизовано ключові елементи й розкрито пріоритетні напрями реалізації організаційно-правового механізму забезпечення взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є науково-теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення взаємодії органів публічної влади України з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

– уточнити основні поняття категорійно-понятійного апарату, пов'язаного з проблематикою взаємодії органів публічної влади у сфері запобігання домашньому насильству;

– проаналізувати нормативно-правове забезпечення взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству;

– здійснити системний аналіз стану і тенденцій розвитку взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями щодо запобігання домашньому насильству на національному, регіональному та місцевому рівнях;

– узагальнити європейський досвід взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству з метою його імплементації в практику публічного управління в Україні;

– вдосконалити інституційне забезпечення взаємодії органів публічної влади у сфері запобігання домашньому насильству з врахуванням кращого європейського досвіду;

– визначити організаційно-правовий механізм забезпечення взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству;

– розробити структурно-функціональну модель взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству та запропонувати практичні рекомендації щодо удосконалення взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини щодо взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству.

Предмет дослідження взаємодія органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою реалізації дослідницької мети слугували загальнонаукові та спеціальні методи:

аналітичний – з метою узагальнення останніх наукових розробок провідних вітчизняних і зарубіжних вчених у процесі взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству;

аналізу та синтезу – для уточнення і конкретизації понятійно-категоріального апарату за темою дослідження;

аналогії та порівняння – з метою виявлення та співставлення особливостей співпраці міжнародних організацій з органами публічної влади у сфері запобігання домашньому насильству в Україні та європейських країнах;

систематизації – для розкриття основних тенденцій, закономірностей та принципів взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству;

абстрактно-логічний, що дозволив запропонувати пріоритетні напрями розвитку взаємодії територіальних громад з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству в Україні;

метод дедукції та моделювання – під час вироблення пропозицій щодо удосконалення механізмів взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству.

При написанні роботи використано загальнофілософські методи дослідження, зокрема, метод системного підходу, що дозволив розглянути домашнє насильство та механізми запобігання йому як цілісне суспільне явище, складну систему з певною структурою та механізмами реалізації. За допомогою методу порівняльного аналізу нам вдалося виокремити найкращий вітчизняний та зарубіжний досвід системи запобігання домашньому насильству. Статистичні методи дозволили нам проаналізувати сучасний стан запобігання домашньому насильству в Україні.

Інформаційну базу дослідження становила чинна база зарубіжного та вітчизняного законодавства.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в дисертації сформовано структурно-функціональну модель взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству; розроблено наукові положення та сформульовано практичні рекомендації, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання з теоретичного та науково-практичного обґрунтування пріоритетних напрямів забезпечення розвитку організаційно-правового механізму взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству, спрямованих на підвищення ефективності запобігання цьому явищу на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Основні положення, дослідження, що характеризують наукову новизну

одержаних результатів полягають у наступному:

уперше:

– розроблено комплексну структурно-функціональну модель взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству, що включає: механізми публічного управління (нормативно-правові, організаційно-правові, фінансові, інформаційні, комунікативні); суб'єкти (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, уповноважені на запобігання домашньому насильству, міжнародні організації); об'єкт (діяльність уповноважених суб'єктів у сфері запобігання домашньому насильству, спрямована на таке запобігання); зміст (повноваження уповноважених суб'єктів у сфері запобігання домашньому насильству); принципи (партнерства, комплексності, ефективності, стратегічного бачення, планування, сталості); форми (правові, які передбачають заходи щодо запобігання домашньому насильству та організаційні, які спрямовані на створення умов реалізації державної політики у сфері запобігання домашньому насильству); методи (вивчення ситуації, проведення досліджень, інформаційні кампанії, освітні програми).

Особливістю цієї моделі є врахування необхідності залучення міжнародних організацій до ухвалення управлінських рішень на усіх рівнях;

удосконалено:

– інституційну систему взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству шляхом створення окремої інституції, яка сприятиме одночасно забезпеченню реалізації єдиної державної політики, спрямованої на досягнення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства та запобігання домашньому насильству з представництвом на національному, регіональному та місцевому рівнях.

набуло подальшого розвитку:

– понятійно-термінологічний апарат галузі знань публічного управління та адміністрування, а саме:

– надано визначення “системі взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству” та “механізмам взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями”, що утворюють багаторівневу систему механізмів (правового, організаційного, інституційного, фінансового, політичного, інформаційно-комунікаційного та контрольного), які реалізуються органами публічної влади всіх рівнів (національного, регіонального та місцевого) у взаємодії з міжнародними організаціями за допомогою інструментів, обумовлених завданнями державної політики у сфері запобігання домашньому насильству.

– визначено, що “система взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству” це - структура та форма, що передбачає рамкову довгострокову систему заходів реагування уповноважених суб’єктів та зв’язків між системами реагування та запобігання, які визначаються рівнем втручання та здійснюються у формі програм з підвищення обізнаності, навчання, тренування та громадської діяльності на національному, регіональному та місцевому рівнях за участю міжнародних організацій. При визначенні сутності категорії “система взаємодії органів публічної влади у сфері запобігання домашньому насильству” важливо брати до уваги довгостроковість та рівень взаємодії, а термін “адміністративно-правовий механізм взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству” має охоплювати наявність системи органів, які відповідають за організацію цього процесу, регламентацію їх повноважень, достатність фінансових ресурсів, використання сукупності інструментів і принципів для забезпечення запобігання домашньому насильству на усіх рівнях: національному, регіональному, місцевому.

– надано визначення “запобігання домашньому насильству” - рамкова довгострокова система заходів реагування та зв’язків між системами реагування та запобігання, які визначаються рівнем втручання та

здійснюються уповноваженими на те суб'єктами у формі програм з підвищення обізнаності, навчання, тренування та громадської діяльності на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані теоретичні положення, висновки і практичні рекомендації можуть бути впроваджені в практичну та наукову діяльність органів публічної влади, представниками громадських організацій, що вирішують комплексну проблему запобігання домашньому насильству.

Окремі матеріали дисертаційного дослідження використані: Проектом Європейського Союзу “Право-Justice” при створенні Проектом ЄС спільно з Державною судовою адміністрацією України публічної вебплатформи «Модельні суди: Майданчик добрих практик», підготовці пропозицій щодо необхідної нормативно-правової бази, організації міжінституційної співпраці у справах про вчинення домашнього насильства як складника концепції запровадження судових сервісів для вразливих користувачів судовими послугами; підготовці публікації, підготовленої за фінансової підтримки Європейського Союзу – «Служба волонтерів у суді» (довідка про впровадження додається); Вінницькою обласною державною адміністрацією в рамках в реалізації Проекту «Впровадження моделі Барнахус для захисту дітей-постраждалих від насильства» за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні під час надання пропозицій до проекту Порядку реалізації пілотного проекту щодо захисту та соціально-психологічної підтримки у процесі правосуддя дітей, які постраждали або стали свідками насильства (модель Барнахус) щодо визначення механізму координації міжвідомчої співпраці між суб'єктами запобігання та протидії домашньому насильству на місцевому та регіональному рівнях (довідка про впровадження від 10.04.2024 № 01.01-64/2708); Міжвідомчою робочою групою з питань сім'ї, запобігання домашньому насильству та протидії торгівлі людьми Вінницької міської ради щодо аналізу та узагальнення національної судової практики та практики Європейського Суду з прав людини, а також проведення заходів щодо забезпечення системи підтримки

постраждалих від домашнього насильства в суді шляхом посилення організаційного механізму взаємодії на засадах партнерства (довідка про впровадження від 26.03.2024 № 01/00/011/122322); Вінницьким апеляційним судом в діяльності Служби підтримки постраждалих від домашнього насильства Вінницького апеляційного суду, запроваджені в рамках реалізації Ініціативи “Модельні суди” Проекту Європейського Союзу “Право-Justice”, а також в організації та проведенні навчань, розробці пропозицій до проектів нормативно-правових актів, спрямованих на вдосконалення питань взаємодії суду з іншими органами публічної влади у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (довідка про впровадження від 09.04.2024 № 01-24/36/2024).

Особистий внесок здобувача. Теоретичні обґрунтування, практичні рекомендації, висновки та пропозиції отримані здобувачем у процесі дослідження самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї, висновки, рекомендації, отримані в дисертації, оприлюднені на наукових та науково-практичних конференціях, у тому числі міжнародних, всеукраїнських та за міжнародною участю:

“Публічне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи” (Одеса, 2021); Міжнародна науково-практична конференція за участю народних депутатів України “30 років незалежності України: досягнення, виклики, перспективи” (Київ, 2021); Міжнародна науково-практична конференція “Нові імпульси розвитку публічного управління та електронного урядування: питання наукових досліджень” (Лодзь, Республіка Польща, 2021); Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна – 2022: публічне управління та державна служба» (Київ, 2022); Щорічна міжнародна науково-практична конференція «Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього» (Київ, 2022).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено в 11 наукових працях, з них 5 статей, 4 статі опубліковано у виданнях, включених до переліку фахових у галузі науки “Публічне управління”, 6 тез

доповідей – у матеріалах науково-практичних конференцій різного рівня.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 237 сторінок, із них 218 сторінок основного тексту. Робота включає 5 рисунків. Список використаних джерел налічує 156 найменувань.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

1.1 Дослідження домашнього насильства у вітчизняній та зарубіжній літературі

Домашнє насильство не має кордонів та виступає одним з глобальних порушень прав людини, а відтак і її безпеки. При цьому, як правило, досить тривалий час на міжнародному та національному рівні проблематика прав людини розглядалася, переважно, в контексті взаємовідносин людини та органів державної влади. Однак в останні десятиріччя центр наукового дискурсу, у тому числі міжнародної спільноти змістився у бік зобов'язань держави щодо захисту прав людини і у приватній сфері. Це дало поштовх, зокрема для формування міжнародних стандартів, метою яких є запобігання та протидія насильству в сім'ї.

В світлі світових інтеграційних процесів та визнання Україною цивілізаційних гуманітарних цінностей актуалізується питання практичного впровадження на національному рівні міжнародних стандартів прав людини, серед яких важливе місце посідають міжнародні стандарти запобігання та протидії домашньому насильству. Такі стандарти формуються в межах провідних міжнародних організацій (Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, Європейського Союзу та ін.) та встановлюють вимоги до державної політики та правозастосовчої практики у відповідній сфері держав-учасниць, що входять до їхнього складу [141, с. 6].

У період реформування та розвитку багатьох сфер життєдіяльності українського суспільства питання забезпечення ефективності діяльності органів публічної влади держави, в тому числі й у сфері запобігання домашньому насильству, займають провідне місце в загальній проблематиці наукових досліджень різних галузей знань. Водночас, специфічність вітчизняних умов державотворення, невизначеність і нестабільність

політичної ситуації не дозволяють повною мірою перенести західні теорії і досвід на українське підгрунття публічного управління. Усвідомлення практичної значущості розв'язання проблеми формування ефективного публічного управління орієнтує на подальший пошук не тільки теоретичного підгрунття, а й практичних рекомендацій щодо адаптації світових моделей публічного управління до сучасних українських тенденцій. Аналіз сучасного стану розвитку системи публічного управління дає змогу зробити висновок про необхідність її переорієнтації на інноваційний тип, зокрема через наявність сукупності негативних тенденцій: – невідповідність інституціональної структури апарату публічного управління потребам суспільства, бізнесу, внутрішнім та зовнішнім пріоритетам держави; – висока вартість публічного управління, його недостатня керованість; – дефіцит висококваліфікованих фахівців в органах публічної влади; – недостатнє застосування результатів наукових досліджень; – високий рівень корупції в органах публічної влади; – бюрократичні перешкоди щодо впровадження інновацій у систему органів державної влади України; – низький рівень задоволеності громадян діяльністю органів публічної влади; – депопуляція, старіння населення, бідність, міграція. Саме цими тенденціями та проблемами зумовлені потреби в модернізації й науковому переосмисленні концептуальних підходів до розвитку в сфері публічного управління, в тому числі у сфері запобігання домашньому насильству.

У 2000 році насильство стало причиною 1,7 мільйона смертей. Кожна третя жінка у світі стикається із домашнім насильством. 70% загиблих насильницькою смертю жінок були вбиті колишнім або нинішніми партнерами [43].

Проведене 2019 року опитування під егідою ОБСЄ з питань насильства щодо жінок підтвердило масштаби, яких проблема насильства щодо жінок набула в Україні. Згідно з даними дослідження:

67% жінок стверджують, що з 15 років зазнавали психологічного, фізичного чи сексуального насильства з боку свого партнера чи іншої особи.

Більшість жінок, що зазнавали насильства з боку свого нинішнього чи колишнього партнера або іншої особи, не зверталися до поліції з повідомленнями про найбільш серйозні випадки фізичного та/або сексуального насильства [40].

Будь-які потрясіння в суспільстві, особливо такі серйозні, як війна, коли багато громадян України втратили рідних та близьких людей, житло, роботу, звичний стиль життя і продовжують перебувати у стані невизначеності - сприяють збільшенню випадків домашнього насильства.

«Кількість звернень щодо домашнього насильства за 5 місяців 2023 року зростає на 39,8% порівняно з аналогічним періодом минулого року», - зазначила віцепрем'єр-міністерка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Ольга Стефанішина під час дев'ятого засідання Комісії з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків 12 червня 2023 року [74].

Уже з початку 2024 року на гарячу лінію з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей Національної соціальної сервісної служби України надійшло 4192 звернення [72].

Відповідно до даних Звіту Державної судової адміністрації України форми 6 «Про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види покарання» в 2022 році за домашнє насильство в Україні засудили 848 осіб. У 2021 році таких вироків було більше – 1231, у 2020 – 778, у 2019 – 159.

Домашнє насильство як соціальне явище завжди існувало в суспільстві. Насильство в тій чи іншій формі, супроводжувало сімейно-шлюбні стосунки всю відому історію їхнього існування. Однак серйозною соціальною проблемою, яка потребує втручання держави, вона була визнана порівняно недавно: у США та країнах Західної Європи – у 60–80-ті рр. минулого століття, в Україні, із здобуттям незалежності – після 1991 року [131].

Насильство щодо жінок виступає одним з глобальних порушень прав людини.

Вперше ця проблема набула глобального масштабу під час оголошеного в ООН десятиріччя жінок у 1975-1985 роках. А в 1995-му на конференції в Китаї ООН ухвалила спеціальну декларацію, в якій дала чітке визначення поняттю «насильство над жінками». Резюме документа, який було названо «Пекінська платформа», було таким: «будь-яка форма насильства проти жінок – злочин» [63].

Сьогодні міжнародна спільнота все більшою мірою зосереджує свої зусилля на глобальних викликах та загрозах їй, відповідно пропонує комплексне бачення сталого розвитку, яке має глобальний вимір, невід’ємними складовими якого, зокрема є повага до прав людини, серед яких праву на особисту недоторканність та безпеку належить визначальне місце. Це означає, що формування суспільства, вільного від насильства, є можливим за умови належного захисту людини від викликів та загроз особистій недоторканності на національному та глобальному рівнях, оскільки це є визначальною передумовою сталого розвитку не лише України, але й світового співтовариства.

Ми погоджуємося, що право людини на безпеку – це комплексне, узагальнююче, інтегральне право, право на такий правопорядок, за умов якого забезпечуються (гарантуються, охороняються і захищаються) права і свободи людини [144].

Відповідно до Загальної декларації прав людини людина має право на соціальний і міжнародний порядок, при якому права і свободи, викладені в цій Декларації, можуть бути повністю здійснені (стаття 28) [45]. При цьому варто зазначити, що насильство до жінок розглядається як одне із глобальних порушень прав людини.

25 вересня 2015 року Генеральна асамблея Організації Об’єднаних Націй ухвалила Порядок денний у сфері сталого розвитку на період після 2015 року: «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» [128].

Цілі сталого розвитку або «глобальні цілі» спрямовані на реалізацію

прав людини для всіх, досягнення гендерної рівності та розширення прав та можливостей жінок та дівчат. Вони мають комплексний характер і забезпечують баланс трьох вимірів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного.

Окремо визнано, що насильство щодо жінок є перешкодою на шляху досягнення прогресу в галузі рівності, розвитку та миру, а також забезпечення прав жінок і дівчат. Таким чином, головний принцип щодо реалізації цілей у сфері сталого розвитку полягає в тому, що їх не можливо досягти без викорінення насильства щодо жінок.

Розв'язання державою-агресором війни проти України поставило під загрозу не лише забезпечення особистої (індивідуальної) безпеки на національному рівні, а й поставило під сумнів питання забезпечення безпеки у різних її вимірах далеко за межами Європи. Тому не випадково, Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 підтримано проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року та результати їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладені у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [121]. Одна з цілей Сталого розвитку - забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат.

Досягнення зазначеної цілі неможливо без припинення російсько-української війни та встановлення миру, а тому надважливого значення набуває Ціль 16 “Мир, справедливість та сильні інститути”, яка передбачає сприяння побудові миролюбного і відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях.

24 березня 2021 року Президент України Указом № 119/2021 затвердив Національну стратегію у сфері прав людини, з метою подальшого удосконалення діяльності щодо утвердження та забезпечення прав і свобод

людини і громадянина в Україні [102].

Національна стратегія визначає 27 стратегічних напрямів, серед яких – запобігання та протидія домашньому насильству.

З метою реалізації Національної стратегії, Кабінет Міністрів України затвердив План дій на 2021-2023 роки [87].

Ефективна реалізація Стратегії сприятиме, серед іншого, прогресу у виконанні міжнародних договорів України у сфері прав людини, в тому числі Угоди про асоціацію, реалізації Цілей сталого розвитку України на період до 2030, а також посиленню позицій в міжнародних рейтингах з прав людини.

На жаль, дослідження міжнародних рейтингів дає підстави стверджувати, що рівень насильства, нерозривно пов'язаний з рівнем забезпечення фундаментальних прав та свобод, зростає.

Індекс верховенства права Всесвітнього проєкту з питань правосуддя (World Justice Project) - інструмент кількісної оцінки, розроблений, щоб запропонувати детальну та вичерпну картину того, наскільки країни дотримуються верховенства права на практиці, який містить дані про вісім аспектів верховенства права:

- обмежені повноваження уряду;
- відсутність корупції;
- порядок і безпека;
- фундаментальні права;
- відкритий уряд;
- нормативно-правове забезпечення;
- цивільне судочинство;
- кримінальне правосуддя.

Фактор “порядок і безпека” індексу верховенства права визначає, наскільки добре суспільство забезпечує безпеку осіб і власності. Безпека є одним із визначальних аспектів будь-якого правового суспільства та є фундаментальною функцією держави. Це також передумова для реалізації прав і свобод, які прагне просувати верховенство права.

У 2023 році за показником “порядок і безпека” Україна посіла 118 місце серед 142 країн, втративши 31 позицію, порівняно з 2022 роком, коли займала 87 місце в рейтингу. В 2021 році місце України в даному списку відповідало 67 позиції [22]. Водночас згідно з даними Всесвітнього проєкту з питань правосуддя (World Justice Project) за індексом верховенства права у 2023 році Україна зайняла лише 89 місце, втративши 13 позицій, в тому числі за показником дотримання основоположних прав - чотири позиції, зайнявши 59 місце [22].

За 2022 рік Україна за індексом верховенства права посіла 76-е місце серед 140 країн світу [22]. За показником, який вказує на рівень дотримання фундаментальних прав, Україна займала 55 місце в рейтингу.

Загальний показник індексу верховенства права в Україні в 2021 році визначив 74-е місце в рейтингу.

Варто акцентувати увагу на тому, що верховенство права є дуже важливим індикатором, оскільки, застосовуючи міждисциплінарний підхід, охоплює питання безпеки, прав, правосуддя та управління, в тому числі в сфері запобігання та протидії насильству. При цьому дані World Justice Project вказують на глобальне зниження рівня верховенства права, що вкотре підкреслює необхідність консолідації зусиль у сфері подолання глобальних порушень прав людини, серед яких - домашнє насильство, а також на взаємозв'язок між порушенням фундаментальних прав людини та глобальними викликами світовому (міжнародному) порядку, які, зокрема генеруються російсько-українською війною.

На міжнародному рівні також проводяться дослідження рівня насильства. Інститут економіки і миру щорічно публікує звіт щодо світових індексів миролюбності за регіонами та країнами. Так, у 2023 році за його даними рівень миролюбності країн погіршився на 0,42 відсотка [18]. Вказана тенденція погіршення умов щодо забезпечення міжнародного миру спостерігається вже дев'ятий рік поспіль. Очевидно, що російсько-українська війна є однією із головних причин втрати Україною позицій у рейтингах

глобального індексу миру, а також створює передумови до зростання рівня насильства, зокрема його різновиду - домашнього.

Таким чином, боротьба проти насильства в сім'ї має міждисциплінарний та міжнародний (глобальний) вимір. Це підтверджується ухваленням різними міжнародними організаціями, такими як ООН, Рада Європи, Європейський Союз міжнародних нормативно-правових актів із законодавчого регулювання в зазначеній сфері та поступовою їх імплементацією в національне законодавство країн-членів.

20 червня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» (Стамбульську конвенцію) № 2319-IX [109].

Однією з цілей Конвенції є сприяння ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок та заохочення дійсної рівності між жінками та чоловіками.

Публічна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, як елемент захисту прав людини, є одним із пріоритетів держави.

Запобігання домашньому насильству значиться серед основних напрямів реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, визначених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [84].

Отже, домашнє насильство є серйозною соціально-правовою проблемою світового масштабу, яка потребує втручання держави, а відтак – ефективної взаємодії органів публічного управління та громадськості з міжнародними організаціями.

Будь-який вичерпний аналіз домашнього насильства повинен починатися з визначення його різноманітних форм, що дозволяє досягти його наукового виміру.

На сьогоднішній день існує багато варіантів визначення поняття «насильство», залежно від точки зору дослідження.

Домашнє насильство знаходиться в площині порушення прав людини

та дискримінації.

Домашнє насильство є однією з категорій загального поняття «насильство», яке було визначено Всесвітньою організацією охорони здоров'я як навмисне застосування фізичної сили або влади, фактичне або у вигляді погрози, спрямоване проти себе, проти іншої особи, групи осіб або громади, результатом якого є (або існує висока вірогідність цього) тілесні ушкодження, смерть, психологічна травма, відхилення в розвитку або різного роду збиток.

Домашнє насильство є найпоширенішим різновидом гендерно зумовленого насильства.

Визначення термінів, які вживаються у міжнародних актах та вітчизняному законодавстві, має важливе значення, оскільки допомагає окреслити цільову групу, на яку розповсюджуються ці акти, охарактеризувати причини, форми і види протиправних діянь, а також дозволяє відмежувати їх від суміжних.

Міжнародні акти 1960–1980 років для позначення статі людини як певного бар'єра до встановлення рівноправності жінок оперують виключно терміном стать:

Декларація ООН про ліквідацію дискримінації щодо жінок (1967 р.): «including any distinction as to sex» (включаючи будь-яку різницю щодо статі) [4];

Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.): «made on the basis of sex» (здійснене за ознакою статі), «on the idea of the inferiority or the superiority of either of the sexes» (на ідеї неповноцінності чи зверхності однієї зі статей) [54].

Використання терміну «гендерно зумовлене насильство» в міжнародних документах розпочалось на початку 1990-х років.

Так, у Декларації ООН стосовно викорінення насильства щодо жінок (1993 р.) воно сформульоване як «будь-який акт насильства, здійснений за ознакою статі, який завдає або може завдати фізичної, сексуальної чи

психологічної шкоди або страждання жінкам, а також погрози здійснення таких актів, примус чи свавільне позбавлення волі як у громадському, так і в приватному у житті» (стаття 1) [35].

В англійському оригіналі Декларації термін «наси́льство щодо жінок» від самого початку пояснювався саме як «any act of genderbased violence that results in, or is likely to result in, physical, sexual or psychological harm or suffering to women, including threats of such acts, coercion or arbitrary deprivation of liberty, whether occurring in public or in private life» [35]. Проте українські правничі джерела використовують версію російського перекладу, в якому йдеться про насильство “по половому признаку”. Щодо розуміння суті гендерно зумовленого насильства існує щонайменше три теоретичних підходи [49].

Перший і найбільш поширений підхід трактує гендерно зумовлене насильство як насамперед насильство чоловіків щодо жінок та дівчат. Гендерно зумовлене насильство розглядається як одне з найчастіших порушень прав людини, яке непропорційно зачіпає жінок та дівчат [20]. В такому значенні поняття гендерно зумовленого насильства використано в положеннях згаданої вище Декларації ООН стосовно викорінення насильства щодо жінок (1993), щоб підкреслити структурний характер чоловічого насильства щодо жінок протягом усього їхнього життя та висвітлити гендерні відносини влади.

В рамках другого підходу гендерно зумовлене насильство розглядається як таке, що застосовується переважно чоловіками щодо жінок, інших чоловіків, включаючи сексуальне насильство щодо дітей. Метою насильства є пригнічення деяких чоловіків, а також жінок і дівчат для забезпечення гендерних ієрархій, в яких чоловіки мають привілеї не тільки стосовно жінок, але також і деяких груп чоловіків.

Третя, найбільш широка за обсягом, інтерпретація характеризує гендерно зумовлене насильство як таке, що «спрямоване на людину, чоловіка чи жінку, виходячи з її конкретної ролі в суспільстві». Іншими словами –

насильство застосовується щодо жінок, дівчат, чоловіків та хлопців для утвердження та відтворення гендерних ролей та норм. Згідно з цим розумінням, гендерно зумовлене насильство може статися однаково з особою будь-якої статі і використовується для посилення відповідності гендерним ролям.

Декларація ООН є першим офіційним документом, який систематизує дії, що можуть бути кваліфіковані як гендерно зумовлене насильство:

ті, що вчинюються в сім'ї: фізичне, статеве і психологічне насильство, нанесення побоїв, статеве примушування стосовно дівчаток; насильство, пов'язане з приданим, зґвалтування дружини чоловіком, ушкодження жіночих статевих органів, традиційні види практики, що завдають шкоди жінкам; позашлюбне насильство, насильство, пов'язане з експлуатацією;

ті, що вчинюються в суспільстві в цілому: фізичне, статеве і психологічне насильство, зґвалтування, статеве примушування, статеве домагання і залякування на роботі, у навчальних закладах та в інших місцях; торгівля жінками, примус до проституції;

фізичне, статеве і психологічне насильство з боку або при потуранні держави, де б воно не відбувалося (ст. 2) [35].

Таким чином, гендерно зумовлене насильство означає будь-які небезпечні дії, які вчиняються проти волі людини і базуються на соціально визначених гендерних відмінностях між жінками й чоловіками [35].

Термін «гендерно зумовлене насильство» був присутній в українській нормативно-правовій базі з 2014 до 2017 року. У розробленому та поданому у жовтні 2016 року до Верховної Ради законопроекті давалось таке визначення гендерно зумовленого насильства (насильства за гендерною ознакою) – це «протиправні діяння, що спрямовані проти осіб через їх стать або гендер або стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно та завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи загрози таких дій, у публічному або приватному житті. Насильство щодо жінок є формою

дискримінації за ознакою статі, яка охоплює всі акти гендерно зумовленого насильства щодо жінок, визначені Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [123].

Проте законодавець відмовився від його використання та офіційного закріплення у 2017 році, ухвалюючи профільний закон щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

До нормативної бази поняття «гендерно зумовлене насильство» увійшло з Національною стратегією у сфері прав людини (2015) [102]. У цьому документі одне із стратегічних завдань було сформульоване як: «Законодавство з питань запобігання гендерному насильству потребує удосконалення і приведення у відповідність із міжнародними стандартами» [102].

Логічним продовженням імплементації терміну «гендерно зумовлене насильство» став Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року (2016) [86].

Проте поняття “гендеру” та “гендерно зумовленого насильства” не знаходить свого відображення в законодавстві України, що спонукає до проведення додаткових наукових досліджень з подальшими пропозиціями змін до чинного законодавства.

Національне законодавство натомість закріплює поняття «насильства за ознакою статі» та його різновиду “домашнього насильства”.

Модельне законодавство ООН називає «домашнім насильством» усі гендерно зумовлені акти фізичного, психологічного та сексуального насильства з боку члена сім’ї щодо жінок-членів сім’ї, починаючи від звичайного нападу до спричинення тяжких тілесних ушкоджень, викрадення, погрози, залякування, примус, переслідування, словесні образи, насильницьке або протиправне проникнення до житла, зґвалтування в шлюбі, насильство, пов’язане з викупом нареченої, каліцтво жіночих статевих органів, насильство, пов’язане з примусом до проституції, насильство щодо домашніх робітниць, а також спроби вчинення таких дій [16].

Більш розширене тлумачення поняття домашнього насильства та його видів можна прослідкувати у Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами.

За змістом Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [109], яка набрала чинності для України 01 листопада 2022 року, домашнє насильство означає «всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні» [109].

Згідно з Директивою Європейського Парламенту та Ради щодо боротьби з насильством щодо жінок і домашнім насильством «домашнє насильство» означає всі акти насильства, які призводять або можуть призвести до фізичної, сексуальної, психологічної чи економічної шкоди або страждань, що відбуваються в сім'ї, незалежно від біологічних або юридичних сімейних зв'язків, або між колишнім або нинішнім подружжям або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник разом із жертвою чи ні» [37].

На національному рівні основоположним документом щодо запобігання проявам домашньому насильству та протидії цьому явищу є Конституція України, стаття 3 якої декларує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [57].

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»

дає визначення, що домашнє насильство це - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [84].

Одночасно законодавство закріплює перелік діянь, які підпадають під ту чи іншу форму насильства:

економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру [84];

психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи [84];

сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її

присутності [84];

фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру [84].

Закон України «Про соціальні послуги» [111] визначає домашнє насильство одним із чинників, які можуть зумовити складні життєві обставини, тобто обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно.

Закріплення поняття домашнього насильства на нормативно-правовому рівні має важливе значення в контексті ефективності державної політики у сфері запобігання цьому явищу.

Одночасно дослідження домашнього насильства на законодавчому рівні є недостатнім та потребує наукового виміру цього поняття з боку публічної політики у даній сфері, з огляду на коеволюційні процеси в українському суспільстві.

Так, зі зміною соціальних норм змінився і підхід до цього явища. Якщо раніше сімейні справи були закриті від втручання держави, то згодом, з метою захисту порушених прав, на державу було покладено обов'язок їх відновлення та недопущення порушення.

Незважаючи на створення правового підґрунтя для боротьби з цією проблемою, наявність масиву міжнародних документів, спрямованих на боротьбу з домашнім насильством, насильство в Україні залишається прийнятним.

На нашу думку, існуючі погляди та переконання щодо домашнього насильства (соціальні норми) виправдовують насильство та сприяють укоріненню гендерної нерівності. Домашнє насильство оцінюється крізь

призму пануючих в соціумі норм. Існування деструктивних соціальних норм не ставить під сумнів неправильність поведінки. Тому зміни в чинному законодавстві та вжиття організаційних заходів суб'єктами, уповноваженими на запобігання та протидію цьому явищу, не завжди призводять до зміни поведінки і попередження випадків вчинення насильства. Розуміння базису соціальних норм щодо домашнього насильства, допоможе запобігти насильству проти жінок і попередити його негативні наслідки через послідовну державну політику.

Домашнє насильство досліджувалося багатьма зарубіжними вченими та правозахисниками, зокрема, Катаріною Бартлет, Джейн Коннорс, Хилкою Пиетіле, Ребекою Севал Ендрю Беренс та іншими. Серед вітчизняних науковців окремі дослідження цієї проблеми здійснювали А. Блага, К. Левченко, Г. Христова, В. Голіна, О. Руднева, В. С. Малишев, Ю. М. Антонян, Я. І. Гілінський, В. М. Кудрявцев, К. А. Гурковська.

Зарубіжний досвід свідчить про неоднозначність критеріїв та підходів до визначення домашнього насильства: від невизнання до відповідальності за найменші прояви.

Відомий фахівець із запобігання домашньому насильству Луїс Асу, дає наступне широке визначення насильству: «насильство – це дії, що здійснюються одним (або декількома) особами, які характеризуються такими ознаками:

- 1) здійснюються умисне і направлені на досягнення певної мети;
- 2) завдають шкоди (фізичної, моральної, матеріальної тощо) іншій особі;
- 3) порушують права і свободи людини;
- 4) той, хто здійснює насильство, має значні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо), що робить неможливим ефективний самозахист жертви насильства» [156, с. 234-237].

Вузкий підхід передбачає дії, що мають ознаки діянь, передбачених Кримінальним кодексом України [59], Кодексом України про адміністративні

правопорушення [53] та Законом України «Про засади запобігання та протидії домашньому насильству» [84].

Одночасно “насильство – це соціальне явище, що існує як елемент суспільних відносин – міжособистісних, міжгрупових, міжнаціональних, міждержавних” [50, с. 79–87].

Всебічний аналіз поняття насильства в сімейних стосунках, здійснений науковцями у галузі педагогіки, психології, соціології, кримінології, дає змогу визначити наступні його характеристики:

«силовий вплив однієї людини на іншу, який проявляється шляхом застосування сили; примушений контроль!» (Н. Щербак);

«насильство – застосування фізичної сили для досягнення будь-чого» (В. Яременко та О. Сліпушко);

«насильство є чинником примушеного контролю, що практикує одна людина над іншою» (В. Оржеховська) [13].

Серед сучасних наукових досліджень сутності домашнього насильства заслуговує на увагу дисертаційне дослідження Медведської В. В. «Правові засади захисту жінок від домашнього насильства» [67], в якому наводиться наступне визначення домашнього насильства щодо жінок: «будь-яка умисна протиправна дія чи бездіяльність або погроза застосування дії чи бездіяльності фізичного, сексуального, психологічного, економічного характеру, тобто будь-який акт насильства щодо жінки з умислом заподіяння їй моральної чи матеріальної шкоди або здійснення влади та контролю над ними теперішнім (колишнім) членом сім'ї» [с. 64].

Лесько Н. В., аналізуючи співвідношення понять «домашнього насильства» та «жорстокого поводження» в своєму дослідженні «Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій», будь-які форми насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з

метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини об'єднує одним терміном — жорстоке поводження з дитиною [62, с. 40].

Отже, домашнє насильство – це складна багатоаспектна проблема, яка є не лише порушенням прав людини, а й проявом дискримінації.

Формування дієвого комплексного підходу до подолання цього явища вимагає врахування позитивного досвіду державної політики інших країн, взяття до уваги рекомендацій та напрацювань міжнародних організацій.

Незважаючи на вагомий внесок вчених, залишається чимало недосліджених аспектів поняття «домашнього насильства», які потребують додаткових наукових пошуків та практичного розв'язання. Недосконалість сучасного стану заходів щодо недопущення та запобігання цьому негативному соціальному явищу зумовлена недостатньою увагою наукової спільноти до цієї тематики в руслі державної політики та формування нових соціальних норм та стандартів.

Поняття домашнього насильства вимагає додатково вивчення, в тому числі, з огляду на міжнародний досвід та стандарти, через неохопленість усіх форм поведінки їх нормативним визначенням в чинному законодавстві.

Так, законодавче визначення домашнього насильства не охоплює поняття духовного (релігійного) насильства, яке передбачає перешкоджання сповідувати свої релігійні або духовні переконання, примушування брати участь у релігійних обрядах, нав'язування відчуття сорому або образу релігійних або духовних переконань.

Проблему домашнього насильства не можна розв'язати виключно правовими засобами. Негативні прояви усуваються науково обґрунтованою державною політикою, спрямованою на забезпечення належного рівня життя громадян.

1.2. Сутність діяльності щодо запобігання домашньому насильству

Серед науковців та практиків немає єдності думки щодо визначення соціальної діяльності, спрямованої проти домашнього насильства. Таку діяльність називають «запобіганням домашньому насильству», «протидією», «профілактикою» тощо. При цьому, зміст понять також визначається по-різному. В окремих випадках зазначені терміни охоплюють усі сфери, напрямки та рівні діяльності щодо запобігання та протидії домашньому насильству, в інших – лише частину.

Для ґрунтовного розуміння діяльності, яка б розкривала сутність запобігання, вважаємо за доцільне звернутися до тлумачення даних понять поза контекстом протиправної діяльності.

Протидія – це дія, спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй [51, с. 383]. Профілактика – система заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню [133, с. 478]. Запобігати – заздалегідь відвертати, уникати чогось [133, с. 144].

Юридична енциклопедія визначає запобігання як соціальну діяльність, що полягає в усуненні причин і умов злочинності, є різновидом соціального контролю і соціальної профілактики антигромадської поведінки, зокрема тієї, що виявляється у вчиненні злочинів [155, С. 513].

На думку Закалюка А. П. запобігання - це різновид суспільної соціально-профілактичної діяльності, функціональний зміст і мета якої полягає в перешкоджанні дії детермінантів видів суспільно-шкідливої поведінки та її проявів, передусім причин і умов останніх через обмеження, нейтралізацію, а за можливості - усунення їхньої дії [46, с. 324].

Такі визначення запобігання, запропоновані зазначеними доктринальними працями, знаходять своє логічне продовження в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», де запобігання домашньому насильству визначається як система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які

перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються [84].

Одночасно Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає «запобігання домашньому насильству» як один із основних напрямів реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Відповідно зміст запобігання домашньому насильству необхідно наповнювати також, виходячи з поняття державної політики.

Наукові дослідження розглядають вказану категорію також з кількох наукових підходів.

На нашу думку, незважаючи на різноманітність визначень, кожне з них зберігає мету державної політики, а саме - задоволення суспільних інтересів, окремих груп та членів суспільства, вирішення нагальних та очікуваних проблемних питань, забезпечення сталого розвитку в усіх сферах життєдіяльності, в тому числі в сфері захисту права людини на особисту безпеку, свободу від насилля.

А. В. Боровик, застосовуючи змістовний (діяльнісний) підхід до визначення поняття “державна політика у сфері запобігання домашньому насильству”, пропонує під вказаним поняттям розуміти різновид внутрішньої політики держави, яка являє собою організовану та сплановану діяльність органів державної влади, а також їх уповноважених посадових осіб, спрямовану на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей,

викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються [30, с. 288].

Поряд із запобіганням основними напрямками реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству також є:

ефективне реагування на факти насильства в сім'ї шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

надання допомоги та захисту постраждалим, забезпечення відшкодування шкоди, завданої насильством у сім'ї;

належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення винних до юридичної відповідальності та зміна поведінки.

З огляду на зазначені напрями реалізації державної політики, запобігання розуміється як дещо ширше поняття та охоплює не лише попередження насильства у сім'ї, а й зміну поведінки, як елемент протидії.

Закон не проводить чіткої межі між запобіганням та протидією домашньому насильству, одночасно приділяючи особливу увагу недопущенню.

Питанню безпосередньо запобігання домашньому насильству присвячено розділ Закону [84], в якому згадуються окремо суб'єкти, уповноважені на реалізацію заходів, спрямованих на запобігання домашньому насильству.

В частині другій статті 19 Закону [84] йдеться про суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання домашньому насильству. Однак їх перелік не наводиться.

Таких суб'єктів держава зобов'язує враховувати природу домашнього насильства, його непропорційний вплив на жінок і чоловіків, зокрема на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку, необхідність підтримки та захисту постраждалих осіб, наслідки домашнього насильства, що призводять до порушення прав людини, що підтверджує

необхідність встановлення класифікації домашнього насильства за суб'єктами вчинення.

Таким чином, не ототожнюючи суб'єктів у сфері запобігання домашньому насильству з суб'єктами у сфері протидії домашньому насильству, законодавець не розмежовує їхню компетенцію, що на нашу думку, негативно впливає на формування та реалізацію державної політики у цій сфері.

Вважаємо, що запропоноване законодавцем визначення «запобігання домашньому насильству» є неповним через неповноту суб'єктного складу та елементів системи, частина яких одночасно належить до сфери протидії, визначеної цим же законодавчим актом.

Так, протидія домашньому насильству значиться як система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки.

На перший погляд суб'єктний склад як у сфері запобігання домашньому насильству, так і протидії є аналогічним.

При цьому, Закон не розмежовує їх повноваження, а, навпаки, уніфікує, попри різницю в змісті понять, завдань та виконавців.

Так, в Законі йдеться про «суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству».

Суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є:

- 1) спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

2) інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб;

4) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є:

1) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (Міністерство соціальної політики України);

2) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (Міністерство соціальної політики України);

3) Рада міністрів АР Крим, місцеві державні адміністрації, в тому числі їх структурні підрозділи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

4) сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) ради, їх виконавчі органи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (частина 2 статті 6 Закону) [84].

До інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, належать:

1) служби у справах дітей;

2) уповноважені підрозділи органів Національної поліції України;

3) органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти;

4) органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я;

5) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

6) суди;

7) прокуратура;

8) уповноважені органи з питань пробації (частина 3 статті 6 Закону) [84].

До загальних служб підтримки постраждалих осіб належать заклади, які, в тому числі, надають допомогу постраждалим особам:

- 1) центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- 2) притулки для дітей;
- 3) центри соціально-психологічної реабілітації дітей;
- 4) соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка);
- 5) центри соціально-психологічної допомоги;
- 6) територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг);
- 7) інші заклади, установи та організації, які надають соціальні послуги постраждалим особам (частина 4 статті 6 Закону) [84].

До спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб належать:

- 1) притулки для постраждалих осіб;
- 2) центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб;
- 3) кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей;
- 4) мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим особам та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі;
- 5) денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі;
- 6) спеціалізована служба первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі,
- 7) інші заклади та установи, призначені виключно для постраждалих осіб та осіб, які постраждали від насильства за ознакою статі (частина 4 статті 6 Закону) [84].

Порядок взаємодії цих суб'єктів деталізовано у Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії

домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 [90].

Зазначені суб'єкти здійснюють свої повноваження одночасно у сфері запобігання та у сфері протидії.

З огляду на європейський вектор розвитку щодо запобігання домашньому насильству, варте уваги визначення поняття «запобігання» в Європейській Конвенції [109], що визначає комплексну низку заходів з запобігання та протидії насильству над жінками та домашньому насильству.

На наше переконання, ратифікація Конвенції надає Україні чіткі орієнтири на шляху до розуміння сутності запобігання цьому явищу через досвід держав-членів Ради Європи.

Так, в Стамбульській конвенції запобігання домашньому насильству розкривається через поняття «недопущення».

Сфера запобігання або недопущення є однією з чотирьох елементів комплексного підходу, передбаченого Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству [109].

Запобігання домашньому насильству, як комплекс заходів, визначається, виходячи з розуміння сутності цього суспільного явища.

Стамбульська конвенція вбачає причину насильства стосовно жінок в суспільстві в гендерній нерівності. Так, у Преамбулі йдеться про те, що «насильство стосовно жінок є проявом історично нерівного співвідношення сил між жінками та чоловіками, яке призвело до домінування над жінками та дискримінації жінок з боку чоловіків» [109]. Таке положення ґрунтується на розумінні насильства як соціального явища, яке виникає, формується та існує в соціальному устрої під впливом соціальних норм та практик. Зазначене дає підстави стверджувати, що запобігання насильству за своїм змістом відповідає втручанням держави, спрямованому на фактори, які спричиняють його появу.

Базуючись на уявленні, що гендерна нерівність є причиною та наслідком насильства, Стамбульська конвенція зосереджує увагу на заходах,

спрямованих на досягнення гендерної рівності. Недопущення домашнього насильства в світлі Конвенції передбачає визнання того, що насильство щодо жінок походить від дисбалансу влади та нерівності між жінками та чоловіками.

Стаття 12 Глави III містить загальні зобов'язання, покладені на Сторін Конвенції, які створюють підґрунтя для формування конкретних заходів щодо недопущення домашнього насильства.

Так, Сторони вживають необхідних заходів для заохочення змін у соціальних і культурних моделях поведінки жінок та чоловіків з метою викорінення упереджень, звичаїв, традицій та всіх інших практик, які ґрунтуються на ідеї неповноцінності жінок або на стереотипних ролях жінок та чоловіків (п.1 ст. 12 Конвенції) [109].

Така вимога продиктована необхідністю вжиття заходів, спрямованих на зміну світогляду та ставлення до проблеми домашнього насильства у суспільстві. Мета цього положення полягає в тому, щоб знайти шлях до серця й розуму тих, хто своєю поведінкою не сприяє подоланню форм насильства, охоплених цією Конвенцією [47].

З огляду на зміст статті 12 Конвенції недопущення домашнього насильства як частина комплексного підходу передбачає безперервність взаємозалежних і взаємопідсилювальних заходів, які: сприяють змінам у ставленні та поведінці; враховують потреби вразливих верств населення, ставлячи права людини на перше місце; забезпечують невикористання культури, звичаїв і релігії для виправдання насильства; сприяють програмам і заходам з розширення прав жінок [109].

Таким чином, діяльність уповноважених суб'єктів щодо запобігання домашньому насильству повинна бути гендерно орієнтованою.

Гендерно орієнтоване врядування — це процес прийняття і реалізації рішень на всіх рівнях управління, що включає заходи, ставлення та практики різних зацікавлених сторін з метою забезпечення гендерної рівності та соціальної справедливості. Гендерно орієнтоване врядування є невід'ємним

складником належного врядування і враховує потреби та пріоритети жінок і чоловіків, а також підгруп у рамках цих категорій при формуванні політики, плануванні, розподілі бюджету та наданні послуг [33, с. 116]

Належний рівень життя суспільства залежить від ступеню причетності громадян до його розвитку. Необхідно, щоб жінки і чоловіки, які належать до різних груп, а особливо вразливі, мали можливість покращувати свій рівень життя, а тому принцип участі виступає наріжним каменем належного врядування.

Відсутність чіткого переліку суб'єктів, уповноважених безпосередньо на запобігання домашньому насильству створює перешкоди в реалізації державної політики у цій сфері.

Законодавець не визначає переліку суб'єктів, які повинні забезпечувати запобігання домашньому насильству на відповідному рівні, об'єднуючи з суб'єктами протидії. Разом з тим, аналіз переліку завдань у сфері запобігання домашньому насильству, свідчить про те, що не всі вони притаманні суб'єктам, уповноваженим на його протидію.

Так, до завдань суб'єктів у сфері запобігання домашньому насильству належать:

- 1) визначення стану, причин і передумов поширення домашнього насильства;
- 2) підвищення рівня поінформованості населення про форми, прояви, причини і наслідки домашнього насильства;
- 3) сприяння розумінню суспільством природи домашнього насильства, його непропорційного впливу на жінок і чоловіків, зокрема на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку;
- 4) формування в суспільстві нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед постраждалих дітей, усвідомлення домашнього насильства як порушення прав людини;
- 5) викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та

обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються;

б) заохочення всіх членів суспільства, насамперед чоловіків і хлопців, до активного сприяння запобіганню домашньому насильству.

Більше того, Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі [90], передбачає діяльність суб'єктів у сфері запобігання домашньому насильству лише на регіональному рівні.

Такий підхід, на нашу думку, нівелює боротьбу з чинниками, які притаманні іншим рівням суспільного життя. Особливої уваги потребує макро рівень, оскільки саме держава відповідальна перед людиною за недопущення насильства в контексті основоположних прав людини.

Запобігання домашньому насильству не зводиться до реалізації одного заходу, а є комбінацією комплексу заходів для підвищення гендерної рівності шляхом зміни соціальних норм, які базуються на гендерних стереотипах, та залученні чоловіків і хлопців до масштабніших зусиль на усіх рівнях.

Запобігання домашньому насильству пов'язано з усуненням основних причин насильства з метою припинення насильства до його появи. Стратегічно попередження насильства повинно бути спрямовано на все населення, щоб змінити погляди, практику, моделі поведінки, які живлять дискримінацію та домашнє насильство. Заходи, спрямовані на таке втручання повинні скоротити витрати, пов'язані з протидією. Більше того, такі заходи повинні фінансуватися системно. Численні дослідження свідчать про наявність зв'язку між рівнем гендерної рівності, гендерними стереотипами та поширенням насильства щодо жінок. Відповідно державна політика на національному рівні повинна передбачати стійку стратегію зміни дискримінаційних або стереотипних гендерних поглядів, культури та поведінки.

На нашу думку, сфера запобігання домашньому насильству, її межі потребують ґрунтовного вивчення та оцінки, в тому числі шляхом наукового

дослідження фактологічної бази.

Недопущення домашнього насильства в контексті Стамбульської конвенції охоплює такі складові: підвищення рівня обізнаності, навчання, підготовку спеціалістів, а також профілактику.

Умовно серед зазначених заходів можна виділити такі, що мають місце до моменту вчинення домашнього насильства:

1) Заходи, пов'язані з підвищенням загального рівня освіченості суспільства щодо проблематики домашнього насильства, сприяння усвідомленню суспільством природи виникнення домашнього насильства, його нерівномірного впливу на чоловіків та жінок, вразливих осіб;

2) Заходи, спрямовані на виявлення причин та передумов виникнення цього явища;

3) Заходи, пов'язані із пропагуванням нетерпимості до явища домашнього насильства та залученням усіх членів суспільства до його викорінення.

Вивчення кожного елемента системи запобігання дозволить розкрити повний зміст запобігання цьому явищу та виявити слабкі місця, які потребують додаткової уваги з боку як науковців, так і практиків.

Як вбачається з наведеного, система заходів, якими наповнено зміст запобігання домашньому насильству, продиктована причинами виникнення та існування цього негативного явища.

Відповідно поняття запобігання домашньому насильству детермінується чинниками домашнього насильства як суспільно небезпечного діяння.

В сучасній науці існують три основні підходи щодо аналізу чинників, які мають вплив на розвиток ситуації домашнього насильства: соціокультурний, системний сімейний та індивідуально психологічний.

Так соціокультурний підхід базується на існуванні комплексу соціальних структур, культурних норм і цінностей, які підтримують такий тип соціальної чутливості суспільства, наслідком якого є наявність

толерантності до насильства чоловіків по відношенню до жінок. Основними теоріями даного підходу є: теорія культури насильства (Wolfgang M., Ferracuti F.), ресурсна теорія (Warner R, Lee G.; Hotaling G., Sugarman D.; Gelles R.). Найбільш поширеною в рамках даного підходу є патріархальна теорія насильства (Dobach R.), представники якої вважають, що соціальні та економічні норми життя безпосередньо чи опосередковано підтримують патріархальний устрій суспільства і що домінування чоловіків є поясненням історично зумовлених патернів насильства по відношенню до жінок. Системний сімейний підхід об'єднує основні концепції комунікативного (Jacson D., Haley J., Watzlawick P.), структурного (Haley J., Madanes K.), поведінкового (В. Сатір, Patterson G.) напрямів сімейної психотерапії. Сімейне насильство розглядається як дисфункція всієї системи, а не просто як наслідок індивідуальної психопатології одного з членів родини (Giles-Sims J.). Індивідуально-психологічний підхід піднімає проблеми дослідження особистісних рис кривдника та жертви (Caplin D.; Rosenbaum A.; Straus M.; Dutton D.; Wallace H.) як факторів, що спричиняють насильницьку поведінку [70].

Аналізуючи питання запобігання домашньому насильству, дослідники одноставні в необхідності застосування міждисциплінарного підходу.

Існуючі погляди щодо визначення соціальної діяльності, спрямованої проти домашнього насильства, потребують аналізу та узагальнення з метою виділення найбільш оптимального.

Розглядаючи домашнє насильство як прояв злочинності, дослідники зосереджують свою увагу на сутності запобігання злочинності як такій.

Через складність феномену, надзвичайну різноманітність проявів та масштабність домашнє насильство як соціальне явище необхідно розглядати також шляхом пізнання складних соціальних систем.

Явище насильства є предметом дослідження численних дисциплін, що призвело до появи біологічних, психологічних, психоаналітичних, соціологічних, політичних та економічних теорій.

Погоджуємося, що маючи в своїй основі гендерну нерівність та нерівність владних відносин партнерів, домашнє насильство є результатом численних впливів та факторів ризику, а не єдиної причини.

Відповідно зміст запобігання також формується через систему втручання на відповідному рівні з метою усунення таких факторів.

Одним з найбільш поширених пояснень про вплив соціального середовища на розвиток людей є екологічна теорія Урі Бронфенбренера, автор якої вважає, що поведінка людини переважно визначається системами, в які вона включена, та характером їх взаємодій.

Екологічна модель класифікує фактори ризику за різними рівнями, на яких вони виникають: соціальний, інституційний, рівень громади та індивідуальний.

Варто уваги те, що при підготовці Доповіді про ситуацію в світі: насильство та його вплив на здоров'я Всесвітньої організації охорони здоров'я у 2002 році була застосована саме «екологічна модель», яка сприяє кращому розумінню багаторівневої природи насильства [48].

Екологічна модель насильства допомагає краще зрозуміти його багатогранну природу, дозволяє досліджувати взаємозв'язки між індивідуальними і контекстуальними факторами та розглядає насильство як продукт сукупності чинників, що впливають на поведінку людини.

Екологічний підхід концептуалізує насильство як багатогранне явище, засноване на взаємодії між особистими, ситуативними та соціокультурними факторами. Цей багатовимірний підхід вперше був запропонований для того, щоб допомогти впорядкувати результати різних досліджень етіології жорстокого поводження з дітьми та зневаги (Belsky, 1980). Пізніше це було застосовано до побиття (рукоприкладства) різними теоретиками, зокрема Carlson (1984), Dutton (1988), Edleson і Tolman (1992) і Corsi (1994). Структура Бельського складається з чотирьох рівнів аналізу, які найкраще візуалізувати у вигляді чотирьох концентричних кіл.

Внутрішнє коло представляє фактори особистої історії, які кожна

людина вносить у свою поведінку та взаємини. Наступне коло, мікросистема, представляє безпосередній контекст, у якому відбувається жорстоке поводження - часто це сімейні або інші інтимні чи знайомі стосунки. Третій рівень, екзосистема, охоплює інститути та соціальні структури, як формальні, так і неформальні, які вбудовують мікросистему – робота, сусідство, соціальні мережі та групи ідентичності. І, нарешті, макросистема представляє загальні погляди та ставлення, які пронизують культуру в цілому.

Деякі теоретики (Edleson, Tolman, 1992) наголошують на важливості мезосистеми, додаткового рівня, який відображає взаємодію з такими соціальними інститутами як поліція, суди, соціальні служби тощо.

Про важливість дослідження даного рівня свідчить те, що зазначені інститути значаться в переліку суб'єктів із запобігання та протидії домашньому насильству.

Гейзе Л., використовуючи екологічну модель, визначає наступні чинники домашнього насильства на макрорівні (рівень суспільства): чоловіче право/панування над жінками, маскулінність, пов'язану з агресією та домінуванням, жорсткі гендерні ролі, прийнятність міжособистісного насильства, прийнятність фізичного покарання [32].

В екзосистемі головними чинниками домашнього насильства виділяють низький соціально-економічний статус/безробіття, ізоляція жінки. В мікросистемі йдеться про такі чинники як чоловіче домінування в сім'ї, контроль ресурсів, вживання алкоголю, конфлікти. На індивідуальному рівні це – досвід насильства в дитинстві, жорстоке поводження, відсутність батька.

Макросистема належить до широкого переліку культурних цінностей та переконань, які пронизують і формують інші три прошарки соціальної екології. Фактори макросистеми діють через свій вплив на фактори та структури нижчого рівня системи. Так, перевага чоловіків, як фактор макрорівня, очевидно впливає на організацію та розподіл повноважень в міжособистісних стосунках. Екологічний підхід визнає центральну роль та важливість факторів макрорівня.

Гейгеманн-Вайт розробила на цій підставі інтерактивну модель, основу на результатах комплексних досліджень різних факторів, які сприяють вчиненню насильства, ілюструючи як різні фактори ризику поєднуються на різних рівнях. Ця інтерактивна модель закладає корисну основу для формування стратегій запобігання (що визначається як «усунення засобів, шляхів та механізмів гендерної нерівності» [41]), оскільки вона визначає обставини, які сприяють вчиненню актів насильства, а тому мають бути усунуті з метою недопущення.

На нашу думку, сутність запобігання домашньому насильству варто розкривати крізь призму чинників та причин цього соціального явища.

Заходи із запобігання втілюються в політиках держав поряд з наданням ефективної допомоги, захисту постраждалих та притягненням винних осіб до відповідальності.

Насильство є наслідком складної взаємодії чинників різного рівня, що вимагає комплексного підходу до запобігання цьому явищу.

Оскільки насильство це – багатогранна проблема, то до запобігання протидії цьому явищу теж необхідно підходити системно.

Кожен рівень, з одного боку, є рівнем ризику, а з іншого боку його можна розглядати як ключовим пунктом реакції на насильство.

Зазначена модель підкреслює, що саме комбінація чинників, які діють на різних рівнях, впливають на вірогідність виникнення, повторення та викорінення насильства.

Цінність «екологічної моделі» інтерпретації насильства в поєднанні його концепції та низці факторів, які можуть допомогти спрогнозувати його появу на відповідному рівні.

Розуміння насильства як структурного суспільного явища зумовлює зміну підходів до його запобігання. В основі сучасних програм щодо запобігання насильству в різних країнах знаходиться концепція структурної профілактики.

Традиційно виділяють три рівні запобігання насильству: первинний,

вторинний, третинний. Ці три рівні запобігання насильству відрізняються часовими межами, тобто заходи здійснюються до вчинення насильства, відразу після нього або ж протягом тривалого часу після нього [48, с. 32].

Отже, профілактика як частина боротьби з насильством передбачає систему взаємозалежних заходів, які підсилюють один одного. Для класифікації цієї структури застосовується наступний континуум:

запобігання насильству до його виникнення (тобто запобігання виникненню насильства як такого);

запобігання повторенню насильства (тобто запобігання повторному травмуванню постраждалої і повторному вчиненню насильства кривдником);

запобігання або обмеження наслідків насильства через надання короткострокового та довгострокового догляду та підтримки.

На кожному етапі запобігання та профілактика насильства зосереджуються на населенні в цілому та зводиться до соціальних структур, норм і практик, які захищають від насильства або знижують ризики його виникнення.

Усі етапи втручання важливі для комплексного системного підходу запобігання домашньому насильству та його наслідкам, оскільки існує взаємозалежність між рівнями запобігання, а також між діяльністю, яка проводиться до і після вчинення насильства. Проте основну увагу в цій структурі зосереджено саме на запобіганні насильству ще до того, як воно станеться шляхом раннього втручання.

Запобігання не може бути короткостроковим заходом. Запобігання домашньому насильству потребує постійної уваги з боку органів публічної влади та інших зацікавлених осіб, активізації досліджень для інформування та моніторингу прогресу та наполегливих дій, спрямованих на боротьбу з насильством та його першоджерелами.

Ефективне запобігання повинно мати в своїй основі сучасні знання та практичний досвід. Основна увага в запобіганні домашньому насильству повинна бути зосереджена на вирішенні основних причин, а також факторів

ризиків та захисних факторів, пов'язаних з насильством.

Державна політика у сфері запобігання першочергово спрямована на недопущення, формування негативного сприйняття та ставлення до проявів насильства, підвищення рівня поінформованості населення щодо природи цього злочинного соціального явища. Мова йде про заходи, які мають місце до вчинення домашнього насильства. Такі заходи мають завжди превентивний (попереджувальний) профілактичний характер.

Зміст запобігання домашньому насильству наповнюється не лише заходами, які визначаються етапом та рівнем втручання, а також суб'єктивним складом, уповноваженим на їх здійснення.

Так, на загальнодержавному рівні (макро рівень) органи публічної влади та громадянське суспільство вживають заходи, спрямовані на подолання соціального підґрунтя, що забезпечить зміну суспільного ставлення, яке толерує насильство. До заходів на цьому рівні варто віднести зміни та вдосконалення чинного законодавства, ініціювання їх ефективного запровадження з метою забезпечення уникнення актів насильства через ліквідацію дискримінації та забезпечення гендерної рівності.

Поряд з втручанням держави на макрорівні, аналогічні заходи необхідні на інституційному або мезо рівні. Такі заходи мають на меті змінити існуючі норми та звичаї щодо поведінкових форм у взаєминах чоловіка та жінки. Йдеться про політику подолання стійких гендерних уявлень та соціальних ролей, які існують в певних спільнотах.

Законодавчі ініціативи та практичні заходи, які ефективно залучають чоловіків та хлопців, зокрема, до роботи з молоддю можуть сприяти зміні соціальних норм на мікро рівні.

Недопущення насильства на індивідуальному рівні (онтогенетичному) передбачає виховний та терапевтичний вплив через роботу з кривдниками та постраждалими, профілактичні програми та надання цільової підтримки.

Ефективність запобігання домашньому насильству залежить від цілісності державної політики, яка зосереджується не лише на постраждалих

особах, але й на кривдниках.

Запобігання домашньому насильству нерозривно пов'язане з протидією цьому негативному суспільному явищу. Одним із видів запобігання є запобігання повторності. Інструментом запобігання повторному домашньому насильству слугують програми для кривдників, які реалізуються уже в рамках системи протидії домашньому насильству.

Запобігання повторному вчиненню домашнього насильства через застосування такого спеціального заходу має місце на регіональному та місцевому рівнях.

Так, кривдника може бути направлено судом на проходження програми для кривдників.

Аналіз судових рішень у справах про притягнення до кримінальної та адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства, які розміщено в Єдиному державному реєстрі судових рішень містить інформацію про направлення кривдників для проходження такої програми, що свідчить про певний прогрес у виконанні вимог Закону [84]. Разом з тим, Єдиний реєстр судових рішень містить і рішення, виконання яких не вбачається можливим через невизначеність суб'єкта реалізації такої програми, що свідчить про відсутність взаємодії уповноважених суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на місцевому та регіональному рівні з судами.

Такі програми повинні розробляти місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Їх виконання має важливе значення в контексті зміни насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до власних вчинків та їхніх наслідків, до виконання батьківських обов'язків, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків.

Незважаючи на наявність відповідної правової основи, зокрема Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” [84],

Типової програми для кривдників [95], механізм реалізації - відсутній, як і відсутня окрема програма для дітей-кривдників, створення якої передбачено Державною соціальною програмою запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року [76].

Зазначені недоліки доповнює відсутність взаємодії між органами публічної влади на місцевому та регіональному рівні, неузгодженість дій суб'єктів взаємодії у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Так, відповідальними за впровадження програми для кривдників у громадах є місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

Вивчення досвіду окремих громад вказує на те, що програму не розроблено через відсутність відповідних фахівців для її реалізації.

Згідно з положеннями Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [84] виконання програм для кривдників забезпечують фахівці, які пройшли відповідне навчання.

За змістом пункту 7 Типової програми забезпечення підготовки фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству та/або насильству за ознакою статі, в тому числі фахівців, які реалізують цю Типову програму, належить до повноважень Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій відповідно до статті 8 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», статті 12 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

І тут важко переоцінити допомогу міжнародних донорів, які долучаються до навчань фахівців. Зокрема, Координатором проектів ОБСЄ в Україні у співпраці з Міністерством соціальної політики організовано серію тренінгів для фахівців у цій сфері.

У 2020 році в межах проекту «Посилення спроможності Міністерства соціальної політики України у протидії домашньому насильству» також були

розроблені відповідні тематичні посібники: Методичний посібник для фахівців, які впроваджують Типову програму для кривдників [68], Збірник практичних матеріалів для роботи з кривдниками [69].

В рамках програми «ЄС за гендерну рівність: разом проти гендерних стереотипів та гендерно зумовленого насильства», що фінансується Європейським Союзом і впроваджується спільно ООН Жінки та UNFPA, Фондом ООН у галузі народонаселення розроблено Регіональний посібник щодо роботи з кривдниками у випадках домашнього насильства та щодо заходів раннього втручання [21].

Європейський досвід дає можливість стандартизувати на рівні територіальних громад такі програми з тим, щоб надати об'єктивну оцінку їх впровадженню.

На наше переконання, держава повинна створити національні механізми реалізації програми для кривдників.

При цьому, необхідно зважати на суб'єктів вчинення домашнього насильства, передбачивши окремі програми для дітей-кривдників, жінок та військовослужбовців.

Вважаємо, що сталість програм можна забезпечити через впровадження їх не окремими фахівцями, а організаціями, в тому числі неурядовими за підтримки міжнародної технічної допомоги.

Розробка національних стандартів дозволить забезпечити запобігання повторному вчиненню правопорушення незалежно від території проживання постраждалої особи.

Тут цінним є досвід Європейської мережі по роботі з кривдниками, що пропонує свої рекомендації щодо розробки комплексних національних стандартів (2018 р.).

У Німеччині Федеральна асоціація роботи з кривдниками створювала спільні стандарти роботи з особами, які вчинили домашнє насильство, у співпраці з міжвідомчими об'єднаннями проти домашнього насильства. Встановлення цих стандартів ґрунтується на наукових даних і міжвідомчому

підході. Стандарти розробляються у взаємодії з загальними та спеціалізованими службами підтримки.

В Італії Centro Uomini Maltrattanti [14] (Центр по роботі з чоловіками, які виявляють агресію), неурядова організація, заснована у Флоренції в 2009 році як експериментальний проєкт за сприяння Асоціації Artemisia (служба підтримки жінок і притулок) і місцевим управлінням з питань охорони здоров'я.

Особливостями Центру є те, що це неурядова організація, яка працює на рівні громад і в своїй роботі дотримується національних стандартів. Передбачаються спеціалізовані програми для різних суб'єктів вчинення правопорушення. Налагоджена система взаємодії між місцевими органами влади та приватними службами в рамках реалізації освітніх програм та проєктів.

З контексті посилення інституційної спроможності запобігання та протидії домашньому насильству на місцевому та регіональному рівнях, в тому числі через залучення міжнародних організацій, досвід зазначених країн варті уваги українських науковців та практиків.

Отже, на нашу думку, запобігання домашньому насильству це - рамкова довгострокова система заходів реагування та зв'язків між системами реагування та запобігання, які визначаються рівнем втручання та здійснюються уповноваженими на те суб'єктами у формі програм з підвищення обізнаності, навчання, тренування та громадської діяльності на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Взаємодія органів публічної влади у цій сфері повинна мати системний характер, а заходи, спрямовані на реалізацію державної політики у цій сфері, повинні відбуватися послідовно та спрямовуватися на досягнення певного проміжного результату.

Запобігання домашньому насильству повинно охоплювати всі сфери суспільного життя, приділяючи особливу увагу вразливим категоріям постраждалих.

1.3 Інституційне забезпечення запобігання домашньому насильству

Скоординована політика запобігання та протидії домашньому насильству є невід'ємною частиною сучасної державної політики України, спрямованої на досягнення рівності чоловіків та жінок, подолання проявів дискримінації, серед іншого за ознакою статі, створення політичних та соціальних передумов для реалізації їхніх прав в усіх сферах життєдіяльності.

Вагому роль у формуванні політики ненасильства, як складової гендерної політики, відіграє держава, яка створює інституції та механізми запобігання та протидії цьому явищу.

Зважаючи на положення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ключового значення набуває питання інституційної підтримки та реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Важливим завданням в цьому контексті є запровадження міжнародних стандартів на усіх рівнях у сфері запобігання, зокрема, а також розбудова інституційної спроможності усіх суб'єктів, уповноважених на запобігання та протидію домашньому насильству на усіх рівнях публічної влади.

На наше переконання, інституційна підтримка реалізації державної політики, серед іншого, в сфері запобігання домашньому насильству, вимагає ґрунтовного вивчення, в тому числі, імплементацію міжнародних стандартів та кращих практик інших зарубіжних країн.

Сучасна державна політика зосереджена на викоріненні усіх форм дискримінацій, досягненні гендерної рівності, як передумов до запобігання домашньому насильству як різновиду насильства за ознакою статі. З огляду на міждисциплінарний характер явища, фактори, які його спричиняють, вагому роль відіграє ефективне управління держави і, насамперед, створення ефективних механізмів взаємодії, в тому числі з міжнародними організаціями.

На національному рівні до інституційного механізму входить

розгалужена мережа державних органів, установ та закладів, які реалізують державну політику запобігання домашньому насильству.

Зарубіжний досвід вказує на необхідність формування державної політики на національному рівні через планування довгострокових, середньострокових та короткострокових планів. Йдеться про узгоджену, комплексну та стійку програму дій.

Формування національного плану повинно відбуватися з врахуванням міжнародного досвіду та стандартів.

Значна кількість політичних документів закликає до ухвалення національних планів дій боротьби з насильством щодо жінок. Пекінська платформа дій, ухвалена на четвертій Всесвітній конференції з становища жінок у 1995 року, наполегливо закликає уряди розробити та здійснити на всіх відповідних рівнях плани дій щодо викорінення насильства щодо жінок.

У прийнятій Генеральною Асамблеєю у 1993 році Декларації про ліквідацію насильства щодо жінок міститься заклик до держав «розглянути можливість розробки національних планів дій для забезпечення захисту жінок від будь-яких форм насильства або включити з цією метою відповідні положення до вже існуючих планів, беручи до уваги, за необхідності, те сприяння, яке можуть надати неурядові організації, особливо організації, що займаються проблемою насильства в стосовно жінок» (стаття 4(е)). В цьому контексті важко переоцінити роль міжнародних неурядових організацій в даній сфері.

Генеральна Асамблея неодноразово закликала держави-члени прийняти та зміцнити національні плани дій щодо боротьби з насильством щодо жінок. Так, резолюція 61/143 від 19 грудня 2006 року [127] про активізацію зусиль з метою викорінення всіх форм насильства щодо жінок наполегливо закликає держави розробити чи розширити національні плани дій щодо боротьби з насильством щодо жінок, підкріплюючи їх здійснення необхідними людськими, фінансовими та технічними ресурсами, включаючи встановлення реалістичних цільових показників з конкретними термінами їх досягнення, та

прискорити здійснення існуючих національних планів дій, які на регулярній основі контролюються та оновлюються урядами з урахуванням внеску громадянського суспільства, зокрема жіночих організацій, мереж та інших суб'єктів.

Цілу низку заходів вжито на європейському рівні. В рекомендації (2002) 5 Комітету Міністрів державам-членам про захист жінок від насильства Рада Європи закликала вживати різні заходи та розглянути питання про розробку національного плану дій по боротьбі з насильством щодо жінок.

У своїй резолюції 1512 (2006), під назвою «Парламенти єдині у боротьбі з побутовим насильством щодо жінок», Парламентська асамблея Ради Європи рекомендує національним парламентам держав – членів Ради Європи ухвалити національні плани для того, щоб покласти край домашньому насильству щодо жінок.

В Рекомендації 1582 (2002) Асамблеї серед кроків, спрямованих на запобігання домашньому насильству, йдеться про розробку плану дій щодо створення у суспільстві клімату, що не допускає побутового насильства, спільно з жіночими неурядовими організаціями.

Компанія Ради Європи з боротьби з насильством щодо жінок, включаючи домашнє насильство, націлена на сприяння здійсненню ефективних заходів щодо запобігання насильству щодо жінок та боротьби з ним через прийняття законодавства та національних планів дій, а також на регулярний моніторинг досягнутого прогресу.

Про утворення всеохоплюючої та скоординованої політики в запобіганні та протидії домашньому насильству йдеться також у Стамбульській конвенції.

Указом Президента України “Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства” від 21 вересня 2020 року № 398/2020 зобов’язано Кабінет Міністрів України забезпечити розроблення з урахуванням міжнародних стандартів та затвердити план невідкладних

заходів, спрямованих на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, насильства за ознакою статі.

Кабінет Міністрів України розпорядженням від 21 квітня 2021 року № 361-р [88] затвердив План невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства (далі – План).

Першим завданням Плану уряд визначив удосконалення механізму координації та взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі шляхом:

створення інфорграфіки алгоритму дій суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі;

затвердження регіональних планів невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі;

проведення засідань координаційних рад з розгляду питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі.

Загалом План налічує сімнадцять пунктів, чотири з яких присвячено питанням запобігання домашньому насильству за такими напрямками: підвищення рівня обізнаності, навчання, зміна соціальних норм та зміна поведінки.

Ліквідація домашнього насильства, як різновиду насильства за ознакою статі, вимагає змін кожному рівні: від державних систем та законодавства до таких організацій, як школи, робочі місця та допоміжні служби, місцеві та культурні громади, аж до особистих відносин та поведінкових моделей. Під час підготовки національного плану дій необхідно визначити, як перетворити цей імператив в «програму дій», тобто визначити, скоординувати та розставити у пріоритетному порядку найефективніші форми дій на короткострокову, середньострокову та довгострокову перспективу.

Оскільки національні плани дій є міжсекторальними, а часто й міжвідомчими документами, їх підготовка не повинна зводитися лише до

розроблення дій, а пов'язана також із створенням структур та залученням суб'єктів, необхідних для їхнього ефективного здійснення. Для координації та забезпечення стійкості передбачених у такому документі дій надзвичайно важливо налагодити взаємодію, інформаційно-роз'яснювальну роботу та співробітництво між державними відомствами, між урядовими та неурядовими організаціями та між населенням та громадами. Структури для координації дій, обміну інформацією та створення мереж, а також для постійного поширення та пропаганди цілей і завдань, що містяться в плані, мають так само важливе значення, як і сам план.

Відповідно до вимог Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами [55] Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів згідно з національним законодавством для забезпечення існування належних механізмів здійснення ефективного співробітництва між усіма відповідними державними органами, у тому числі місцевими та регіональними органами влади, судовими органами, прокуратурою, правоохоронними органами, а також неурядовими організаціями та іншими відповідними організаціями й суб'єктами, для захисту й підтримки жертв і свідків усіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, у тому числі шляхом звернення до загальних і спеціалізованих служб підтримки (Стаття 18 Конвенції).

В Україні суб'єкти, уповноважені на вжиття заходів щодо запобігання домашньому насильству, взаємодіють в межах механізмів, передбачених чинним законодавством на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.

Функціонування ефективної системи запобігання та протидії домашньому насильству визначено стратегічною ціллю Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021[102].

До очікуваних результатів реалізації Стратегії досягнення відносять:

функціонування ефективного механізму запобігання домашньому насильству як на законодавчому, так і на практичному рівнях.

Важливим кроком в цьому напрямку є створення нормативно-правової бази з питань запобігання та протидії домашньому насильству.

Так, Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено інституційний механізм забезпечення запобігання. Запропонована законодавцем класифікація є не випадковою. В її основі – місце і роль кожного суб'єкта як в питаннях запобігання, так і протидії.

Головним завданням їх взаємодії є комплексний інтегрований підхід до подолання насильства та сприяння реалізації прав осіб, постраждалих від насильства, шляхом запобігання насильству, ефективного реагування на факти насильства, надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування заподіяної шкоди, належного розслідування фактів насильства та притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності.

Механізм взаємодії цих суб'єктів врегульовано Постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 №658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» (далі – Порядок № 658).

Поняття «міжвідомча взаємодія» («multi-agencywork») та «міжвідомче партнерство» («multi-agency partnership») часто вживаються як взаємозамінні, оскільки йдеться про спільну діяльність різних суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з метою посилення їх ефективності.

Партнерство, в теорії, передбачає:

- підвищення рівня організаційної підзвітності;
- зниження рівня дублювання функцій;
- побудову публічно-приватних зв'язків;
- підвищення громадської обізнаності (а також участі) щодо ініціатив подолання злочинності;

- зміцнення місцевих громадських організацій;
- постійну зміну підходів роботи органів, надання більшої уваги стратегічному плануванню, попередженню, інтегрованій співпраці та участі громадськості в місцевому врядуванні[17].

Однак поняття «партнерство» передбачає рівність усіх суб'єктів взаємодії. В нашому випадку усі суб'єкти взаємодії відрізняються за повноваженнями, статусом, структурою, ресурсами, ступенем відповідальності [3, с. 10].

Відповідно механізми співробітництва залежать від компетенцій, організаційної складової кожної з сторін, принципів діяльності, ступеню взаємодії, і визначаються призначенням та особливостями правозастосування. Ефективність запровадження механізмів міжвідомчої, мультидисциплінарної взаємодії суб'єктів значною мірою залежить від рівня запровадження та особливостей територіальної громади, але за будь-яких обставин вимагає багаторівневого підходу, належної координації та довіри між членами команди. З огляду на наведене, питання міждисциплінарної взаємодії у сфері запобігання домашньому насильству саме на регіональному та місцевому рівнях вимагає посиленої уваги. Звісно перевагою ефективного механізму є налагодження партнерства у співпраці з ключовими акторами взаємодії. При цьому, кожен із них зосереджується на посиленні саме своєї ролі в досягненні спільної мети діяльності. Така співпраця виключає можливість дублювання функцій та завдань суб'єктів.

Порядком № 658 визначено механізми взаємодії суб'єктів як у сфері запобігання, так і у сфері протидії домашньому насильству, які мають свої особливості відповідно до поставлених завдань. Одночасно суб'єкти взаємодіють як на рівні ухвалення ключових рішень, так і на рівні реалізації.

Координацію взаємодії всіх суб'єктів, відповідно до Порядку № 658, здійснює: на загальнодержавному рівні – Міністерство соціальної політики; на регіональному рівні – Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міська держадміністрація; на території

відповідної адміністративно-територіальної одиниці – районні, районні у мм. Києві й Севастополі держадміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад. Координацію й моніторинг реалізації заходів у сфері запобігання й протидії домашньому насильству й насильству за ознакою статі на місцевому рівні здійснюють уповноважені особи (координатори) в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, на яких покладено функції по забезпеченню рівності прав і можливостей жінок і чоловіків і по запобіганню та протидії насильству за ознакою статі.

Загальнонаціональну політику у сфері запобігання домашньому насильству формує Міністерство соціальної політики [89]. Реалізація державної політики в цій сфері покладається на Раду міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київську та Севастопольську міські держадміністрації.

Мінсоцполітики як координатор взаємодії на загальнодержавному рівні: формує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі;

забезпечує нормативно-правове регулювання у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі відповідно до Законів України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”, “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” та інших нормативно-правових актів, прийнятих на їх виконання;

забезпечує розроблення та затвердження типових програм для постраждалих осіб, а також методичних рекомендацій щодо їх виконання;

забезпечує розроблення та затвердження типових програм для кривдників, а також методичних рекомендацій щодо їх виконання, у тому числі з урахуванням віку, стану здоров'я, статі кривдника;

здійснює методичне забезпечення місцевих держадміністрацій та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії

домашньому насильству і насильству за ознакою статі;

організовує та проводить загальнонаціональні соціологічні, правові, психолого-педагогічні та інші дослідження щодо форм, причин і наслідків насильства;

здійснює інші повноваження, визначені Законами України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” [84], “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” [83].

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації здійснюють:

реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі на регіональному рівні, зокрема шляхом здійснення постійного контролю за своєчасністю та належністю вжиття заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі;

розроблення, затвердження та виконання регіональних програм у цій сфері;

координацію діяльності суб’єктів та їх взаємодію на регіональному рівні;

облік даних про суб’єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі на регіональному рівні;

підготовку фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії насильству, у тому числі фахівців, які реалізують програми для кривдників;

підготовку методичних рекомендацій щодо організації і забезпечення діяльності та підвищення кваліфікації фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії насильству;

збір, аналіз і поширення відповідно до законодавства інформації з питань насильства;

інформаційно-просвітницьку діяльність (у тому числі підготовку та

розповсюдження відповідних матеріалів) щодо форм, причин і наслідків насильства, заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, формування нетерпимого ставлення громадян до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках;

організацію та/або проведення регіональних соціологічних, психолого-педагогічних та інших досліджень щодо форм, причин і наслідків насильства;

моніторинг стану виконання суб'єктами поставлених завдань у процесі реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі на регіональному рівні, надання їм методичної та практичної допомоги, виявлення проблемних питань у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі та вживають вичерпних заходів для їх вирішення;

звітування щокварталу Нацсоцслужбі про результати здійснення повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі у порядку, визначеному Мінсоцполітики [90].

На місцевому рівні забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання домашньому насильству покладається на районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад.

Поряд з формуванням та реалізацією державної політики у сфері запобігання домашньому насильству на відповідному рівні забезпечується координація.

Мобілізація зусиль навколо проблеми домашнього насильства – це не просто організація окремих активностей суб'єктами, а організований та спланований алгоритм дій, який забезпечує узгодженість усіх акторів у сфері запобігання цьому явищу.

Багаторівневість та міждисциплінарний підхід до вирішення питань, пов'язаних з протидією та запобіганням домашньому насильству є однаково важливими як в механізмі ухвалення рішень, так і механізмі їх реалізації. Однією з форм забезпечення міжсуб'єктної співпраці на регіональному рівні

є робота регіональних координаційних рад, до складу яких входять уповноважені представники служб у справах дітей, уповноважених підрозділів органів Національної поліції, органів управління освітою, структурних підрозділів з питань охорони здоров'я місцевих держадміністрацій, центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги, органів прокуратури та суду, громадських об'єднань, релігійних організацій, міжнародних організацій та іноземних неурядових організацій (за згодою), на місцевому – місцевих координаційних рад, до складу яких входять уповноважені представники місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, прокуратури та суду, громадських об'єднань, релігійних організацій, міжнародних та іноземних неурядових організацій (за згодою). Механізми взаємодії суб'єктів ґрунтуються на єдиних засадах, визначених на законодавчому рівні.

Зокрема, засади діяльності суб'єктів, спрямованої на запобігання та протидію насильству, визначені у пункті третьої згаданої Постанови № 658. Серед них - ефективна взаємодія суб'єктів із громадськими об'єднаннями, міжнародними організаціями, засобами масової інформації, іншими заінтересованими юридичними та фізичними особами.

Стандартизація механізмів та форм взаємодії сприятиме підвищенню ефективності діяльності суб'єктів незалежно від рівня координації. Важливим при цьому є вивчення дієвих механізмів взаємодії в державах, які є Сторонами Конвенції.

Самостійно суб'єкти взаємодії не можуть успішно вирішити таку глибоко вкорінену проблему. Скоординовані заходи та міжсуб'єктне партнерство є необхідною складовою в подоланні цього комплексного явища та його причин. Запобігання домашньому насильству повинні бути зосереджені на потребах та правах постраждалих, і міждисциплінарний підхід в організації навчань є винятково важливим для ефективного попередження домашнього насильства в довгостроковій перспективі.

Фаза підготовки національних планів дій є критичним періодом,

протягом якого мають бути створені чи зміцнені ці структури, для того щоб забезпечити розробку та, пізніше, виконання чіткої, всеосяжної та стійкої Програми дій.

Суб'єкти, уповноважені на вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, взаємодіють в межах механізмів, передбачених чинним законодавством на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.

Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2007 р. № 1087 [96] було утворено Міжвідомчу раду з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми.

Пізніше назву і текст Постанови після слів “демографічного розвитку” доповнено словами “, запобігання насильству в сім'ї” згідно з Постановою КМ № 354 від 03.05.2012 [143].

Характерно, що згідно з Положенням про Міжвідомчу раду з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку та протидії торгівлі людьми остання визначалася як постійно діючий орган при Кабінеті Міністрів України, в той час як Міжвідомча рада з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї та протидії торгівлі людьми отримала статус тимчасового органу при уряді.

Чинну назву - Міжвідомча рада з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми, орган отримав зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 5 червня 2019 р. № 467 [82].

Основними завданнями ради є: сприяння реалізації ефективної державної політики з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми; розгляд питань, які потребують міжгалузевої узгодженої співпраці щодо реалізації державної політики з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми, зокрема розшуку, повернення,

реабілітації жертв такої торгівлі, запобігання та протидії домашньому насильству; сприяння формуванню позитивного ставлення до сім'ї, відповідального батьківства, відродженню та збереженню національних сімейних цінностей, утвердженню рівних прав і можливостей жінок та чоловіків в усіх сферах життєдіяльності суспільства, запобігання соціальному сирітству тощо.

Суть важливості діяльності Міжвідомчої ради як тимчасового консультативно-дорадчого органу, утвореного при Кабінеті Міністрів України, полягає в можливості взаємодіяти з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, а також з міжнародними організаціями та відповідними органами інших держав.

Проте, загальнодоступні джерела не містять інформації про діяльність Міжвідомчої ради, за винятком повідомлення на офіційному сайті Міністерства соціальної політики про поновлення діяльності Міжвідомчої ради з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми 02 лютого 2022 року.

Розглядаючи запобігання домашньому насильству з точки зору правозахисного підходу, варто уваги створення та формування складу Експертної ради з питань запобігання домашньому насильству та торгівлі людьми при Представникові Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з рівних прав та свобод, прав та національних менших, політичних та релігійних поглядів [146]. Згідно з наказом Уповноваженого Верховної Ради з прав людини від 02 листопада 2022 року № 99.15/22 [119] Експертна рада є постійно діючим консультативно-дорадчим органом, який створюється Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини за пропозицією Представника Уповноваженого з метою забезпечення фахової експертно-консультаційної підтримки діяльності Представника.

Основними завданнями Експертної ради з питань запобігання домашньому насильству і торгівлі людьми є:

– системний аналіз стану додержання прав і свобод осіб, які постраждали від домашнього насильства і торгівлі людьми, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами;

– підготовка пропозицій та рекомендацій щодо запобігання порушенням у сфері захисту прав і свобод осіб, які постраждали від домашнього насильства і торгівлі людьми, або сприяння їх поновленню;

– надання пропозицій щодо вдосконалення законодавства України у сфері захисту прав і свобод осіб, які постраждали від домашнього насильства і торгівлі людьми;

– надання пропозицій щодо імплементації норм міжнародного права у сфері захисту прав і свобод осіб, які постраждали від домашнього насильства і торгівлі людьми у національне законодавство з урахуванням міжнародного досвіду;

– надання пропозицій до проєктів нормативно-правових актів у сфері захисту прав і свобод осіб, які постраждали від домашнього насильства і торгівлі людьми;

– представлення результатів досліджень у сфері захисту прав і свобод осіб, які постраждали від домашнього насильства і торгівлі людьми.

Членами Ради можуть бути провідні фахівці відповідної сфери права, експерти правозахисних громадських організацій, благодійних фондів, міжнародних організацій, а також представники наукових та дослідницьких інституцій.

Однією з форм забезпечення міжсуб'єктної співпраці на регіональному рівні є робота регіональних координаційних рад, до складу яких входять уповноважені представники служб у справах дітей, уповноважених підрозділів органів Національної поліції, органів управління освітою, структурних підрозділів з питань охорони здоров'я місцевих держадміністрацій, центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги, органів прокуратури та суду, громадських об'єднань, релігійних

організацій, міжнародних організацій та іноземних неурядових організацій (за згодою), на місцевому – місцевих координаційних рад, до складу яких входять уповноважені представники місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, прокуратури та суду, громадських об'єднань, релігійних організацій, міжнародних та іноземних неурядових організацій (за згодою).

Ретельний аналіз суб'єктного складу координаційних рад вказує на можливість залучення представників міжнародних організацій за згодою, що на нашу думку, є важливим в контексті запровадження міжнародних стандартів та запозичення досвіду у цій сфері державного управління.

Так, розпорядженням Вінницької обласної державної адміністрації від 1 березня 2018 року (зі змінами) утворено обласну міжвідомчу раду з питань сім'ї, гендерної рівності, запобігання домашньому насильству та протидії торгівлі людьми та зобов'язано районні державні адміністрації, виконкоми міських рад міст обласного значення у місячний термін утворити відповідні міжвідомчі ради [129].

З метою забезпечення міжвідомчої співпраці щодо реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, узгодженості заходів у цій сфері, підвищення їх ефективності, координації проведення інформаційно-просвітницьких заходів, у Тернопільській громаді створено Координаційну раду з питань гендерної рівності, запобігання та протидії домашньому насильству [143].

Розпорядженням Сумської обласної державної адміністрації від 11 квітня 2018 року № 228-ОД утворено Обласну координаційну раду з питань сімейної, гендерної політики та протидії торгівлі людьми, затверджено її склад та Положення [130].

Відповідну Обласну Координаційну раду з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству затверджено розпорядженням голови Одеської обласної державної адміністрації від 15 грудня № 1206/А-2017.

Разом з тим, жодна з досліджених координаційних рад не має представництва міжнародних організацій. Проте в усіх представлені представники неурядових, переважно правозахисних організацій зокрема, у Вінницькій та Тернопільській територіальних громадах.

Характерно, що не усі координаційні ради запобігання домашньому насильству мають у своєму складі представництво судів, що на нашу думку, має негативний вплив на загальний рівень запобігання (Сумська, Одеська).

Крім того, варто звернути увагу на те, що в окремих випадках до складу ради включено представника Територіального управління Державної судової адміністрації України (наприклад, Вінницька обласна міжвідомча рада з питань сім'ї, гендерної рівності, запобігання домашньому насильству та протидії торгівлі людьми). Наприклад, до складу Координаційної ради з питань гендерної рівності, запобігання та протидії домашньому насильству включено за згодою суддю (Координаційна рада з питань гендерної рівності, запобігання та протидії домашньому насильству Тернопільської територіальної громади, Координаційна рада з питання запобігання домашньому насильству/насильству за ознакою статі, гендерної рівності та протидії торгівлі людьми). Проте членство судді в складі координаційної ради вступає в суперечність зі статусом судді, визначеним Законом України «Про судоустрій і статус суддів [114], з одного боку, а з іншого, повноваженнями голови суду, визначеними цим Законом. Так, повноваження з представництва суду як органу публічної влади належать голові відповідного апеляційного або місцевого суду (статті 29, 26 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). До сфери повноважень голови як представника суду належать питання взаємодії та співробітництва, в тому числі шляхом укладення меморандумів та договорів про співробітництво.

Закарпатська обласна координаційна рада з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми має в своєму складі заступника голови апеляційного суду (розпорядження від 04 червня 2021 р. № 513), що,

на наше переконання, узгоджується з положеннями Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Проте участь саме суддів в роботі регіональних та/або місцевих координаційних рад вважаємо ефективним за умови визначення в суді спеціалізації суддів, уповноважених на розгляд судових справ про вчинення домашнього насильства. При цьому, варто забезпечити представництво як місцевого, так і апеляційного суду. Особливу увагу необхідно зосередити на участі представника апеляційного суду, з огляду на те, що рішення суду цієї інстанції у справах про домашнє насильство за правилами Кодексу України про адміністративні правопорушення є остаточними і оскарженню не підлягають.

Про виняткову важливість участі судів як суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству свідчить судова статистика.

Протягом 2021 року, наприклад, за даними Територіального управління Державної судової адміністрації України у Вінницькій області, на розгляді місцевих судів Вінниччини знаходилося 6400 судових справ про адміністративні правопорушення щодо вчинення домашнього насильства. Розглянуто 4 940 справ, серед яких закрито 1777 судових справ. Оскаржено в апеляційному порядку судові рішення лише у 32 судових справах за статтею 173-2 КУпАП, що складає 0,7% від загальної кількості розглянутих справ. У 2022 році кількість судових справ, які перебували на розгляді суду зросла більш як на тисячу (7482), проте відсоток оскарження зменшився до 0,6% від загальної кількості розглянутих судових рішень.

Сума накладеного штрафу на кривдників в регіоні у 2021 році складала 619829 грн, а в 2022 – зросла на 245000 і склала 864831 грн. При цьому, розмір добровільно сплачених за судовими рішеннями штрафів зменшився на 3% у порівнянні з попереднім 2021 роком.

В масштабах України сума стягнених штрафів за судовими рішеннями у 2021 році сягнула 14 513 907 грн, з яких 4099401 – сплачено добровільно. У 2022 році сума стягнень у справах про адміністративні правопорушення

склала 1402566 грн.

Формування ефективної державної політики у сфері запобігання домашньому насильству вимагає детального дослідження даних судової статистики, в тому числі причин закриття судових справ через недосконалість механізму взаємодії між суб'єктами запобігання та протидії домашньому насильству в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

У випадках, визначених законом, а також за рішенням зборів суддів відповідного суду може запроваджуватися спеціалізація суддів з розгляду конкретних категорій справ (частина 2 статті 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Обов'язковою в контексті вимог цього Закону є запровадження спеціалізації суддів апеляційних та місцевих судів із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх.

Відповідно у випадку, коли неповнолітня особа має статус потерпілого у справі – спеціалізація не застосовується, що, на нашу думку, суперечить європейським стандартам, орієнтованим на права потерпілого, серед іншого, в справах про домашнє насильство.

Так Директива Європейського Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу № 2012/29/EU від 25 жовтня 2012 року [5] (далі — Директива ЄС про права потерпілих) вимагає, щоб країни ЄС забезпечували відповідну підготовку щодо потреб жертв для тих служб, які, ймовірно, будуть контактувати з жертвами. Органи, включаючи суди, повинні володіти навичками, щоб допомогти стабілізувати потерпілих. Також важливо забезпечити, щоб очікування щодо поведінки були закріплені в кодексах поведінки та постійно посилювалися через освіту та навчання.

Наслідком правових і процесуальних прогалин є обмежений захист постраждалих осіб або його повна відсутність. Міжвідомча координація та взаємодія під час вирішення окремих випадків залишаються слабкими та здебільшого неструктурованими. Зазначене знижує рівень довіри

постраждалих осіб до механізмів захисту їхніх прав на державному рівні, що має наслідком низький рівень довіри суспільства до правоохоронних органів, системи правосуддя, а це – шлях до повторного вчинення правопорушення.

Директива ЄС про права потерпілих не є обов'язковою для України, але потребує втілення на тлі активізації євроінтеграційних процесів, зокрема, набуття статусу кандидата в члени Європейського Союзу.

Йдеться не лише про зміну нормативно-правової бази, а й про вжиття організаційних заходів, в тому числі, щодо побудови ефективної моделі взаємодії.

Аналіз локальних нормативно-правових актів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, свідчить, що поряд з координаційними радами можуть утворюватися міжвідомчі робочі групи з вузким напрямком спеціалізації, який може обмежуватися лише питаннями запобігання та протидії домашньому насильству та торгівлі людьми.

Питання гендерної рівності та сім'ї мають окремий інституційний супровід, на відміну від проблематики домашнього насильства.

Так, Урядом прийнято постанову, якою запроваджено посаду Урядового уповноваженого з питань гендерної політики [52]. Це має на меті сприяння посиленню координації роботи органів виконавчої влади для практичного впровадження принципу гендерної рівності у всі сфери життя суспільства, що є важливою передумовою запобігання не лише насильству за ознакою статі, а й домашньому насильству як різновиду гендерно зумовленого.

Одночасно створення Експертної ради при Уповноваженому Верховної Ради з прав людини з питань запобігання та протидії домашньому насильству та торгівлі людьми свідчить про формування окремого напрямку державної політики, що дозволить підвищити рівень ефективності її реалізації.

При цьому, механізм взаємодії та правові засади співпраці інституцій на національному рівні не передбачений.

Відсутність рамкової взаємодії на національному рівні, на нашу думку,

має негативний вплив на структуру інституційного механізму формування та реалізації державної політики щодо запобігання домашньому насильству, в тому числі, на регіональному та місцевому рівнях.

Питання становлення та розвитку сучасного співробітництва органів публічної влади з міжнародними організаціями передбачають здійснення політико-правового аналізу різних структур, які впливають на процес упровадження реформ як базису формування публічного управління в українській державі [126].

Відповідно доцільним та необхідним є аналіз ролі кожного суб'єкта запобігання домашньому насильству в системі взаємодії та запровадження на усіх рівнях (національному, регіональному та місцевому) типової робочої моделі взаємодії.

Громадянське суспільство найбільш ефективно діє на регіональному та місцевому рівнях, де будуються відносини органів публічної влади та громадян з метою вирішення питань організації життєвого простору, зокрема шляхом взаємодії з регіональною та місцевою владою. Якщо на державному рівні можемо говорити про те, що без громадянського суспільства немає правової держави, а без правової держави є неможливим становлення повноцінного громадянського суспільства, то на місцевому рівні територіальні громади, як частина суспільства, також впливають на становлення правової державності через публічно-управлінські процеси, зокрема ті, які стосуються прийняття публічно-управлінських рішень, удосконалення правової бази стосовно реалізації ними права на місцеве самоврядування [152].

На сьогодні Україна налагодила співпрацю з міжнародними організаціями за допомогою різних механізмів та інструментів (переважно, це – програми та проєкти), серед іншого, у сфері запобігання домашньому насильству. Проєкти міжнародних донорських організацій дозволяють не тільки пришвидшити рух українських громад до європейських стандартів, формують міцне громадянське суспільство, але й безпосередньою технічною

допомогою допомагають крок за кроком підвищити соціально-економічний розвиток громад, забезпечують можливості для органів місцевого самоврядування опанувати новітні підходи до управління і вирішення питань місцевого значення.

Продуктивність співробітництва органів публічної влади з міжнародними організаціями, серед іншого, у сфері запобігання домашньому насильству, значною мірою залежить від досконалості інституційної та договірної форм взаємин. Механізми співробітництва залежать від правової природи кожної з сторін і принципів їх взаємодії, визначаються призначенням та особливостями правозастосування.

Отже, механізм взаємодії суб'єктів у сфері запобігання домашньому насильству передбачає визначення координатора, відповідального структурного підрозділу, створення дорадчого органу та міжвідомчої робочої групи.

Створення дорадчого органу та забезпечення його ефективної і сталої діяльності покликане посилювати міжвідомчу співпрацю, узгодженість заходів у сфері запобігання та протидії (як складової запобігання), узгодженості заходів, координації проведення інформаційно-просвітницьких заходів.

Завданням міжвідомчої робочої групи при дорадчому органі є вдосконалення порядку взаємодії між суб'єктами на місцевому рівні, підготовка пропозицій щодо здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, оцінки їх ефективності, забезпечення своєчасної комплексної допомоги постраждалим особам та впливу на кривдників, а також інформування громадськості.

Зважаючи на трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, важливим завданням залишається посилення взаємодії з міжнародними організаціями. Доцільно удосконалити процеси моніторингу та контролю за цільовим витрачанням коштів, що надходять від інституційних донорів відповідно до міжнародних принципів надання міжнародної технічної

допомоги, в тому числі на регіональному на місцевому рівні. Слід удосконалити інституційні механізми у сфері співробітництва, що передбачає посилення їх ролі як координуючих інститутів співпраці та розширення повноважень регіональної влади й місцевого самоврядування у здійсненні міжнародних зв'язків.

Необхідно стандартизувати модель міжвідомчої взаємодії та розширити суб'єктний склад представниками міжнародних організацій.

Правовий механізм взаємодії також повинен бути Типовим і запроваджувати єдині підходи до запобігання домашньому насильству на усіх рівнях, починаючи з національного. Такий порядок взаємодії повинен бути імплементованим на нижчих рівнях з урахуванням особливостей. Визначення ролі кожного суб'єкта та ступеню участі взаємодії дозволить уникнути дублювання функцій, а визначений на національному рівні перелік членів регіонального та місцевого органу дозволить забезпечити ефективну співпрацю та координацію між суб'єктами різних рівнів, належну комунікацію та узгодженість дій.

Такий механізм повинен бути сталим через забезпечення інституційної пам'яті суб'єктів, належної фахової підготовки представників.

Основні функції типового механізму запобігання домашньому насильству повинна бути система послідовних заходів, спрямованих на викорінення саме причин виникнення домашнього насильства через:

Інформаційно-просвітницьку роботу;

Підвищення компетентності фахівців;

Підвищення обізнаності;

Збір даних;

Стандартизацію програм для кривдників як елемента запобігання.

Розроблення кампанії або програми з підвищення обізнаності має ґрунтуватися на чіткому визначенні завдань, очікуваних результатів і плану дій (логічна модель). Формулювання цілей і завдань, чітке визначення цільової аудиторії та порушених питань, мотиви вибору цільової аудиторії та

засоби впливу на неї – все це допомагає визначити очікуваний внесок у більш широку стратегію усунення насильства стосовно жінок. Це також створює засади для оцінки ефективності ініціативи.

Очікування стосовно результатів чи впливу кампанії або програми з підвищення обізнаності мають бути реалістичні. Зміна ставлення та поведінки потребує додаткових заходів. Кампанії або програми з підвищення обізнаності можуть допомогти «зняти табу» та змусити розуміти, що домашнє насильство – суспільна проблема, з якою повинні боротися як держава, так і суспільство. Надання точної інформації про форми та розповсюдженість цієї проблеми, а також про її вплив на дітей – перший та основний крок, що може допомогти розвінчати міфи та змінити свідомість жертв і свідків актів насильства, а також надати рекомендації стосовно варіантів втручання та подолання насильства та ставлення, яке його виправдовує. Підвищення обізнаності про наявні засоби правового та іншого захисту і служби допомоги також може заохотити жертв звертатися по допомогу та відшкодування, а кривдників – до проходження лікування.

Підвищення обізнаності та розуміння явища насильства стосовно жінок та домашнього насильства, а також його впливу на дітей – необхідна передумова для зміни ставлення та поведінки. Це може відігравати важливу роль у рамках всеосяжної стратегії запобігання. Для забезпечення ефективності необхідно, щоб кампанії або програми розробляли як невід’ємну частину комплексного сталого підходу до ліквідації насильства стосовно жінок, що втілюється у національному плані дій або державній програмі, і щоб на проведення цих заходів було виділено достатній бюджет. Створення чітких засад, що визначають реалістичні завдання, цілі та методи вимірювання та оцінювання результатів, так само важливе, як і вибір партнерів, таких як представники громадськості або інші партнери з відповідним досвідом, зокрема жіночі неурядові організації, які спеціалізуються на боротьбі з насильством стосовно жінок.

Спираючись на наявні знання та досвід і враховуючи

взаємозміцнювальний та наскрізний характер додаткових конвенційних зобов'язань у сфері запобігання, можна розробити ефективні ініціативи з підвищення обізнаності, адаптовані до різних місцевих і національних особливостей.

Відповідно важливим елементом у зміцненні взаємодії є взаємодія між регіональним та місцевим рівнями.

Характерно, що до реалізації цих заходів передбачається залучення міжнародних організацій (за згодою) як на національному, так і регіональному рівні, що вкотре засвідчує актуальність дисертаційного дослідження.

Так, міжнародні організації залучаються до напрацювання алгоритму взаємодії суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, проведенні засідань координаційних рад, Міжвідомчої ради з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми, забезпеченні інформування населення про права осіб, постраждалих від домашнього насильства, насильства за ознакою статі, та механізм їх реалізації, про послуги, які надають загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб, способи їх одержання, відповідальність осіб, які вчинили домашнє насильство, насильство за ознакою статі.

При цьому, міжнародні організації серед суб'єктів, уповноважених на вжиття заходів із запобігання та протидії домашньому насильству в національному законодавстві не значаться, що, на нашу думку, є недоліком, усунення якого вимагає відповідних законодавчих ініціатив.

Відповідно до положень частини 5 статті 6 Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» у здійсненні заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема виявленні фактів домашнього насильства, наданні допомоги та захисту постраждалим особам, можуть брати участь іноземні неурядові організації. Таким чином, йдеться про участь лише неурядових іноземних організацій і лише у сфері протидії.

Поширеність та серйозні наслідки домашнього насильства роблять його однією з найважливіших проблем, які потребують розв'язання в наш час. Завдяки постійним зусиллям жіночих рухів, урядів та інших зацікавлених осіб питання насильства щодо жінок наразі позиціонується як пріоритет у глобальних правах людини, здоров'ї та розвитку. Ліквідація всіх форм насильства щодо жінок та дівчат тепер є частиною Порядку денного сталого розвитку на період до 2030 року та включено до конкретних Цілей сталого розвитку, надаючи сильний поштовх рухатися вперед.

Значна частина відповідей на домашнє насильство на сьогодні головним чином зосереджена на втручанні органів публічної влади після його вчинення. Такі стратегії безперечно важливі для пом'якшення руйнівних психічних, фізичних, соціальних та економічних наслідків. Такі заходи очевидно виконують функцію із запобігання його повторенню.

В той же час, зростає потреба у боротьбі з глибшими факторами, які сприяють поширенню насильства на рівні суспільства. Серед них закони держави та політика, які дискримінують, а також соціальні норми, поведінка та ставлення, які виправдовують насильство та сприяють нерівним гендерним владним відносинам.

Такі чинники не притаманні окремим індивідам або групам, а швидше формуються під впливом соціальних та економічних сил. Це, в свою чергу, свідчить про те, що зазначені складові можуть змінюватися.

Зазначене вимагає узгодженого та міждисциплінарного підходу, що включає численні стратегії, які впроваджуються як окремими особами, так і організаціями на ширшому суспільному рівні.

На нашу думку, ефективна профілактика має потенціал як запобігти виникненню насильства, так і доповнити дії системи реагування з метою запобігання повторним проявам.

З огляду на зазначене, вважаємо, що необхідно класифікувати суб'єктів, уповноважених на запобігання домашньому насильству за юрисдикцією повноважень: на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Громадські організації, серед іншого, міжнародні, відіграють вирішальну роль у запобіганні та протидії насильству. ГО надають більшість послуг жертвам насильства та проводять інформаційні кампанії, спрямовані на зміну ситуації, але вони стримуються недостатнім і непостійним фінансуванням. Конвенція намагається забезпечити більшу політичну та фінансову підтримку їхній роботі. Сторони повинні визнавати, заохочувати та підтримувати громадські організації, даючи їм змогу виконувати свою роботу найкращим чином, сприяти співпраці між державними установами та громадськими організаціями та забезпечувати достатнє фінансування.

З огляду на зазначене, необхідно розширити суб'єктний склад, уповноважений на запобігання домашньому насильству, доповнивши представництво міжнародних організацій, шляхом внесення змін до Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”.

Висновки до розділу 1

Проаналізувавши теоретико-методологічні підходи дослідження домашнього насильства і міжнародному та національному законодавстві щодо визначення домашнього насильства, можемо стверджувати про таке:

- Домашнє насильство є найбільш поширеним різновидом гендерно зумовленого насильства та насильства за ознакою статі;

- Законодавчий перелік форм домашнього насильства не є вичерпним та потребує розширення такими формами як:

Духовне (або релігійне) насильство - використання духовних чи релігійних переконань з метою заподіяння болю, залякування або встановлення контролю;

Соціальне насильство - передбачає поведінку, спрямовану на обмеження спілкування та відмежування від друзів, родини, спільноти, в тому числі спроби завдати шкоди стосункам чи репутації.

Проведене дослідження явища домашнього насильства дає підстави

стверджувати, що домашнє насильство є різновидом гендерно зумовленого насильства, яке має глобальний вимір, оскільки є порушенням фундаментального права людини на безпеку.

Дослідження сутності, причин та умов виникнення домашнього насильства дає орієнтири у формуванні державної політики в сфері запобігання домашньому насильству, яка є структурним елементом запобігання насильству за ознакою статі, що формується в рамках державної політики забезпечення гендерної рівності як стратегічної цілі сталого розвитку.

Багаторівневість та масштабність проблеми вимагає чіткої координації та ефективної співпраці органів публічної влади на усіх рівнях: національному, регіональному та місцевому, в тому числі з міжнародними організаціями.

Поряд з формуванням та реалізацією державної політики у сфері запобігання домашньому насильству на відповідному рівні забезпечується координація через відповідні механізми взаємодії.

Найбільш дієвою така координація забезпечується на регіональному та місцевому рівнях завдяки належному інституційному забезпеченню, що знаходить своє відображення в діяльності координаційних та міжвідомчих рад різних рівнів.

Відсутність чіткого розмежування сфери запобігання та сфери протидії негативно впливає на визначення повноважень численних уповноважених суб'єктів, що, в свою чергу, викликає труднощі в налагодженні питань їх взаємодії, в тому числі з міжнародними організаціями.

Участь міжнародних організацій в системі суб'єктів взаємодії, уповноважених на запобігання та протидію домашньому насильству, зводиться до залучення лише неурядових іноземних організацій і лише у сфері протидії.

Встановлено, що, на відміну від системи запобігання насильству за ознакою статі, в системі запобігання домашньому насильству відсутня

вертикаль суб'єктів, уповноважених виключно на запобігання та протидію домашньому насильству, що впливає на забезпечення сталості, оскільки продуктивність співробітництва органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству, значною мірою залежить від досконалості інституційної та договірної форм взаємин.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

2.1. Нормативно-правове забезпечення взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у запобіганні домашньому насильству

Тема насильства і агресії в сім'ї стала однією з найактуальніших, починаючи з кінця минулого століття. Проблему домашнього насильства почали обговорювати переважно завдяки зусиллям неурядових жіночих організацій. Згодом вона поступово вийшла на рівень міжнародної стандартизації й отримала своє нормативно-правове закріплення на національному та міжурядовому рівнях.

Сьогодні насильство в сім'ї, спрямоване здебільшого проти жінок і дітей, не є обмеженим явищем лише в одній зарубіжній країні та переросло в суспільну проблему світового рівня.

Цікавим видається і той факт, що насильство в сім'ї не завжди отримує гідну негативну соціальну оцінку та нормативне закріплення, незважаючи на підвищену суспільну небезпеку та розповсюдженість цього явища.

Автори колективної монографії «Актуальні проблеми сімейного насильства» підкреслюють, що «експерти ООН відзначають, що боротьба з насильством проти жінок є пріоритетом аж ніяк не у всіх країнах, а в деяких навіть не існує законів про побутове насильство і інших форм насилля проти жінок. Як приклад вони наводять Білорусь, Ліхтенштейн, Туркменістан і Узбекистан. Їх турбує і декриміналізація деяких аспектів домашнього насильства» [24, с. 22].

Необхідно відзначити, що в деяких країнах насилля в сім'ї взагалі декриміналізоване (Екваторіальна Гвінея, РФ).

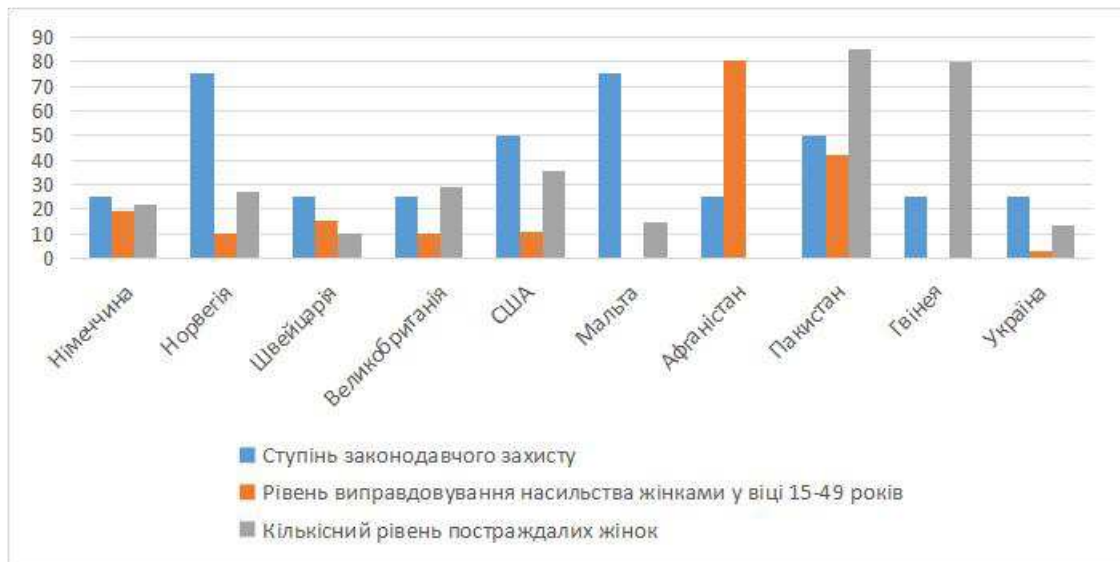

Рис. 2.1. Ступінь законодавчого захисту від домашнього насильства в світі (складено на основі даних наведених в [24, с. 22-23]).

Пивоваров В., Ілліна А. вказують, що «таке небезпечне явище відоме і сучасному українському суспільству, що підтверджується даними соціологічних опитувань населення України, за яким майже половина населення відчула на собі різні форми насильства» [75, с. 280-284].

«За офіційними даними Національної поліції України, наданими у відповідь на запит, у 2022 році надійшло 244 381 звернення щодо фактів домашнього насильства, що є на 40% більше, ніж у попередньому році (144 394) та на 15% більше, ніж у 2020 році (208 748) і на 41% більше, ніж у 2019 році (141 814). За статичними відомостями, отриманими у відповідь на запит від Національної поліції України, вбачається, що у 2022 році надійшло 52 189 звернень від постраждалих жінок. Це становить лише 22% від загальної кількості звернень (244 381)» [65].

Дослідження рівня насильства проводяться й на міжнародному рівні. Інститут економіки і миру щорічно публікує звіт щодо світових індексів миролюбності за регіонами та країнами.

В 2023 році за його даними «середній рівень миролюбності світових країн погіршився на 0,42 відсотка. Вказана тенденція погіршення рівня миру

на глобальному рівні спостерігається вже дев'ятий рік поспіль.

Середній рівень миролюбності підвищився лише вдвічі в порівнянні з минулим роком з 2008 року. Минулого року 84 країни зафіксували покращення, тоді як 79 країн зафіксували погіршення миролюбності. Вторгнення Росії в Україну та його наслідки були головними причинами погіршення миролюбності у всьому світі. І Росія, і Україна зараз входять до десятки найменш мирних країн, а найбільше погіршення сталося в Україні» [12].

Рис. 2.2. Глобальний індекс миру 2023 (складено на основі даних Інституту економіки та миру 2023 [12])

Таким чином, боротьба проти насильства в сім'ї має міжнародний характер. Це підтверджується ухваленням різними міжнародними організаціями, такими як ООН, Рада Європи, Європейський Союз міжнародних нормативно-правових актів із законодавчого регулювання в зазначеній сфері та поступову їх імплементацію в національне законодавство країн-членів.

На жаль, аналіз наукових літературних джерел вказує на те, що у вітчизняній юриспруденції поки що відсутні комплексні системні дослідження, в яких вивчалися б міжнародні стандарти щодо запобігання

насильства в сім'ї, особливості співпраці органів публічної влади з міжнародними організаціями у вказаній сфері, його нормативно-правового регулювання також залишається поза чільною увагою.

Тому вивчення динаміки розвитку нормотворення в сфері правового регулювання взаємодії міжнародних організацій з органами публічної влади окремих країн у запобіганні домашнього насильства надає підстави для проведення аналізу правового регулювання зазначених відносин крізь призму окремого вивчення міжнародного та національного законодавства.

Правове регулювання запобігання домашньому насильству на національному рівні, першочергово, пов'язано із низкою прав людини, чия охорона закріплюється в окремих нормативно-правових актах різного спрямування.

Блага А., Тунтула О., Кочемировська О. зазначають, що «у разі вчинення сімейного насильства порушуються такі права та свободи:

- право на життя;
- право не піддаватися тортурам та іншим видам жорстокого, нелюдяного або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання;
- право на рівний захист відповідно до гуманітарних норм у період міжнародних та внутрішніх збройних конфліктів;
- право на свободу та особисту недоторканність;
- право не піддаватися дискримінації в будь-якій формі;
- право на рівний захист відповідно до закону та рівний захист перед судом; право на захист якнайкращих інтересів дитини;
- право на рівне становище в сім'ї;
- право на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я;
- право на справедливі та сприятливі умови праці тощо» [23].

Так, охорону права на здоров'я та життя було закріплено у вітчизняному законодавстві на найвищому рівні – в Конституції України. Ст. ст. 3, 21-24, 27-29, 32, 51, 52 Основного закону [57] присвячені охороні

основних цінностей, що безпосередньо пов'язані із порушенням комплексу прав з насильства в родині.

Стаття 3 Конституції України проголошує: «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [57].

Положення статей 27-29 Основного закону присвячені правам, свободам та обов'язкам людини та громадянина, серед іншого положеннями ст. 21 закріплюється, що «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними» [57].

Конституційне право людини на повагу та гідність, свободу та недоторканність, право на життя, право на невтручання в особисте та сімейне життя, ґрунтування шлюбу на вільній згоді чоловіка та жінки, рівність прав подружжя, рівність в правах дітей незалежно від походження – також складають основу нормативно-правового забезпечення запобіганню від насилля в сім'ї.

На жаль, саме положення щодо домашнього насильства не одразу знайшли нормативне закріплення у вітчизняному законодавстві.

Старчук О., Торчило Я. зазначають, що «Україна на державному рівні визнала наявність проблеми домашнього насильства у 2001 році, коли, на підставі положень Конституції України та Конвенції ООН про права дитини, було прийнято Закони України «Про охорону дитинства» та «Про попередження насильства в сім'ї». В цих законодавчих актах було дане визначення таких понять як «насильство», «жертва насилля», а також було введено термін «захисний припис». Для реалізації цих законів було прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів» [138].

Таким чином, міжнародно-правові стандарти почали укорінюватися в

вітчизняному законодавстві, а чинні нормативно-правові акти розмежувались на акти загального та безпосереднього регулювання питання запобігання домашньому насильству.

Сьогодні відповідальність та особливості запобігання насильства в сім'ї регулюються законами України загального спрямування, а саме:

- «Про Національну поліцію» [101];
- «Про прокуратуру» [108];
- «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [74];
- «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [79];
- «Про місцеве самоврядування в Україні» [98];
- «Про місцеві державні адміністрації» [99];
- «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [104];
- «Про освіту» [105];
- «Про пробацію» [107];
- «Про охорону дитинства» [106];
- «Про судоустрій і статус суддів» тощо [114].

До правового поля регулювання заходів із протидії та запобігання домашньому насильству також можливо віднести кодифіковані нормативно-правові акти, а саме:

- Цивільний кодекс України [149];
- Цивільний процесуальний кодекс України [150];
- Кодекс України про адміністративні правопорушення [53];
- Кримінальний кодекс України [59];
- Кримінальний процесуальний кодекс України [60].

Так, поняття домашнього насильства передбачені нормами чинного Кодексу про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу. Чабайовський Т. вказує, що «домашнє насильство стає окремим складом злочину, що передбачено спеціальною статтею (126-1 КК) та, одночасно,

виступає обтяжуючою обставиною (ст. ст. 67, 152, 153 КК). Крім цього, в умовах воєнного стану при кваліфікації вчиненого правопорушення застосовується вимога положень щодо посилення відповідальності (п. 11 ч. 1 ст. 67 Кримінального кодексу України та п. 5 ч. 1 ст. 35 Кодексу України про адміністративні правопорушення)» [151, с. 509].

До безпосереднього законодавства із запобігання насильства в сім'ї сьогодні можливо віднести Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [84], який було ухвалено 07.12.2017 року.

Вказаним нормативно-правовим актом було відмінено попередній спеціалізований Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р.

Основні засади запобігання та протидії домашньому насильству визначені в ст. 4 чинного Закону:

«1) гарантування постраждалим особам безпеки та основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на життя, свободу та особисту недоторканість, на повагу до приватного та сімейного життя, на справедливий суд, на правничу допомогу, з урахуванням практики Європейського суду з прав людини;

2) належна увага до кожного факту домашнього насильства під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) врахування непропорційного впливу домашнього насильства на жінок і чоловіків, дітей та дорослих, дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

4) визнання суспільної небезпеки домашнього насильства та забезпечення нетерпимого ставлення до будь-яких проявів домашнього насильства;

5) повага та неупереджене і небайдуже ставлення до постраждалих осіб з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, забезпечення пріоритетності прав, законних інтересів та безпеки постраждалих осіб під час здійснення заходів у сфері

запобігання та протидії домашньому насильству;

б) конфіденційність інформації про постраждалих осіб та осіб, які повідомили про вчинення домашнього насильства;

в) добровільність отримання допомоги постраждалими особами, крім дітей та недієздатних осіб;

г) врахування особливих потреб та інтересів постраждалих осіб, зокрема осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку;

д) ефективна взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, з громадськими об'єднаннями, неурядовими організаціями, медіа та іншими заінтересованими особами» [84].

Окремий законодавчий масив складають Укази Президента України та Постанови Кабінету Міністрів України, які також сфокусовані на регулюванні досліджуваної проблематики.

Так, Постановою Кабінету Міністрів України було затверджено «Типове положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» [94], «Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» [90], «План невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» [88] тощо.

Заслужують на увагу в контексті проведення даного дослідження й Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 01.08.2018 р. «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника» [91], Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.03.2019 р. «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства» [92].

Вказані нормативно-правові акти впорядковують регулювання особливостей запровадження превентивних заходів із протидії та запобігання домашнього насильства, а також визначають суб'єктів органів публічної влади із координації вказаних питань.

Указом Президента України «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» від 21.09.2020 р. [103] було проголошено необхідність «забезпечити розроблення з урахуванням міжнародних стандартів та затвердження плану невідкладних заходів, спрямованих на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, насильства за ознакою статі».

Також вказаний нормативно-правовий акт затвердив необхідність розроблення Концепції державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 р., відповідно до положень якої, другий варіант розв'язання проблеми домашнього насильства та насильства за ознакою статі передбачає «запровадження дієвого механізму взаємодії суб'єктів (спеціально уповноважених органів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; загальних і спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб; громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах), що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі; надання всебічної допомоги постраждалим особам та утвердження ненасильницького характеру приватних стосунків; впровадження відповідних світових стандартів і досвіду.

Такий підхід дасть змогу вдосконалити систему запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі відповідно до положень Конвенції Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно

жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», яку ратифіковано 46 країнами та Європейським Союзом» [116].

З метою конкретизації кола суб'єктів досліджуваних правовідносин, доцільним видається також провести стисле дослідження поняття «суб'єктів органів публічної влади» та «міжнародних організацій». Аналіз сучасних літературних джерел в сфері юриспруденції та державного управління надає можливість визначитися, що саме сучасні науковці та практики розуміють під органами публічної влади.

Так, Скакун Т. вказує, що «публічна влада проявляється у двох формах: державна влада та муніципальна влада, що реалізують свою діяльність через загальнодержавні органи та органи місцевого самоврядування.

Державна влада – система структур, органів, установ, які реалізують функції держави через цілеспрямовану управлінську діяльність усіх органів держави, що направлена на упорядкування, організацію життя, забезпечення стабільності та розвитку суспільства.

Під муніципальною владою розуміють систему владних відносин, у межах якої здійснюється реалізація функцій і повноважень органів місцевого самоврядування. Дана форма публічної влади діє в інтересах територіальних громад, свою діяльність провадить через виконавчі органи та посадових осіб, правовий статус яких визначається Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами» [142].

Ковальчук С. зазначає, що «система органів публічної влади є сукупністю органів влади народу, які мають різні форми здійснення цієї влади, зокрема це представницькі органи влади, що формуються виборами, а саме парламент, Президент, органи місцевого самоврядування» [134].

Відповідно до п. 7 Постанови Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 р. № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» «взаємодія суб'єктів координується:

– на загальнодержавному рівні – Мінсоцполітики;

– на регіональному рівні – Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями;

– на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці – районними, районними у м. Києві і Севастополі держадміністраціями та виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад» [90].

Положеннями ст. 17 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [84] було конкретизовано коло суб'єктів, що беруть участь у правовідносинах із протидії домашньому насильству: «підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, громадські об'єднання, іноземні неурядові організації, фізичні особи – підприємці, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги, відповідно до законодавства залучаються суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству».

Таким чином, аналіз поняття органів публічної влади, їх традиційного тлумачення та нормативно-правового регулювання протидії домашньому насильству, надає підстави виокремити коло суб'єктів відносин із співробітництва органів публічної влади з міжнародними організаціями. До таких можливо віднести органи системи Мінсоцполітики, а також органи місцевого самоврядування різних рівнів.

Безперечно, що активну участь в формуванні комунікації із міжнародними організаціями з питань запобігання домашньому насильству будуть відігравати й Міністерство внутрішніх справ, особливо Національна поліція України, Міністерство зовнішніх зносин, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерство розвитку громад, територій та структури України, Міністерство культури та інформаційної політики України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство юстиції України, Міністерство молоді та спорту України тощо.

Кожен із зазначених органів публічної влади в тій чи іншій мірі функціонально може торкатися питань гендерної рівності, соціального захисту, насильства в родині, ідеології щодо правил публічної та приватної поведінки, непорушності культури спілкування, взаємоповаги, сімейних цінностей тощо.

З огляду на вказане, нормативно-правове регулювання діяльності суб'єктів із відносин поміж органами публічної влади та міжнародними організаціями може розглядатися і крізь призму розширеного бачення кола їх гіпотетичних учасників.

Таким чином, до нього можливо включити розширений варіант переліку законодавчих актів та віднести Закони України «Про міжнародні договори України» [97], «Про транскордонне співробітництво» [117], законодавство, спрямоване на визначення зовнішньополітичних векторів нашої країни тощо.

Вказані нормативно-правові акти деталізують склад суб'єктів щодо можливого підписання міжнародних договорів, уточнюють напрями та форми міжнародної співпраці.

Відповідно до положень ст. 3 Закону України «Про міжнародні договори» «Міжнародні договори України укладаються:

- Президентом України або за його дорученням - від імені України;
- Кабінетом Міністрів України або за його дорученням – від імені Уряду України;
- міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами – від імені міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних органів.

Міжвідомчими є міжнародні договори України з питань, що належать до повноважень міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та державних колегіальних органів» [97].

Відповідно до положень Закону України «Про транскордонне співробітництво» «суб'єкти транскордонного співробітництва –

територіальні громади, їх представницькі органи та їх об'єднання, місцеві органи виконавчої влади України, що взаємодіють з територіальними громадами та відповідними органами влади сусідніх держав у межах своєї компетенції, встановленої чинним законодавством України та угодами про транскордонне співробітництво» [117].

В межах своєї компетенції перелічені органи можуть виступати стороною договорів з іноземним елементом. Крім того, «Транскордонне співробітництво може здійснюватися:

- шляхом створення транскордонних об'єднань та органів транскордонного співробітництва, зокрема об'єднань єврорегіонального співробітництва, європейських об'єднань територіального співробітництва;

- в межах створеного єврорегіону;

- шляхом укладення угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах;

- шляхом розроблення та реалізації спільних ініціатив, заходів, проектів, програм та стратегій в окремих сферах, що передбачає координацію співробітництва та акумулювання на визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів;

- шляхом встановлення та розвитку взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва» [117].

Вказане надає розширений спектр повноважень щодо обрання форм співробітництва та взаємодії.

В розрізі вивчення особливостей нормативно-правового регулювання співпраці органів публічної влади та міжнародних організацій із запобігання домашньому насильству, в свою чергу, сучасне трактування поняття «міжнародна організація» також потребує додаткового дослідження з метою більшої конкретизації досліджуваних правовідносин.

Кучик О. вказує що «міжнародні організації є специфічною категорією міжнародних політичних інститутів.

Зокрема, можна виділити два види міжнародних організацій:

міжнародні організації як інститути колективних дій, а також міжнародні режими.

У цьому контексті і перші, і другі є міжнародними соціально-політичними інститутами, які характеризуються певними моделями поведінки, що базується на основі міжнародних норм і правил, які в аналогічних ситуаціях сприяють зближенню взаємних позицій та очікувань» [73].

Скрипник О. підкреслює, що «міжнародна організація - це стабільний інститут багатосторонніх міжнародних відносин, який утворюється щонайменше трьома учасниками міжнародних відносин, що мають спільні цілі, для досягнення яких створюють постійні органи, та діють у межах визначених норм та принципів (статут, процедура, членство тощо)» [132].

За складом своїх членів та юридичним статусом міжнародні організації поділяються на міждержавні і неурядові.

Вивчаючи принцип побудови законодавчого регулювання діяльності міжнародних організацій та її нормативно-правових наслідків для їх членів, можливо застосувати підхід Хар О., який був використаний тільки для неурядових організацій і стверджувати, що «нормативно-правове регулювання діяльності міжнародних організацій доцільно здійснювати у двох рівнях:

- 1) міжнародно-правове регулювання, яке включає в себе правовий статус, міжнародні норми, міжнародно-правову відповідальність;
- 2) саморегуляція (внутрішнє право, кодекси поведінки)» [148].

Звісно, що видавцем основного міжнародного законодавчого масиву є Організація Об'єднаних націй. Серед нормативно-правових актів Організації Об'єднаних Націй можливо виокремити наступні:

- Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р.;
- Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації стосовно жінок, від 18.12.1979 р.;
- Декларація про викорінення насильства щодо жінок від 20.12.1993 р.;
- Пекінська Декларація та Платформа Дій 15.09.1995 р.;

- Модельний закон про домашнє насильство від 02.12.1996 р.;
- Резолюції Генеральної Асамблеї та Ради безпеки ООН стосовно насильства жінок та дітей тощо.

В системі органів ООН створені спеціальні комітети, діяльність яких спрямована на боротьбу із насильством, які можуть видавати спеціальні нормативно-правові акти у вигляді резолюцій та рішень.

В ключі дослідження питання щодо запобігання насиллю в сім'ї особливу роль має Комітет ООН щодо ліквідації дискримінації стосовно жінок. Серед його численних рішень особливої уваги заслуговують:

- Рекомендація 2002 р. №19 «Щодо насильства стосовно жінок»;
- Рекомендація 2010 р. №26 «Щодо зауважень комітету з ліквідації дискримінації стосовно жінок в Україні» тощо.

В контексті боротьби із насиллям в сім'ї особливої уваги заслуговують також рішення спеціальних комітетів ООН, що торкаються та можуть бути використані правоохоронними органами, у тому числі й Національною поліцією України:

- Про ліквідацію расової дискримінації 2000 р. №25;
- Про запобігання катуванням 2007 р. №2;
- З прав дитини 2009 р. №12 тощо [8].

Ще однією міжнародною організацією-видавцем нормативно-правових документів міжнародного характеру з запобігання насильству в сім'ї є Рада Європи. Рішення Ради Європи визнаються частиною національного законодавства України. До основних документів Ради Європи із запобігання домашньому насильству належать:

- Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р.;
- Європейська соціальна хартія від 03.05.1996 р.;
- Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005 р.;
- Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи про соціальні заходи

щодо насильства в сім'ї (1990 р.);

- Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи про захист жінок від насильства (2002 р.);

- Рекомендація про сексуальне насильство стосовно жінок у ході збройних конфліктів (2007);

- Рекомендація Парламентської Асамблеї про дітей, які стали свідками домашнього насильства (2010), тощо [3].

- Особлива увага Радою Європи приділяється правовому регулюванню насильству над дітьми, що часто трапляється на рівні родини:

- Конвенція про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення від 25.10.2007 р.

- Стамбульська конвенція про попередження та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством від 11.05.2011 р.

Цьому питанню також приділена увага і ООН в особі Генеральної Асамблеї:

- Декларація прав дитини від 20.11.1959 р.;

- Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р.;

- Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 01.01.2000 р.;

- Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї від 15.11.2000 р.;

- Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання від 10.12.1984 р.;

- Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці від 17.06.1999 р. [3] тощо.

Звісно, що порушення міжнародних стандартів із захисту прав людини, що призвели до їх кваліфікації як домашнє насильство, створюють низку обов'язків для держав-членів міжнародних організацій, які їх затвердили в якості нормативно-правових документів міжнародного характеру.

Численні порушення, пов'язані з насиллям в родині, створили низку

справ, які підлягають розгляду Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ). Як наслідок закріплення права на повагу до приватного і сімейного життя Стамбульською Конвенцією, виникла окрема група справ з домашнього насильства ЄСПЛ.

Україна є підписантом Конвенції про захист прав людини і основних свобод. Згідно зі ст. 46 рішення ЄСПЛ є обов'язковими для виконання в Україні. Вказане закріплене й в положеннях Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [80].

Необхідно підкреслити, що рішення не всіх міжнародних структур підлягають до виконання в Україні.

Наприклад, рішення Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок мають суто рекомендаційний характер.

Однією із відомих справ щодо домашнього насильства за участю України є справа «Левчук проти України» (2020). ЄСПЛ було встановлено, що в шлюбі парою було народжено три дитини, після чого було отримано соціальне житло від держави.

Після розірвання шлюбу з причини постійного вживання алкоголю чоловіком, він залишився фактично проживати в спільному житлі. Діти стали свідками постійних сварок.

Після спроби жінки позбавити чоловіка права користування квартирою та виселити його через постійні порушення правил сумісного проживання в судовому порядку вона була вимушена звернутися до суду.

Їй було відмовлено і вона звернулася до ЄСПЛ. Український суд вважав доводи жінки занадто формальними і не взяв до уваги відсутність балансу інтересів та фактичне психологічне насильство в майбутньому. ЄСПЛ визнав вимоги жінки правомірними.

Деякі справи ЄСПЛ стають зразковими та закріплюють міжнародні стандарти. Так, в 1998 р. було ухвалено рішення по Справі «Осман проти Великої Британії», відповідно до якого «держава зобов'язана вжити всіх розумно важливих дій для запобігання неминучого ризику для життя та

здоров'я, про яке держава знала або повинна була знати» [136].

В 1998 р. також ухвалено рішення в Справі «А. проти Великобританії», відповідно до якого покарання було нижче за скоєні дії. Стороною по справі виступила дитина, яка зазнавала побиття зі сторони вітчима. Національні суди визнали вказані дії методом виховання [1].

В контексті обов'язку держав запобігати насильству в сім'ї, створювати і виконувати відповідні дії та приписи розглянута справа проти Словаччини в 2004 р. Згідно з обставинами справи скоєно вбивство двох малолітніх осіб своїм батьком після неодноразових погроз зброєю, про які мати дітей, дружина, повідомила поліції. Остання не відреагувала належним чином.

Національним судом вказана ситуація не була кваліфікована як порушення прав, визначених ст. 8 Стамбульської Конвенції – порушення прав особистості щодо підкріплення відповідними засобами збереження правопорядку [135].

Аналіз рішень ЄСПЛ щодо домашнього насилля надає можливість зробити висновок, що порушення переважно стосуються:

– ст. 2. Позитивні зобов'язання. Неспроможність органів влади захистити життя жертви домашнього насильства: порушення;

– ст. 3 Позитивні зобов'язання, поведження, що принижує гідність, нелюдське поведження. Невжиття органами влади адекватних заходів для захисту заявника та родини від проявів домашнього насильства. Відсутність доступу до заходів захисту від домашнього насильства для розлучених або незаміжніх жінок. Зволікання в реалізації адекватної відповіді на акти домашнього насильства.

– ст. 8 Право на повагу до приватного життя.

– ст. 14 Дискримінація. Відсутність з боку судової системи адекватного рішення у випадках тяжких проявів домашнього насильства [140].

Таким чином, після прийняття Стамбульської Конвенції [56] і її ратифікації Україною в 2022 р. наша країна стала зобов'язальною стороною та зобов'язана вживати «необхідних законодавчих та інших заходів для

підтримки та захисту права кожного, особливо жінок, на те, щоб жити без насильства як в публічній, так і в приватній сферах» та виконувати приписи рішень ЄСПЛ з домашнього насильства.

Отже, одним із основних завдань залишається розробка єдиних стандартів на національному рівні в країнах-учасницях міжнародних організацій універсального та регіонального значення. Вказане полегшить взаєморозуміння важливості запобігання та протидії домашньому насильству, дасть можливість співпраці та кооперації на міждержавному рівні.

2.2. Аналіз сучасного стану співпраці міжнародних організацій з органами публічної влади щодо запобігання домашньому насильству

Глобалізаційні процеси сьогодення та інтегративні зміни на глобальному та регіональних рівнях приводять до значущих змін у світовій та міждержавній політиці.

Ці тенденції спонукають до посилення ролі міжнародних організацій у міжнародних відносинах, зміцнення міжнародної кооперації держав та розвитку економічного, науково-технічного та культурного співробітництва із зарубіжними партнерами як на умовах двосторонніх відносин, так і на багатосторонньому рівні.

Органи публічної влади, міністерства та відомства різного профілю, активно розвивають міжнародні контакти, охоплюючи різноманітні питання, включаючи обмін досвідом та узгодження дій у сфері запобігання домашньому насильству.

Багаторічна співпраця надала можливість міжнародним організаціям та окремим державам мати значний досвід боротьби з насильством у сім'ї. Вказане не могло не відобразитися на посиленні співпраці та контенті міжнародно-правових документів, рекомендаціях, судовій практиці та правовій доктрині.

Так, Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018

р. [100] виділив інтеграцію України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами в якості основних пріоритетів.

Гонтар Д. зазначає, що за останні роки основними нормативно-правовими актами в сфері регулювання зовнішньої безпеки нашої країни стали «Стратегія національної безпеки України (2020 р.), Стратегія зовнішньополітичної діяльності України (2021 р.), Стратегія забезпечення державної безпеки (2022 р.). У зовнішньополітичному вимірі курс зовнішньої політики щодо забезпечення питань національної безпеки додатково визначається рекомендаціями парламентських слухань «Про взаємовідносини та співробітництво України з НАТО» [42].

В «Стратегії національної безпеки України» від 14.09.2020 р., затвердженій Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020 [113], підкреслюється, що урахуваючи фундаментальні національні інтереси, визначені Конституцією України і Законом України «Про національну безпеку України», пріоритетами національних інтересів та забезпечення національної безпеки України є європейська і євроатлантична інтеграція.

В Стратегії зазначається, що реалізація пріоритетів забезпечуватиметься завдяки розвитку особливого партнерства з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття повноправного членства України в НАТО, використання всіх наявних механізмів ООН, Ради Європи, ОБСЄ, інших міжнародних організацій для консолідації міжнародної підтримки України у протидії російській агресії, відновленні територіальної цілісності та державного суверенітету України; розвиток відносин зі Сполученими Штатами Америки, Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, Канадою, Федеративною Республікою Німеччина, Французькою Республікою, сусідніми та іншими державами, а також із міжнародними організаціями для забезпечення міжнародної безпеки та протидії спільним викликам і загрозам, мінімізації їх

впливу на Україну; повна імплементація Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, та модернізація її параметрів там, де необхідно, за результатами всебічного огляду досягнення цілей Угоди з метою набуття повноправного членства України у Європейському Союзі тощо.

30.07.2021 р. Рада національної безпеки і оборони схвалила «Стратегію зовнішньополітичної діяльності України», і 26 серпня цей документ введено в дію відповідним указом Президента. Можна стверджувати, що Україна вперше отримала цілісний і комплексний план дій на світовій арені [145].

На основі принципів стійкості, дотримання норм міжнародного права, адаптивності, взаємодії, прагматизму, людиноцентричності були задекларовані основні положення щодо векторів зовнішньої політики.

Напрями зовнішньополітичної діяльності України були зведені у підрозділи:

- Протидія агресії Російської Федерації політико-дипломатичними засобами;
- Зовнішньополітична діяльність щодо Російської Федерації;
- Європейська інтеграція;
- Євроатлантична інтеграція;
- Розбудова двосторонніх відносин;
- Регіональне співробітництво;
- Співробітництво з державами Індो-Тихоокеанського регіону;
- Центральної Азії та з регіональними організаціями;
- Співробітництво з державами Близького Сходу та Африки;
- Співробітництво з державами Латинської Америки;
- Багатостороннє співробітництво. Глобальний вимір;
- Багатостороннє співробітництво. Регіональний вимір.

Перевагами «Стратегії зовнішньополітичної діяльності України» 2021 р. [112] стала конкретизація та аргументація основних векторів зовнішньої

політики в розрізі декларування переваг та недоліків відносин з окремими країнами, визначення конкретних цілей та задач в світових регіонах, підтвердження довгострокового наміру співробітництва з ЄС та НАТО.

Наступної редакції на законодавчому рівні стратегічні напрями безпеки набули з затвердженням Указом Президента України «Стратегії зовнішньополітичної діяльності України» 16.02.2022 року [110]. Реалізація положень Стратегії здійснюватиметься на плановій основі на період до 2025 року.

Серед напрямів зовнішньополітичного співробітництва в сфері безпеки вказувалася необхідність:

- удосконалення національного законодавства у сфері забезпечення державної безпеки та гармонізація із законодавством Європейського Союзу і документами НАТО;

- удосконалення підходів до забезпечення безпеки державної таємниці та службової інформації з урахуванням стандартів безпеки НАТО та ЄС.

- розвиток державно-приватного партнерства з урахуванням пріоритетності інтересів держави в системі забезпечення державної безпеки.

Сьогодні, в умовах повномасштабної війни з Росією, пріоритетні вектори зовнішньої політики України залишаються незмінними. 17.06.2022 р. Європейська комісія рекомендувала Європейській раді надати Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу.

Європейський парламент 23.06.2022 ухвалив резолюцію із закликом невідкладно надати статус кандидата на членство в Європейському Союзі для України та Молдови, а також підтримати європейську перспективу для Грузії. Вступ України до НАТО залишається дискусійним серед членів Альянсу в контексті підтримки української сторони в військових діях та унеможливлення переходу до Третьої Світової Війни.

Сьогодні зовнішньополітичний вектор із налагодження співробітництва з країнами-учасниками ЄС отримав своє пряме законодавче закріплення із збільшенням динаміки еволюції розвитку ЄС: підписання Єдиного

Європейського акту 1986 р., Договору про Європейський Союз 1992 р., Амстердамського договору 1997 р., Шенгенської угоди 1997 р., Ніщського договору 2001 р.

Курс на інтеграцію до Європейського Союзу Україна прийняла невдовзі після відновлення суверенітету в повному обсязі – у 1994 році укладено Угоду про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС, а згодом у Стратегії інтеграції України до ЄС, що затверджена Указом Президента (1998 р.) [93], і у Законі України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року [85], де вказувалася і кінцева ціль інтеграції – набуття членства у Союзі [152].

Держави ЄС були відмічені як привабливий вектор розвитку зовнішньої політики ще в Постанові Верховної Ради України 1993 р., а згодом інтеграція з ЄС стає одним із основних напрямків зовнішньої політики України. Членство в ЄС розглядається й як гарантія безпеки української державності. Громадська думка щодо приєднання до ЄС залишалася стабільною протягом 2000-х років та зазнає росту з 2014 р.

Верховна Рада України 7 лютого 2019 р. підтримала рішення про внесення змін до Конституції в частині зовнішньополітичного курсу України щодо вступу до ЄС і НАТО. На Конституційному рівні встановлена норма про незворотність стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в ЄС і НАТО [81], був взятий конституційний курс на інтеграцію з ЄС та вступ до НАТО.

Саме міжнародні організації, що можуть відповідно до свого роду та цілей діяльності створювати міжнародні стандарти для своїх членів, відповідно й мають можливість спрямовувати свою діяльність на запобігання насильству в сім'ї, є суб'єктами, чия співпраця із органами публічної влади відобразиться на національному законодавстві.

В такому ракурсі законодавство із регулювання формування зовнішньополітичного курсу нашої країни визначає акценти регіональної та глобальної співпраці і формує її пріоритетні напрями.

Крім того, необхідно відзначити побудову співпраці поміж органами публічної влади та міжнародними організаціями на основі вирішальних законодавчо визначених напрямках.

Відповідно ст. 5 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» «державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству спрямована на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, надання всебічної допомоги постраждалим особам та утвердження ненасильницького характеру приватних стосунків» [84].

В якості основних напрямків щодо її реалізації тим же нормативно-правовим актом визначені:

- 1) запобігання домашньому насильству;
- 2) ефективне реагування на факти домашнього насильства шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 3) надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством;
- 4) належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їхньої поведінки [84].

Таким чином, основними результатами співпраці, участі в міжнародних організаціях країн-учасниць можуть бути:

- вироблення міжнародних стандартів;
- імплементація міжнародних стандартів в національне законодавство;
- скоординована зовнішня та внутрішня політики;
- розробка сумісних, міждержавних заходів, спрямованих на запобігання домашньому насильству тощо.

Таким чином, для України сьогодні основними міжнародними організаціями із співпраці щодо запобігання насиллю в сім'ї є організації системи ООН та міжнародні організації Європи. Безперечно, що окрему

групу в сфері співпраці із запобігання домашньому насильству становлять міжнародні неурядові організації.

Міжнародні організації, які займаються питаннями домашнього насильства, відіграють важливу роль у запобіганні та боротьбі з цим явищем, а також у підтримці жертв насилля. Особлива роль серед них належить:

Жінки ООН. Діяльність організації присвячена досягненню гендерної рівності та боротьбі з насильством щодо жінок. Вона підтримує різні ініціативи, у тому числі щодо запобігання та боротьби з домашнім насильством.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) працює в галузі громадської охорони здоров'я та запобігання насильству, включаючи домашнє насильство.

Міжнародна організація праці (МОП) займається питаннями трудових прав, у тому числі запобіганням і боротьбою з насильством на робочому місці, що також може включати аспекти домашнього насильства.

Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків та злочинності (UNODC) працює над питаннями злочинності та насильства, включаючи програми запобігання та боротьби з домашнім насильством.

Європейський інститут з питань гендерної рівності (EIGE) орієнтований на підтримку політик та дій, спрямованих на запобігання домашньому насильству в країнах Європейського союзу.

Фонд ООН з питань народонаселення (UNFPA) працює в галузі репродуктивного здоров'я та прав жінок, включаючи підтримку жертв домашнього насильства.

Рада Європи розробляє нормативні акти та рекомендації, спрямовані на запобігання та боротьбу з домашнім насильством у країнах-членах.

Дитячий фонд ООН (UNICEF) працює для захисту прав дітей, включаючи запобігання дитячому насильству в сім'ї.

Група експертів з домашнього насильства ради Європи (GREVIO): Експертна група, створена в рамках Конвенції Ради Європи про запобігання

та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнього насильства (Станбульська конвенція). GREVIO відповідає за оцінку виконання державами-учасницями цієї конвенції.

Агентство Європейського Союзу з основних прав (FRA). Орган, який збирає та аналізує дані про порушення прав людини в Європейському Союзі, включаючи домашнє насильство.

Бюро з демократичних інститутів та прав людини (ОБСЄ/ОДЕР): Займається моніторингом та оцінкою політичних та правових процесів у країнах-учасницях ОБСЄ, включаючи питання домашнього насильства.

Окрему групу міжнародних організацій із запобігання насиллю в сім'ї складають неурядові міжнародні організації (НУО), які активно борються з насильством у сім'ї, надають підтримку жертвам, працюють над запобіганням насильству та адвокацією за зміни в політиках та законодавстві. Нижче наведено деякі з таких організацій:

Global Fund for Women. Ця організація фінансує та підтримує жіночі групи та організації, у тому числі ті, які борються з насильством щодо жінок.

Women's Aid Federation of England. Ця організація, що базується у Великій Британії, працює над наданням підтримки жертвам домашнього насильства і проводить кампанії з протидії цьому явищу.

Human Rights Watch. Широкопрофільна правозахисна організація, яка включає роботу з моніторингу та звітності про порушення прав людини, включаючи домашнє насильство.

RAINN (Rape, Abuse & Incest National Network). Американська організація, що спеціалізується на підтримці жертв домашнього насильства та сексуального насильства.

Futures Without Violence. Організація, сфокусована на запобіганні насильству в сім'ї та турботі про здоров'я сімей.

White Ribbon Campaign. Ця глобальна кампанія покликана залучати чоловіків та хлопчиків у боротьбу з насильством щодо жінок та дівчаток.

Equality Now. Глобальна організація, що бореться за права жінок і

дівчаток, включаючи протидію домашньому насильству.

MenEngage Alliance. Глобальний союз організацій та ініціатив, що працюють з чоловіками та хлопчиками для протидії насильству в сім'ї та досягнення гендерної рівності.

Avon Global Center for Women and Justice. Організація, присвячена дослідженню та вирішенню проблем, пов'язаних із насильством щодо жінок, включаючи домашнє насильство.

The Pixel Project. Організація, що використовує технології та соціальні мережі для боротьби з насильством у сім'ї та насильством щодо жінок.

Ла Страда активна в Україні та займається питаннями протидії насильству щодо жінок та дітей.

Ці організації надають різні форми підтримки - від правової допомоги та консультацій до адвокації та проведення освітніх заходів для боротьби з насильством у сім'ї на світовому рівні.

Вивчення особливостей регулювання домашнього насильства на міжнародному рівні, в закордонних країнах надає підстави зробити висновки щодо існування безлічі правозахисних організацій, які працюють у галузі запобігання та боротьби з домашнім насильством.

Вони надають підтримку жертвам, проводять освітні програми, беруть участь у адвокації за зміни у законодавстві та політиках, а також працюють над підвищенням обізнаності громадськості. Ось деякі з зарубіжних національних правозахисних організацій, які активно займаються боротьбою з домашнім насильством:

National Domestic Violence Hotline (США): надає анонімну та конфіденційну підтримку жертвам домашнього насильства у Сполучених Штатах.

Refuge (Великобританія): ця організація надає підтримку жінкам та дітям, які стикаються з домашнім насильством у Великій Британії.

Women's Aid Federation of England (Великобританія): бореться за запобігання домашньому насильству та надає підтримку жертвам.

Rape and Domestic Violence Services Australia: організація, яка надає підтримку жертвам домашнього насильства та сексуального насильства в Австралії.

La Maison des Femmes (Франція): ця французька організація працює в галузі підтримки жінок, які стикаються з насильством.

ANAR Foundation (Іспанія): Фонд надає підтримку дітям та підліткам, які стикаються з насильством у сім'ї в Іспанії.

Women's Aid (Ірландія): неурядова організація, яка надає підтримку жінкам, які стикаються з домашнім насильством, в Ірландії.

CEDAW (Комітет з усунення дискримінації щодо жінок): незалежний орган, що працює в рамках ООН, який відстежує та оцінює дії держав щодо виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW).

Domestic Violence Resource Centre Victoria (Австралія): Надає інформацію, підтримку та навчання у сфері домашнього насильства у Вікторії (Австралія).

Women's Aid Organization (Малайзія): неурядова організація, яка бореться за права жінок і надає підтримку жертвам домашнього насильства в Малайзії.

Ці організації є лише невеликою частиною глобального зусилля людства з боротьби з домашнім насильством. Багато хто з них надає послуги як національного, так і міжнародного рівня. В світі існують й інші організації, чия діяльність і основна мета полягає в боротьбі з цією серйозною суспільною проблемою.

Сьогодні в Україні також плідно працює кілька організацій та ініціатив, які активно співпрацюють з міжнародними структурами та органами публічної влади у галузі запобігання та боротьби з домашнім насильством, а також у підтримці жертв насилля:

Ла Страда-Україна: організація, що спеціалізується на протидії торгівлі людьми та насильству щодо жінок. Вона надає юридичну, соціальну та

психологічну підтримку жертвам.

Центр громадянських свобод: ця організація займається правозахисною діяльністю та включає в свою роботу аспекти боротьби з насильством у сім'ї та насильством щодо жінок.

Фонд жінок України: організація, що працює у сфері гендерної рівності, включаючи боротьбу з домашнім насильством, та підтримує жіночі ініціативи в Україні.

Роздоріжжя: центр допомоги жертвам домашнього насильства, що надає консультації, юридичну підтримку та допомогу з питань психосоціальної реабілітації.

Національна гаряча лінія з питань домашнього насильства: організація, що надає цілодобову телефонну підтримку для жертв домашнього насильства.

Жіночий консорціум України: цей консорціум поєднує жіночі організації та ініціативи для спільного впливу на питання гендерної рівності, включаючи боротьбу з домашнім насильством.

Таким чином, можна стверджувати про існування багаторівневої співпраці в сфері запобігання домашньому насиллю. Міжнародні організації різних типів, національні громадські спілки та об'єднання в тісній взаємодії з органами публічної влади створюють цілу мережу взаємозв'язків із налагодження співпраці задля подолання насилля в сім'ї.

Дослідження особливості діяльності міжнародних організацій у сфері запобігання домашньому насиллю дає підстави зробити висновки щодо результатів співпраці на урядовому та міжурядовому рівні, на національному рівні країн-членів:

Вказані результати можуть бути різноманітними та залежать від конкретних проектів, програм та стратегій, що реалізуються в рамках цієї співпраці. Наведемо загальні позитивні результати, які можна очікуватися від такої взаємодії:

поліпшення законодавства та політики. Співпраця з міжнародними організаціями може сприяти розробці та впровадженню більш ефективних

законів та політик, спрямованих на запобігання та боротьбу з насильством у сім'ї;

підвищення обізнаності та освіта. Спільні зусилля можуть забезпечити підвищення рівня обізнаності громадськості щодо проблеми насильства в сім'ї та надати освітні ресурси для підтримки жертв та професіоналів;

розвиток професійних навичок. Обмін досвідом та експертизою з міжнародними організаціями та місцевими партнерами може сприяти розвитку професійних навичок працівників, які займаються запобіганням та реагуванням на домашнє насильство;

підтримка жертв насилля. Співпраця з міжнародними організаціями може сприяти створенню та підтримці послуг для постраждалих від домашнього насильства, як-от притулки, телефонні лінії підтримки та консультації;

дослідження та статистика. Спільні дослідження та аналіз даних можуть призвести до кращого розуміння масштабів проблеми домашнього насильства та обґрунтованого вжиття заходів щодо її запобігання;

участь громадськості. Міжнародні організації можуть сприяти громадськості у боротьбі з домашнім насильством через кампанії, освітні заходи та мережеві ініціативи.

Важливо відзначити, що ефективність співпраці може бути оцінена в контексті конкретних умов та потреб кожної країни чи регіону. Досягнення позитивного результату залежить від взаємодії всіх сторін, включаючи органи публічної влади, неурядові організації, громадськість та міжнародні організації.

За роки своєї незалежності наша держава стала учасницею чималої кількості міжнародних організацій різного спрямування, серед яких, безперечно, універсальне місце займають організації системи ООН.

Так, Фонд Організації Об'єднаних Націй з народонаселення (UNFPA) активно залучений до різноманітних ініціатив щодо боротьби з насильством у сім'ї. Організація працює в галузі репродуктивного здоров'я, прав жінок та

гендерної рівності, включаючи запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок та дівчаток.

UNFPA активно підтримує ініціативи, спрямовані на запобігання та зниження домашнього насильства. Це включає навчання та адвокацію у сфері прав жінок. Організація проводить програми зі сприяння рівності статей та боротьбі з гендерними нерівностями.

У контексті домашнього насильства це також включає зусилля зі зміни культурних практик і стереотипів. Веде освітні кампанії для підвищення поінформованості про шкоду насильства щодо жінок та дітей, а також про доступні ресурси та підтримку.

Одним із напрямків діяльності організації є дослідження та збирання статистичних даних задля кращого розуміння масштабу проблеми та ефективності вжитих заходів.

Не дивно, що діяльність UNFPA не може не бути направленою на співпрацю з урядами, неурядовими організаціями та іншими партнерами в різних країнах, щоб створити безпечніше та підтримуюче оточення для жінок та дітей, які стикаються з насильством у сім'ї.

В Україні фонд працює з 1997 року. Одними із основних напрямків діяльності фонду в контексті запобігання домашньому насиллю є:

«розвінчання стереотипів про гендерні ролі в суспільстві (за допомогою засобів масової інформації, навчання для державних службовців з питань гендерних підходів до державного управління, вдосконалення національної політики щодо гендерних питань та антидискримінаційна експертиза шкільних підручників);

надання інформації та послуг постраждалим від гендерно зумовленого насильства шляхом створення кризових центрів, підтримки роботи мобільних бригад соціально-психологічної допомоги, надання експертної підтримки та підвищення загальної обізнаності у суспільстві» [122].

«Програма працює над створенням національної системи протидії та запобігання домашнього та гендерно зумовленого насильства в Україні та

включає:

підтримку у розвитку нормативно-правової бази; налагодження міжвідомчої взаємодії;

розширення мережі якісних спеціалізованих послуг для постраждалих (гаряча лінія, притулки, денні центри, кризові кімнати, пункти невідкладної медичної допомоги, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги, мобільні групи поліції з реагування на факти домашнього насильства);

підвищення обізнаності та зміну суспільного ставлення до проблеми насильства» [122].

Суб'єктами співпраці в рамках фонду стають органи публічної влади відповідно до програм фонду та домовленостей на урядовому рівні.

Сьогодні однією з основних програм фонду залишається проєкт «Міста і громади, вільні від домашнього насильства», що реалізовується завдяки підтримці урядів Великої Британії та Канади у межах програми фонду з протидії та запобігання насильству на основі гендеру.

Проєкт є важливим завдяки застосуванню комплексного підходу:

1. Проєкт спрямований на підвищення кваліфікації та розширення можливостей муніципалітетів у справах запобігання та протидії домашньому насильству. Це може включати тренінги, семінари, консультації та розробку необхідних інструментів та політик.

2. Проєкт передбачає створення ефективних та стійких систем захисту та надання допомоги для потерпілих від домашнього насильства. Це може включати розвиток служб допомоги, гарячих ліній, центрів безпеки тощо.

3. Проєкт спрямований на покращення якості та доступності послуг для потерпілих від домашнього насильства. Це може включати створення пришкільних центрів, притулків, консультаційних служб та інших механізмів підтримки.

4. Проєкт передбачає удосконалення взаємодії між різними органами та службами на муніципальному рівні для ефективного вирішення питань домашнього насильства.

5. Проєкт спрямований на залучення громади до процесів запобігання та раннього виявлення випадків домашнього насильства. Це може включати інформаційні кампанії, тренінги для громадян, заходи щодо підвищення свідомості тощо.

UNFPA укладає меморандуми з громадами на три роки, при цьому кожний рік участі громади в проєкті передбачає певний порядок дій. Громади-учасниці обираються за конкурсним відбором. Зі 117 поданих заявок партнерами на 2021-2024 роки стали: Авангард, Біла Церква, Добропілля, Запоріжжя, Калуш, Кропивницький, Лубни, Маріуполь, Рокитне, Старокостянтинів, Тернопіль, Ужгород, Хорошів, Хотин, Черкаси [122].

В межах співробітництва з ООН задля посилення боротьби проти насилля, в тому числі в родині, 03.05.2022 р. був підписаний Меморандум поміж Україною та ООН про співробітництво щодо запобігання та протидії сексуальному насильству в умовах війни, який включив заходи із розробки та впровадження стратегій протидії сексуальному насильству, розробку та впровадження механізмів надання підтримки жертвам сексуального насильства в умовах війни, включаючи доступ до медичної, психологічної та правової допомоги, розвиток освітніх програм та інформаційних кампаній для попередження сексуального насильства та підвищення свідомості суспільства щодо цього питання, спільну роботу зі збору та аналізу даних щодо випадків сексуального насильства в умовах війни для ефективного реагування та удосконалення стратегій протидії, співпрацю з іншими міжнародними організаціями та партнерами для спільного вирішення проблеми сексуального насильства у конфліктних зонах.

Відповідно до Підсумкового документа виконання імплементаційного плану Рамкової програми співробітництва між Урядом України та ООН щодо запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом [77], до проєкту були залучені не одна міжнародна організація та ціла низка органів публічної влади.

Запобігання насильству в сім'ї не було серед головних цілей проєкту,

але, безумовно, що зріст випадків насилля в родині після початку війни в Україні вплинув і на кількість випадків сексуального насилля в родині.

Аналіз Підсумкового документа показав, що в його реалізації були задіяні «народні депутати та/або їх помічники, представники Апарату Урядового уповноваженого з питань гендерної політики, Служби Віцепрем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, структурних підрозділів СКМУ, МВС, Нацполіції, ДСНС, ДМС, Мінсоцполітики, Міноборони, МОЗ, Мінцифри, МЗС, МКІП, МОН, Мінреінтеграції, Мінекономіки, Мін'юсту, Міненерго, Офісу Генерального прокурора, СБУ, Адміністрації Держприкордонслужби, Нацсоцслужби, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини та його Секретаріату, ДУ «Урядовий контактний центр», Координаційного центру з надання безоплатної правової допомоги, міжнародних та громадських організацій, науково-педагогічних та аналітичних центрів, а також науковці. Серед громадських організацій, що є членами МРГ, - мережа жінок, які постраждали від сексуального насильства, «SEMA-Україна», Інформаційно-консультативний жіночий центр, Асоціація жінок-юристок України «ЮрФем», ГО «Центр-Розвиток демократії», БО «Київський інститут гендерних досліджень», Український жіночий фонд, ГО «Ла Страда-Україна», Українська Гельсінська спілка з прав людини, Східноукраїнський центр громадських ініціатив, Пакт, ГО «Інноваційні соціальні рішення», Центр економічного відновлення, проєкт PROTECT, Фонд доктора Деніса Муквеге, Глобальний фонд допомоги постраждалим від сексуального насилля під час конфлікту та інші» [77].

Проєкт було підтримано Радою Європи, структурами ООН «ООН жінки», Міжнародною організацією з міграції, Фондом ООН у галузі народонаселення (UNFPA) тощо.

ЄС, як один із найпріоритетніших напрямків розвитку зовнішніх зносин України, є ініціатором започаткування низки програм із запобігання та боротьби з насиллям, в тому числі і з насиллям в сім'ї. Серед найбільш

відомих ініціатив:

EU Support to the State Border Guard Service of Ukraine in the Area of Integrated Border Management (EU4IBM). Цей проєкт не є безпосередньо спрямованим на боротьбу з насильством в сім'ї, але його головною метою є підтримка Служби охорони державного кордону України та зміцнення системи інтегрованого управління кордонами.

EU Support to the Rule of Law in Ukraine (EU4Justice). Ця програма підтримує правову систему в Україні, включаючи зміцнення правової охорони та захисту прав людини. Це може включати в себе заходи щодо боротьби з насильством в різних формах, зокрема, домашнє насильство.

EU Support to Eastern partnership and the EU Neighborhood: Fostering Migration Governance in Ukraine. Цей проєкт спрямований на покращення управління міграційними питаннями в Україні, але може включати елементи, спрямовані на захист жінок та сімей в умовах міграції, включаючи протидію насильству.

EU Anti-Corruption Initiative in Ukraine (EUACI). Хоча головна мета цього проєкту - боротьба з корупцією, але в рамках цієї ініціативи можуть бути спрямовані заходи щодо зміцнення правової системи та протидії насильству.

Європейський Союз активно підтримує проєкти та програми з розвитку гендерної рівності в Україні, які включають аспекти запобігання та протидії домашньому насильству, реформи у системі правосуддя та поліції, програми та проєкти, спрямовані на підтримку прав людини в Україні, можуть включати також аспекти боротьби з домашнім насильством, фінансує ініціативи на місцевому рівні, спрямовані на запобігання та боротьбу з домашнім насильством, а також підтримку жертв, може пропагувати інтеграцію гендерного підходу в різні галузі, як-от в освіту, охорону здоров'я та соціальний захист, з метою створення більш рівних умов для жінок і чоловіків тощо.

Проєкт ЄС "Право-Justice" сприяє розвитку верховенства права в

Україні у відповідності до європейських стандартів та кращого порівнюваного практичного досвіду. Експерти Проєкту започаткували Ініціативу “Модельні суди” у відповідь на потребу змінювати підходи судового адміністрування в Україні. “Ініціатива “Модельні суди” реалізується за підходом «bottom-up», допомагаючи змінити світогляд суддів та працівників суду на базовому рівні, згодом впливаючи на формування державної політики, серед іншого, в частині запровадження базових принципів Директиви ЄС щодо прав потерпілих, серед яких - постраждалі від домашнього насильства.

«Боротьба з насильством стосовно жінок в Україні – Етап II» є проєктом Ради Європи, що покликаний не тільки підтримати подальшу реалізацію вимог Стамбульської конвенції, а є ключовим в налагодженні взаємної співпраці із запобігання та протидії насилля проти жінок. До процесу реалізації проєкту залучені урядові та неурядові організації, органи публічної влади: Міністерство соціальної політики, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство освіти і науки, Міністерство охорони здоров'я тощо [78].

2.3. Імплементация міжнародних стандартів у національну практику публічного управління в системі запобігання домашньому насильству: проблемний аспект

В сучасних умовах військових дій в Україні запобігання насиллю стає одним із суспільних викликів, в контексті якого впровадження міжнародних норм та стандартів посідає особливе значення. Актуальність вказаного підсилюється прагненням України до вступу до Європейської спільноти та необхідністю взятих на себе зобов'язань в рамках співпраці та угод з міжнародними організаціями.

Будучи зобов'язаною стороною не одного міжнародного акту із запобігання домашньому насильству, Україною здійснено чимало дій щодо впровадження та реалізації їх положень, як самостійно так і за допомогою

міжнародних проєктів співпраці поміж українськими органами публічної влади та міжнародними організаціями.

Необхідно підкреслити, що сьогодні впровадження міжнародних стандартів у сучасне законодавство має свої певні особливості. Адже взагалі норми міжнародних стандартів можуть мати обов'язковий та рекомендаційний характер щодо їх імплементації.

Саме явище імплементації досліджувалося не одним вітчизняним та зарубіжним вченим, чиї точки зору щодо важливості цього процесу і його позитивного впливу як правило збігаються. Звісно, що імплементація може мати і негативні наслідки [25].

Гавердовський О. вказує, що «із системою міжнародної правотворчості обов'язково має існувати і реально існує система здійснення норм міжнародного права» [31, с. 94]

З точки зору Елаєса Т., будь-яке право, як внутрішнє, так і міжнародне, досягає своєї мети тільки після імплементації [7, с. 382].

Попередній аналіз нормативно-правового регулювання запобігання домашньому насильству нормами міжнародного права показав їх потенційний вплив на різні об'єкти – на норми з регулювання механізмів реалізації та захисту прав людини, спеціальні норми із регулювання запобігання та протидії насилля в сім'ї.

Міжнародне законодавство і сучасна правова доктрина в сфері запобігання та протидії домашньому насильству розвивалися доволі поступово.

Суспільство повинно було мати час на переосмислення ставлення до цього явища як суспільно небезпечного, відходження від концепції «невтручання в сімейні справи».

Сьогодні існує чимало прикладів впровадження міжнародного законодавства в національне і подальше його використання в діяльності органів публічної влади.

Одним із найпродуктивніших органів публічної влади з запобігання та

протидії домашньому насильству є Національна поліція України.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [84], ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» [101] повноваженнями уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є:

1) виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них;

2) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України;

3) інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

4) винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;

5) взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством;

6) здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;

7) анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;

8) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті

15 цього Закону;

9) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [151, с. 511].

Так, одним із основних нормативно-правових документів універсального характеру, що отримали своє гідне впровадження в національну практику органів публічного управління став Модельний Закон ООН про домашнє насильство, ухвалений 02.02.1996 р. Комісією ООН з прав людини [19].

Бакаїм М. зазначає, що «модельним законом визначено поняття насильства в сім'ї та сформульовано вимоги до працівників правоохоронних органів, прокуратури і судів, підкреслено важливість безпеки потерпілих під час кримінального та цивільного судочинства.

Відповідно до Декларації про цілі закон визначає, що законодавство про домашнє насильство повинне забезпечити максимальний захист жертв домашнього насильства – від фізичного та сексуального до психологічного» [28].

Перевагами Модельного закону є припис чіткого алгоритму дій працівників правоохоронних органів.

До обов'язкових дій працівника правоохоронного органу у випадку реагування на факт насильства в сім'ї віднесено:

- опитування сторін конфлікту без присутності інших осіб;
- докладний запис усіх викладених скарг;
- надання жертві насильства докладних консультацій і роз'яснень її законних прав;
- складання та реєстрацію документів, передбачених законами та підзаконними нормативними актами [19].

Вказані положення безперечно впорядковують дії правоохоронців та

служують підґрунтям як запобігання, так і протидії скоєння насильства в родині.

Впровадження норм Модельного Закону, участь Національної поліції України в програмах із запобігання та протидії домашньому насильству сьогодні неодмінно має свої позитивні наслідки та певні результати.

Легенька М. вказує, що «модельний закон має на меті забезпечити, щоб дії працівника правоохоронних органів у разі повідомлення про домашнє насильство були описані технологічно, із проханням відповісти належним чином на будь-який запит про допомогу та захист. Існують чіткі випадки реакції на місці події, які включають наявність наказу безпеки, якщо його порушено, реальний ризик насильства або його посилення, а також наявність фактів насильства в цій родині в минулому. Водночас швидкість реагування на заяву повинна бути доречною навіть у тих випадках, коли вона походить не від жертви насильства, а від іншої особи, яка може бути будь-ким (свідком, другом чи коханою людиною, родичем), або родича, представника охорони здоров'я чи центру допомоги жертвам насильства тощо [61].

Підбиваючи підсумки, Заброта С. зазначає, що «вивчаючи міжнародно-правові акти з протидії насильству в сім'ї можна констатувати, що їх більшість не містить явно виражених міжнародно-правових стандартів поліцейської діяльності. Конкретніші правила та принципи діяльності поліції щодо протидії насильству в сім'ї визначені Модельним законом про домашнє насильство 1996 р.» [44, с. 168].

Але необхідно відзначити, що, незважаючи на розробку загальних міжнародних стандартів, законодавство зарубіжних країн має певні особливості в правовому регулюванні запобігання та протидії домашньому насильству.

Досвід країн світу сьогодні складає неперевершену базу результатів застосування міжнародних стандартів та впровадження їх в національні системи права. Внутрішньонаціональні системи із запобігання та протидії домашньому насильству не завжди мають однакову побудову та позитивні результати впровадження міжнародних стандартів.

Ще одним прикладом серед нормативно-правових документів, що підлягають імплементації для української сторони із запобігання домашньому насиллю та широко використовуються в практиці органів публічної влади, є Стамбульська конвенція. На ратифікацію її положень Україна витратила майже 11 років.

Реалії воєнного стану в нашій державі показали статистичні дані зростання рівня ризиків скоєння домашнього насильства, що неодмінно надає додаткової актуальності впровадження вказаного документу.

Аналіз положень Стамбульської конвенції дає підстави стверджувати, що вона надає країнам-підписантам уявлення про цілісний комплекс дій щодо запобігання домашньому насильству саме над жінками.

Серед її основних цілей:

- захист жінок від усіх видів насильства та запобігання, переслідування і викорінення насильства проти жінок та домашнього насильства;
- сприяння викоріненню всіх видів дискримінації жінок, сприяння рівноправності між жінками та чоловіками та розширення прав жінок;
- захист і допомога всім постраждалим від насильства проти жінок та домашнього насильства;
- сприяння міжнародній співпраці, спрямованій проти цих видів насильства;
- забезпечення підтримки та допомоги організаціям і правоохоронним органам у співпраці між собою з метою запровадження інтегрованого підходу до викорінення» [56].

Неодмінно окремою рисою Стамбульської конвенції є створення в рамках її реалізації спеціальної комісії по контролю за виконанням її положень, спостереженням за рівнем насильства в країні-члені – групи експертів з дій проти насильства стосовно жінок і домашнього насильства.

Безперечно, що остаточна ратифікація Стамбульської Конвенції викликала шквал дискусій серед науковців та практиків щодо цілої низки

змін, які потребує сучасне національне законодавство.

Навіть введення до Кримінального Кодексу статті, яка передбачає настання відповідальності за домашнє насилля в 2018 р., змінило структуру кримінальних правопорушень.

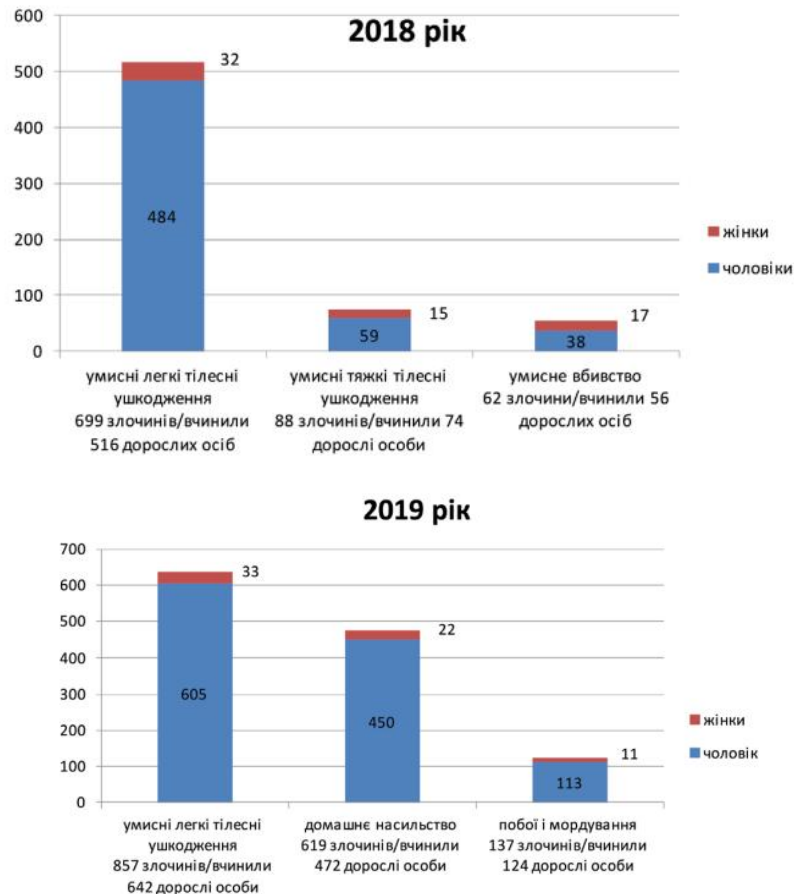

Рис. 2.3. Структурні зміни в складах правопорушень у зв'язку із введенням в чинний КК положень щодо включення статті 126-1 «Домашнє насильство» [71]

Так, К. Шуневич, керівниця Аналітичного Центру ЮрФем, надає в своїх коментарях пропозиції щодо складної ситуації із запобігання та боротьби з домашнім насиллям, пропанує цілу низку рекомендацій щодо необхідності внесення змін в поточне законодавство, здебільше кримінальне: «встановлення заборони застосовувати судами процедури примирення у справах, пов'язаних із сексуальним та домашнім насильством;

– забезпечення права постраждалим від домашнього насильства на

пред'явлення позову про розірвання шлюбу. Адже сьогодні розірвати шлюб неможливо протягом вагітності дружини та протягом одного року після народження дитини (в цій частині вже розроблений та зареєстрований Законопроект № 5492 від 14.05.2021 про внесення змін до статті 110 та 111 Сімейного кодексу України, до розробки якого долучилась ЮрФем);

– зміною підходу до такої категорії справ, як злочини, пов'язані із домашнім та сексуальним насильством, та розглядати їх навіть за відсутності скарг чи заяв постраждалої. Тобто виключити їх із переліку справ приватного обвинувачення» [154].

Гловюк І. зазначає щодо необхідності «уточнити формулювання ст. 153 КК України в аспекті усунення тавтологічних формулювань «насильницьких» та «без добровільної згоди потерпілої особи», залишивши формулювання «без добровільної згоди потерпілої особи»;

– уточнення формулювання ст. 154 КК України для досягнення відповідності із статтями 36 та 40 Стамбульської конвенції;

– унормування можливостей мінімізації допитів потерпілих у КПК України (не лише у період воєнного стану, як це передбачає ст. 615 КПК України);

– врахування вразливості потерпілих у кримінальних провадженнях за ст. 153 КК України в аспекті ініціації початку кримінального провадження та відмови від обвинувачення (з урахуванням положень ст. 55 Стамбульської конвенції) та специфіки провадження у формі приватного обвинувачення за главою 36 КПК України;

– уточнення умов застосування інституту угод у таких кримінальних провадженнях» [34].

Причини, за якими кривдник не був притягнутий до відповідальності

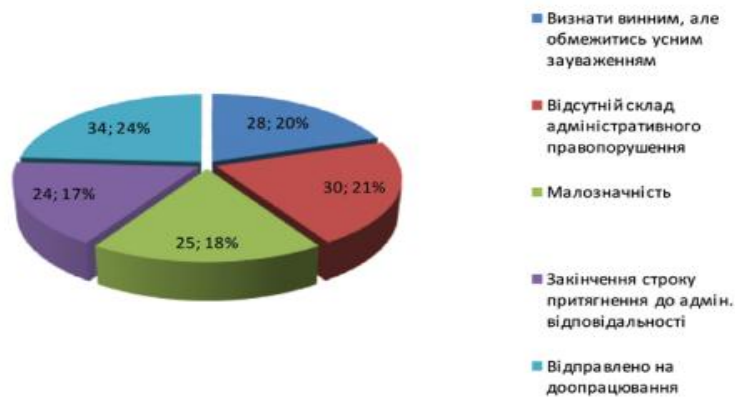

Рис. 2.4. Причини за якими кривдник не був притягнений до відповідальності [26]

Вказані зауваження при їх практичній реалізації безпосередньо можуть торкнутися подальшої діяльності органів публічної влади, змінити їх алгоритм дій.

Аналізуючи достатньо широке коло міжнародних нормативно-правових актів з регулювання запобігання та протидії домашньому насиллю, необхідно підкреслити, що особливої уваги заслуговує вплив норм права неспецифічних міжнародних структур на національне законодавство.

Так, наприклад, Міжнародна організація праці (МОП) займається багатьма питаннями, які можуть бути пов'язані з аспектами домашнього насильства.

Зокрема, МОП приділяє увагу боротьбі з насильством та дискримінацією на робочому місці та пропаганді принципів рівності та справедливості у сфері праці.

Наведемо як прикла декілька конвенцій МОП, які мають відношення до проблеми домашнього насильства:

Конвенція МОП № 100 «Про рівність винагород для чоловіків та жінок за однакову роботу» (1951 р.). Конвенція спрямована на гарантію рівних умов оплати для чоловіків та жінок.

Конвенція МОП № 111 «Про дискримінацію (зайнятість та заняття)» (1958 р.). Забороняє дискримінацію у галузі зайнятості.

Конвенція МОП № 190 «Про елімінацію насильства та домагань на робочому місці» (2019 р.). Ця конвенція покликана боротися з насильством та домаганнями на робочому місці, включаючи заходи щодо домашнього насильства.

Нормативно-правові документи МОП є важливим інструментом для забезпечення прав людини та умов праці. Конвенції та рекомендації, які стосуються насильства та домашнього насильства на робочому місці, мають на меті забезпечити безпеку та підтримку для тих, хто стикається з цими проблемами.

Важливим аспектом цих документів є акцент на ролі роботодавців у протидії домашньому насильству.

Так, положення щодо протидії та боротьби з домашнім насильством передбачені Конвенцією МОП № 190 та Рекомендацією МОП № 206.

Місце роботи, соціальне оточення може виступати сферою підтримки та першоджерелом звернення за допомогою.

В Конвенції вказується, що «уряди, організації роботодавців та організації працівників, а також установи ринку праці можуть сприяти визнанню, реагуванню та подоланню наслідків домашнього насильства у сфері праці».

Справді основна відповідальність за протидію та боротьбу із домашнім насильством належить державі, але на рівні окремих підприємств теж можливо вживати певних заходів. Наприклад, положення щодо додаткових відпусток задля подальшої реабілітації постраждалих від домашнього насильства можуть передбачатися на рівні колективних договорів окремих підприємств.

Також «Конвенція МОП № 190 вимагає від членів Організації визнання наслідків домашнього насильства та вжиття заходів для мінімізації його впливу у сфері праці. У зв'язку з цим у Рекомендації МОП № 206 передбачено низку заходів, які можуть бути вжиті, включаючи інноваційні

заходи реагування, які вже з'являються у сфері праці» [39].

Крім того «ОБСЄ й інші міжнародні організації розробили Кодекси поведінки, які визначають стандарти особистої й професійної поведінки на роботі й за її межами. Наприклад, Кодекс поведінки ОБСЄ забороняє всі форми дискримінації на основі статі, а також зв'язок з ким-небудь, кого підозрюють у причетності до діяльності, яка порушує міжнародне законодавство або стандарти прав людини. Кодекси поведінки також мають свою цінність при відсутності достатньої законодавчої бази [44]».

Сьогодні існує чимало проблем в сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Імплементация норм і стандартів міжнародного характеру, рецепція зарубіжного законодавства, участь в програмах за участю міжнародних організацій та фондів є недостатніми для стримання насилля в сім'ї на гідному рівні, не говорячи про викорінення цього явища в сучасному українському суспільстві.

Як приклад можливо навести твердження Кочемировської О., Христової Г. щодо можливості вдосконалення системи надання послуг особам, постраждалим від насильства в сім'ї. Авторки зазначають, що «у сфері протидії насильству в сім'ї в Україні існує ціла низка проблем організаційного характеру (крім відсутності стандартів надання соціальних послуг особам, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї), розв'язання яких є суттєвою передумовою запровадження ефективної системи допомоги у випадку домашнього насильства:

1. Коло осіб, які можуть вважатися постраждалими від насильства в сім'ї, є ширшим за перелік, визначений чинним законодавством, що унеможливорює отримання допомоги тими, хто її потребує;
2. В Україні майже відсутні заклади для жертв насильства в сім'ї
3. Відсутня надійна статистична звітність;
4. Наявні заклади мають обмежену можливість допомоги;
5. Низький рівень поінформованості населення та фахівців відповідальних органів і служб щодо наявності й умов роботи

консультативних установ та/або закладів тимчасового перебування для жертв насильства в сім'ї;

6. Відсутність узгодженого на нормативному та практичному рівнях механізму співпраці між органами та установами;

7. Внаслідок реорганізації органів виконавчої влади, що розпочалася 21.12.2010 р., фактично зруйновано й без того слабку міжвідомчу координацію у питаннях попередження насильства в сім'ї» [58].

Таким чином, практична діяльність органів публічної влади підпадає під безпосередній вплив процесу імплементації сучасних міжнародно-правових стандартів.

Висновки до розділу 2

Проведене дослідження надає підстави для висновків щодо популяризації теми запобігання та протидії домашньому насильству в останню чверть минулого століття та інтенсифікації законодавчої ініціативи міжнародної спільноти в цьому напрямку.

Створення міжнародних стандартів на рівні універсальних, регіональних та неурядових організацій поліпшило рівень стану та сформувало негативне ставлення до домашнього насильства як соціально негативного явища.

Аналіз сучасного національного законодавства з формування зовнішньополітичного курсу України надає підстави стверджувати про обрання європейського вектору зовнішньої політики як основного пріоритету. Вивчення документів ООН, ЄС, Ради Європи з запобігання та протидії насиллю в сім'ї, нормативно-правових документів міжнародного характеру говорить про формування сучасного міжнародного законодавства в двох напрямках: регулювання в сфері реалізації та захисту прав людини, виокремлення спеціальних правових норм щодо запобігання та протидії домашньому насиллю.

Уточнення кола суб'єктів з співробітництва міжнародних організацій з органами публічної влади надало можливість визначити їх перелік. В запобіганні та протидії насиллю в сім'ї беруть участь міжнародні організації універсального та регіонального типів, міжнародні організації, спеціалізовані на захисті прав жінок та дітей, неурядові організації. В результаті проведення дослідження поняття органів публічної влади та норм чинного законодавства встановлено, що до суб'єктного складу із протидії та запобігання домашньому насильству належать три рівні спеціально уповноважених органів: загальнодержавний, регіональний та місцевий.

Можливо здійснити висновки щодо існування багаторівневої співпраці в сфері запобігання домашньому насиллю. Міжнародні організації різних типів, національні громадські спілки та об'єднання в тісній взаємодії з органами публічної влади створюють цілу мережу взаємозв'язків із налагодження співпраці задля подолання такого насилля.

Таким чином, основними результатами співпраці, участі в міжнародних організаціях країн учасниць можуть бути:

- вироблення міжнародних стандартів;
- імплементація міжнародних стандартів в національне законодавство;
- скоординована зовнішня та внутрішня політики;
- розробка сумісних, міждержавних заходів спрямованих на запобігання домашньому насильству тощо.

Реалізація спільних програм за участю міжнародних організацій та суб'єктів громадянського суспільства, органів публічної влади сьогодні є одним із дієвих засобів практичного впровадження та вивчення результатів дії норм міжнародного законодавства.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

3.1. Європейський досвід співпраці міжнародних організацій з органами публічної влади у сфері запобігання домашньому насильству

Взаємодія органів публічної влади з міжнародними організаціями є важливою частиною зовнішньої політики країни та сприяє спільному вирішенню загальносвітових проблем. Організаційні інструменти для такої взаємодії можуть включати, серед іншого, дипломатичні представництва, які встановлюють і підтримують зв'язки з цими організаціями, міжнародні угоди та договори, національні міністерства та відомства, парламентські комітети, фінансову підтримку, засоби масової інформації та громадські організації, які можуть використовуватися для поширення інформації про взаємодію країни з міжнародними організаціями та мобілізації громадськості на користь певних політичних рішень.

Взаємодія органів публічної влади з міжнародними організаціями регулюється комплексом правових інструментів, які забезпечують співпрацю, обмін інформацією, виконання міжнародних зобов'язань та забезпечення дотримання міжнародних стандартів, серед яких: міжнародні договори; законодавство; угоди та меморандуми; внутрішні правила та регуляції; дипломатичні інструменти; фінансові інструменти.

Ці інструменти можуть варіюватися залежно від конкретної країни і специфіки відносин з міжнародними організаціями.

Співпраця міжнародних організацій та органів публічної влади полягає у спільному розробленні стратегій, обміні інформацією, навчанні, фінансовій підтримці та наданні технічної допомоги для впровадження заходів щодо

запобігання та протидії домашньому насильству. Такі ініціативи сприяють підвищенню свідомості про проблему, покращенню законодавства і політики та підтримці жертв насильства.

Загалом міжнародна співпраця є важливою у боротьбі з домашнім насильством, оскільки ця проблема перетинає національні кордони і потребує координації зусиль на всіх рівнях – від глобального до місцевого. Зарубіжний досвід і міжнародні стандарти можуть слугувати важливим джерелом навчання та натхнення для країн у розробці та виконанні ефективних стратегій боротьби з домашнім насильством.

За останні п'ятдесят років започатковано численні ініціативи з викорінення гендерного насильства на міжнародному рівні та рівні Європейського Союзу. Але щодо інституцій Європейського Союзу, то для того, щоб поставити це питання на порядок денний, знадобилося значно більше часу. Як істотні наводяться дві причини: вважалося, що проблема боротьби з насильством щодо жінок знаходиться поза юрисдикцією Комісії ЄС, а також не було чіткої правової підстави для втручання ЄС у цю проблему. Саме тому зобов'язання ЄС у боротьбі з гендерно зумовленим насильством є відносно недавнім у порівнянні з діяльністю інших міжнародних органів.

Протягом останніх двох десятиліть насильство над жінками стало розумітися як порушення прав людини жінок: права на життя, безпеку, гідність, фізичну та моральну цілісність, а також як форма дискримінації за статтю. Насильство позбавляє жінок можливості користуватися основними свободами та є серйозною перешкодою для рівності між жінками та чоловіками. Документи Ради Європи регулярно підтверджують, що насильство щодо жінок є результатом дисбалансу влади між чоловіками та жінками і, таким чином, є основною перешкодою для безпеки та демократії.

Численні дослідження сьогодні показують, що насильство щодо жінок є широко поширеною проблемою в ЄС. Разом з тим, окрім усього, що вже зроблено, необхідно ще більше робити для захисту жінок від насильства.

Наприклад, однією з проблем є те, що багато випадків насильства залишаються непоміченими. Відповідно ЄС приділяє більше уваги збору даних та їх моніторингу. З іншого боку, існують великі відмінності в національному законодавстві щодо насильства щодо жінок у державах-членах Ради Європи.

Набуття Україною статусу кандидата в члени Європейського Союзу вказує на важливість аналізу саме європейського досвіду, зокрема, державної політи та законодавчого регулювання, з метою виявлення слабких і сильних сторін окремих рішень.

Такі дослідження мають велике значення для всіх країн у процесі вступу до ЄС, оскільки державні органи, які дотримуються принципів, визначених у міжнародних документах та документах ЄС, і контролюють відповідність роботи цим принципам, можуть суттєво покращити свою здатність організовувати та надавати якісні послуги з урахуванням прав та потреб громадян.

На рівні міжнародної організації Організації Об'єднаних Націй (ООН) ключовими дійовими особами у сфері захисту прав людини, зокрема від домашнього насильства є: ООН-Жінки, Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок - CEDAW, Комісія з питань становища жінок і Фонд народонаселення ООН – UNFPA.

Крім того, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), як спеціальна організація в Рамковій системі ООН, яка працює як координаційний орган міжнародної громадської охорони здоров'я, також є важливим учасником, оскільки вона бере участь у моніторингу, надає інформацію та програми щодо насильства жінок.

Документи Організації Об'єднаних Націй мають вирішальне значення для визнання насильства щодо жінок як порушення прав людини згідно з міжнародним правом і як форма дискримінації щодо жінок. Крім того, вони важливі для визнання відповідальності держави за приватні акти насильства щодо жінок. Документи ООН можуть мати різні форми, від обов'язкових до

юридично необов'язкових. Разом з тим, їх важливість полягає в тому, що весь комплекс цих документів має значний вплив на розширення міжнародного права щодо прав жінок.

Організація «ООН-Жінки» з офіційною назвою «Організація ООН з гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок» була заснована в результаті згоди держав-членів ООН за підтримки Глобального жіночого руху з головною ідеєю зробити більше для того, щоб жінки могли вимагати рівних прав і можливостей. Створена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН у липні 2010 року, а свою роботу розпочала на початку 2011 року. ООН-Жінки, як глобальний борець за гендерну рівність, працює з державами-членами ООН над гармонізацією міжнародних стандартів гендерної рівності та допомагає їм у своїй заявці. Одним із напрямів роботи, якими займається ця організація, є питання усунення дискримінації жінок і дівчат.

UNFPA, заснований у 1969 році, працює над покращенням гендерної рівності та розширенням прав і можливостей жінок. На додаток до просування прав жінок і дівчат жити без насильства, програми пропонують психосоціальну підтримку, медичне лікування та допомогу жертвам зґвалтування. UNFPA також публікує дослідження щодо гендерного насильства.

Європейський Союз, безумовно, є унікальним типом міжнародної організації з різними формами повноважень і ресурсів, які Україні, на нашу думку, необхідно вивчати.

Міжнародні організації і транснаціональні мережі адвокації відіграють важливу роль у зміні структур політичних можливостей для внутрішніх змін у державі.

Найбільш загально визнаним внеском є їхня здатність підвищувати обізнаність про суспільні проблеми та передавати глобальні норми державам, які допомагають забезпечити політичний імпульс і суспільний тиск для таких змін. Зокрема, міжнародні організації можуть зробити свій внесок у взаємодії

з місцевими групами впливу, організаціями, переважно неурядовими.

Найбільш часто згадуваною моделлю взаємодії між міжнародними організаціями та місцевими групами є так звана «схема бумеранга» (Маргарет Е. Кек і Кетрін Сіккінк (1999)).

За моделлю бумеранга суспільні групи впливу в державах, які не реагують, передають свої скарги міжнародній спільноті, як правило, міжнародним організаціям, які, у свою чергу, чинять тиск на такі держави, з вимогою змінити свою практику.

Успішне застосування такої моделі можливо, однак, використання міжнародної спільноти для участі в інформуванні та політичному впливі залежить від низки факторів: 1) повинен існувати жвавий місцевий рух «знизу» зі спроможними організаціями захисту інтересів постраждалих; 2) ці місцеві організації повинні бути підключені до міжнародних або транснаціональних мереж; 3) держава має бути відкритою (або змушеною) відповідати міжнародній спільноті; 4) держава повинна бути здатна реагувати у відповідь. На жаль, ці умови не зустрічаються в багатьох країнах.

Протилежна так звана модель «парасольки» передбачає формування політики «зверху вниз», що не супроводжуються активним масовим рухом, здатним контролювати належне впровадження.

У моделі бумеранга суспільні групи, в тому числі неурядові організації, відіграють важливу роль у системі зворотного зв'язку, яка забезпечує моніторинг. Також вони можуть відігравати важливу роль у реалізації правозахисних ініціатив.

У моделі «парасольки» тиск може чинитися на держави, де існують лише слабкі суспільні організації, які не мають міцних зв'язків із великою мережею та нездатні здійснювати моніторинг, лобіювання або допомогу в реалізації політики. Ця проблема ускладнюється державою, якій бракує спроможності адекватно реагувати на суспільний моніторинг.

Окрім стратегій примусу міжнародні організації також використовують стратегії управління, які більше зосереджені на розбудові внутрішнього

потенціалу, ніж на моніторингу та санкціях.

Міжнародні організації, як авторитетні органи з прав людини, можуть здійснювати свій вплив, беручи участь у заходах з розбудови спроможності, які допомагають національним організаціям (державним і суспільним) у реалізації політики. Міжнародні організації сприяють цій спроможності через розподіл ресурсів і підтримку транснаціональних мереж.

Ресурси, як грошові, так і інформаційні, є важливим складником міжнародних організацій. Вони часто надають ресурси, щоб допомогти державам запровадити нові програми. Наприклад, ці ресурси можуть бути корисними, коли держава має на меті, але не в змозі впровадити нову політику, орієнтовану на міжнародний розвиток. Міжнародні організації також надають ресурси місцевим групам впливу. Такий тип розподілу ресурсів можна використати в державі, яка не реагує або неефективна, і надати ресурси безпосередньо місцевим організаціям, які займаються проблемами насильства щодо жінок або іншими проблемами прав людини.

Утворення мереж сприяє спілкуванню та полегшує об'єднання та спільне використання ресурсів. Вони сприяють розвитку досліджень і передового досвіду таким чином, що може значно допомогти розбудові потенціалу вітчизняних організацій. Зосереджуючись на стратегіях нарощування спроможності, міжнародні організації можуть спровокувати зворотний бумеранг для держав із недостатньо розвиненими масовими рухами.

Стратегії управління можуть стати більш ефективним засобом впровадження змін у державах-членах, ніж просто тиск «зверху вниз» щодо зміни політики. Місцеві правозахисники не тільки надають інформацію та моніторинг, необхідні для того, щоб міжнародні організації продовжували працювати, але ці групи також можуть слугувати фільтром політики.

Хоча міжнародні організації, як-от ООН, можуть брати участь у цьому процесі, регіональні організації можуть мати кращі можливості для участі в цих стратегіях управління. Сильна регіональна організація може бути в змозі

надати більш спеціалізовані ресурси для меншого кола держав-членів і сприяти тіснішій транснаціональній мережі правозахисних організацій.

Європейський Союз виявився важливим місцем транснаціональної активності жінок.

ЄС прийняв обов'язкове законодавство про гендерну рівність, значною мірою завдяки транснаціональній активності жіночих груп у 1980-х і 1990-х роках. Однак донедавна участь ЄС у питаннях гендерної рівності обмежувалася політикою зайнятості. Включення гендерного насильства до порядку денного ЄС потребувало набагато більше часу. Ранні спроби залучити його до цього питання були здебільшого проігноровані. У 1980-х роках комітет Європейського парламенту з прав жінок опублікував доповідь і запропонував резолюцію щодо насильства щодо жінок. Хоча і звіт, і резолюцію було ухвалено, мало що було зроблено. Це питання здебільшого вважалося поза компетенцією економічної юрисдикції Союзу. ЄС залишався неактивним у питанні насильства щодо жінок до середини 1990-х років, коли зовнішнє та внутрішнє політичне середовище Союзу почало змінюватися. За межами ЄС активність жінок на міжнародному рівні допомогла включити насильство щодо жінок у міжнародний порядок денний прав людини. Обговорення та мобілізація навколо конференцій ООН у Відні та Пекіні та Декларації про викорінення насильства щодо жінок допомогли відродити місцевих правозахисників і надали їм важелі впливу на національні та регіональні установи. Всередині ЄС ухвалення Маастрихтського договору в 1993 році та Амстердамського договору в 1997 році зміцнило інституції ЄС і розширило сферу політики ЄС за межі економічних питань, зробивши більший акцент на правах людини.

Це розширення юрисдикції допомогло створити новий політичний простір для таких проблем, як насильство щодо жінок. Європейські правозахисники як всередині, так і поза інституціями Європейського Союзу скористалися політичними можливостями, наданими цими зовнішніми та внутрішніми зрушеннями, щоб лобювати в ЄС зайняти більш активну

позицію щодо гендерного насильства. Їхні зусилля допомогли поставити це питання на порядок денний не лише інституції ЄС, а й багато держав-членів.

Відповідь ЄС на заклик ООН і національних правозахисників покращити зусилля щодо боротьби з насильством щодо жінок була у двох формах. По-перше, вона визначила насильство щодо жінок як важливу європейську проблему та підтримала ухвалення нової політики. Незважаючи на те, що ЄС, мабуть, має більше повноважень примусу щодо своїх держав-членів, ніж інші міжнародні організації, він утримується від застосування своїх зобов'язуючих повноважень в питаннях, що стосуються насильства щодо жінок. Натомість ЄС запровадив низку необов'язкових ініціатив, які не притягують держав-членів до відповідальності за неналежну внутрішню практику. Другий підхід ЄС, один із стратегій нарощування потенціалу, є більш вражаючим. Використовуючи свою бюрократичну силу, ЄС розробив ініціативи, які надають національним адвокаційним організаціям цінні ресурси та сприяють розширенню транснаціональної співпраці та мереж.

Окрім Резолюції Європейського парламенту про насильство щодо жінок 1986 року, ініціативи ЄС, спрямовані на боротьбу з насильством щодо жінок, виникли переважно після середини 1990-х років. Зусилля, спрямовані на реформу політики, були у формі доповідей щодо «м'якого права», повідомлень і рекомендацій, конференцій і зустрічей експертів, а також кампаній з підвищення обізнаності громадськості.

Імпульс для дій ЄС на підтримку реформування політики дійсно почався з «Кампанії за нульову толерантність до насильства щодо жінок», яку закликав Європейський парламент і фінансувала Європейська Комісія. Кампанія мала кілька основних цілей: підвищити обізнаність громадськості про домашнє насильство, працювати над кращою профілактикою та наголосити на викоріненні всіх форм насильства, включно з домашнім насильством.

Без чіткої та примусової позиції щодо насильства щодо жінок розвиток політики в країнах-членах ЄС був нерівномірним. Тиск щодо реформування

національної політики в країнах ЄС надходить з багатьох джерел і через різні механізми. Хоча в політиці завжди важко, якщо не неможливо, встановити переконливий причинно-наслідковий зв'язок, існують умовні та часові моделі, які вказують на три різні механізми прийняття політики. Перший механізм – це реформи, які здійснюються всередині країни, коли місцеві захисники можуть просувати зміни за допомогою сильного руху та/або уряду. Другим механізмом є реформа-бумеранг, коли національні групи, які працюють з урядами, отримують важелі впливу за рахунок участі міжнародної спільноти та міжнародних організацій (у цьому випадку ООН, Ради Європи та, певною мірою, ЄС). Третім механізмом є парасолькова реформа, коли реформа відбувається за відсутності сильної місцевої підтримки в результаті розрізненого міжнародного тиску.

До 1990-х років міжнародна спільнота відігравала мінімальну роль у просуванні політики боротьби з насильством щодо жінок. Таким чином, реформа вимагала сприятливого внутрішнього клімату, в якому була сильна місцева адвокація та чутливий до суспільних потреб уряд. Сексуальне насильство та домашнє насильство, хоча й не були головною темою більшості рухів, були важливими проблемами, які порушували західноєвропейські феміністки, особливо в 1980-х роках. Однак лише кілька урядів відреагували реформами, і лише щодо законів про зґвалтування. Серед цих країн були Велика Британія, Ірландія, Швеція. Двома ранніми респондентами були Угорщина та Греція. З 1989 по 1992 рік, коли жінки також мобілізувалися на міжнародному рівні, щоб включити питання насильства над жінками в міжнародний порядок денний, внутрішні реформи законів про зґвалтування тривали майже в кожній з перших держав-членів, за винятком Італії та Німеччини.

Починаючи з 1993 року і протягом 1990-х років, відбулося збільшення та диверсифікація реформи політики щодо питань, які розглядаються, і країн, які проводять реформи. Протягом цього періоду важко відрізнити політику, спричинену внутрішньою політикою, та політику, що підтримується

бумерангом, але умови зовнішнього та внутрішнього тиску мали місце майже в усіх перших державах-членах ЄС.

Більш широке розуміння насильства щодо жінок, яке відстоюють транснаціональні активісти та підтримується в міжнародних ініціативах, відображено в реформі політики протягом цього періоду. Незважаючи на те, що деякі країни, можливо, набули достатньо місцевого імпульсу, щоб просувати ці реформи, цілком імовірно, що багатьом допомогла підтримка міжнародного руху.

У той час як багато з нових центральноєвропейських держав-членів мають щонайменшу підтримку на місцевому рівні, необхідну для проведення певних реформ у формі бумеранга, здебільшого нові країни-члени та країни-кандидати з Південно-Східної Європи, як правило, є тими, хто найімовірніше ініціюють реформування «зверху вниз».

У Латвії, Литві та Естонії уряди неохоче реагували навіть на міжнародний тиск. Насправді, нові країни-члени та країни-кандидати були більш гнучкими, частково через посилений контроль під час процесу вступу. Крім того, пройшовши процедуру вступу пізніше, вони відповідають вищим стандартам, оскільки більш чіткої політики ЄС щодо м'якого права було додано під час періоду оцінки вступу.

Ініціативи ЄС, спрямовані на розбудову спроможності, є набагато вражаючими, ніж вплив на політику. Ці заходи виходять за рамки риторичної підтримки боротьби з насильством щодо жінок і мають потенціал для значного покращення спроможності національних організацій здійснювати значні зміни. Одна спроба, зокрема, продемонструвала відданість ЄС вирішенню проблеми насильства щодо жінок, проєкт Daphne.

Daphne заснована Європейською Комісією в 1997 році з метою розробки скоординованого та комплексного підходу до боротьби з насильством щодо жінок і дітей у європейському суспільстві. Daphne розроблено для розподілу ресурсів серед неурядових організацій, а також для підтримки та сприяння співпраці між адвокаційними організаціями.

Загальна мета проєкту Daphne полягає в тому, щоб «сприяти захисту дітей, молоді та жінок від усіх форм насильства». Конкретна мета полягає в тому, щоб «внести свій внесок у запобігання та боротьбу з усіма формами насильства в публічній чи приватній сфері проти дітей, молоді та жінок, включаючи сексуальну експлуатацію та торгівлю людьми, вживаючи превентивних заходів і надаючи підтримку та захист жертвам і групам ризику. Щоб досягти цих цілей, Daphne підтримує три типи дій: 1) дії, що здійснюються Комісією; 2) транснаціональні проєкти, що становлять інтерес для Співтовариства, в яких беруть участь принаймні дві держави-члени; 3) підтримка діяльності неурядових організацій або інших організацій, які переслідують мету загальноєвропейського інтересу щодо загальних цілей програми. Ці проєкти, підтримані Daphne, можуть здійснювати низку різноманітних заходів з адвокації. Наприклад, дослідження насильства є важливим підходом до адвокації. Дослідницькі проєкти можуть бути зосереджені на картографуванні чинного законодавства та аналізі його ефективності або зборі кількісних і якісних даних про масштаби та природу насильства. Інші проєкти можуть бути зосереджені на інформаційних кампаніях, спрямованих на широку громадськість, на групи населення або певних професій (наприклад, медики чи юристи). Кошти також використовуються для створення або підтримки служб постраждалих і навчання персоналу. Крім того, в інтересах об'єднання ресурсів Daphne підтримує проєкти, спрямовані на сприяння налагодженню контактів і обміну передовим досвідом.

Зберігаючи європейський фокус, підтримуючи проєкти, спрямовані на обмін передовим досвідом, і координуючи проєкти таким чином, щоб вони діяли кумулятивно, Daphne служить не тільки джерелом коштів для тих організацій, які отримують фінансування, але також як джерело інформації та експертний досвід для всіх організацій, які займаються боротьбою з насильством щодо жінок. Окрім розподілу ресурсів, Daphne також робить внесок у розбудову потенціалу через наголос на транснаціональному

співробітництві. Darhne сприяє транснаціональним мережам, підтримуючи проекти, спрямовані на розбудову транснаціональної співпраці. Darhne також сприяє створенню мережі, вимагаючи, щоб заявники на кожен грант включали організації принаймні з двох країн-членів ЄС або країн-кандидатів. Роблячи транснаціональне партнерство необхідною умовою фінансування, Darhne заохочує організації налагоджувати зв'язки за межами внутрішніх кордонів.

Поряд з низкою організаційних заходів в Європі існують правові інструменти боротьби з насильством над жінками та домашнім насильством: Стамбульська конвенція (Конвенція Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством і домашнім насильством) [109], Європейська директива про права потерпілих (Директива Європейського парламенту та Ради від 25 жовтня 2012 року, що встановлює мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів і замінює Рамкове рішення Ради 2001/220/ЖНА) [5] та Європейські захисні накази [6].

У 2017 році ЄС підписав Стамбульську конвенцію. Після шести років дискусій ЄС офіційно приєднався до Стамбульської Конвенції. Приєднання ЄС є символічним зобов'язанням і відкриває шлях до покращення правової складової для постраждалих від насильства. Конвенція є першим міжнародним договором, який розглядає проблему насильства з гендерної точки зору. Він визнає «структурну природу насильства щодо жінок» і «те, що насильство в сім'ї непропорційно впливає на жінок», водночас визнаючи, що чоловіки також можуть бути жертвами такого насильства.

Стамбульська конвенція спрямована на боротьбу з насильством у цілісному підході, включаючи зобов'язання, структуровані навколо чотирьох основних складових:

1. Інтегрована політика;
2. Запобігання всім формам насильства;
3. Захист жертв від подальшого насильства;
4. Притягнення винних до відповідальності.

Первинну профілактику насильства щодо жінок і гендерного насильства (припинення її до того, як воно сталося) важче оцінити, ніж вторинну профілактику (раннє виявлення та кризове втручання) і третинну профілактику (довгострокова підтримка та відновлення), але вона є критичною, оскільки створює довгострокову зміну парадигми в поведінці, ставленні та системних структурах влади [5].

Конвенція розглядає насильство щодо жінок як порушення прав людини та форму дискримінації. Конвенція закликає до залучення всіх відповідних державних установ і служб до боротьби з насильством щодо жінок і насильством в сім'ї для координації діяльності. Це означає, що державні інституції та неурядові організації не повинні діяти поодиночі, а працювати на основі угод про співпрацю.

Важливою умовою протидії насильству є профілактика, яка спрямована на уникнення насильства, своєчасне виявлення, пом'якшення наслідків. Конвенція містить окремі статті, присвячені запобіганню насильству, зокрема: загальні зобов'язання; підвищення обізнаності; навчання та підготовка спеціалістів; профілактичні втручання та коригувальні програми; медіапідтримка.

Профілактичні заходи мають бути спрямовані як на окрему людину, так і на суспільство в цілому, оскільки домашнє насильство є результатом впливу не лише індивідуальних факторів, а й середовища. Відповідно, профілактика ефективна на всіх рівнях: від особистості до суспільства. Вона спрямована на загальний соціальний порядок, соціальні норми, щоденну взаємодію та особистість.

Профілактика є ключовим елементом скоординованої та стратегічної відповіді на припинення насильства щодо жінок і повинна впроваджуватися разом із наданням релевантних та ефективних послуг, захистом і правосуддям. Сфера запобігання є однією із чотирьох основних принципів інтегрованого підходу до насильства щодо жінок, який лежить в основі Конвенції Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством щодо

жінок і домашнім насильством.

Профілактичні заходи є особливо стратегічними в довгостроковому баченні припинення насильства щодо жінок, оскільки вони спрямовані на досягнення змін у ставленні та, зрештою, поведінці. Жодне втручання для зменшення гендерного насильства не може бути ефективним без зміни сприйняття та ставлення. Стамбульська конвенція роз'яснює це довгострокове бачення та як керівний принцип для всіх превентивних заходів вимагає від держав-учасниць сприяти змінам соціальних і культурних моделей поведінки жінок і чоловіків з метою викорінення упереджень, звичаїв і будь-якої практики, заснованої на негативних гендерних стереотипах.

Як уже зазначалося на прикладі Darhne, окрім правових інструментів, Європейський Союз підтримує політику запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству за допомогою таких заходів, як програми фінансування, підвищення обізнаності та розвиток досліджень, гарантування безпеки особистості.

Ще один напрямок роботи ЄС - підвищення обізнаності. Національні кампанії з протидії домашньому насильству є дуже поширеними і, як правило, проводяться спільно державними органами та неурядовими організаціями, у тому числі міжнародними, поєднуючи державну підтримку зі спеціальними знаннями та досвідом у сфері протидії гендерному насильству щодо жінок.

Останні тенденції в методах проведення кампаній включають використання вебсайтів та інформаційних матеріалів, спеціально розроблених для задоволення потреб особливо вразливих цільових груп, які постраждали від домашнього насильства. У європейському регіоні кампанії та інші заходи з підвищення обізнаності головним чином зосереджені на насильстві з боку інтимного партнера або домашньому насильстві. У цьому напрямку ЄС фінансував кампанії, які проводять національні уряди, і підтримував проєкти неурядових організацій, спрямовані на боротьбу з насильством щодо жінок і дітей. Комісія ввела NON.NO.NEIN. Кампанію (з

використанням хештегу #SayNoStopVAW) проводить Європейська Комісія з метою підвищення обізнаності про проблему насильства щодо жінок, привернення уваги до роботи, виконаної різними зацікавленими сторонами в ЄС, поширення передового досвіду та підключення зацікавлених сторін через кордони.

Третій напрям роботи ЄС – дослідження насильства над жінками. У сфері насильства ЄС не отримує оцінок через відсутність порівняльних даних по всьому ЄС. Дані про насильство за ознакою статі залишаються рідкісними, і їх не можна порівняти в ЄС. Чіткі, вичерпні та систематичні визначення всіх форм насильства щодо жінок і дівчат мають вирішальне значення для прийняття обґрунтованих рішень. Важливим завданням останнього десятиліття було сприяння збору даних про насильство, що зробило значний внесок у розвиток національного потенціалу для збору порівняльних і достовірних даних про насильство щодо жінок в ЄС, у тому числі домашнє насильство. Європейський інститут гендерної рівності (EIGE) відіграє вирішальну роль у цих зусиллях. Європейський інститут гендерної рівності є агенцією ЄС, яка працює над тим, щоб зробити гендерну рівність реальністю в ЄС і за його межами. Для цього він надає дослідження, дані та передову практику. EIGE створив онлайн-інструмент, який відображає джерела адміністративних даних та іншу статистику, а також провів дослідження насильства над жінками та жіночого каліцтва. EIGE працює над покращенням збору та гармонізації даних про насильство щодо жінок, які збирають поліція, органи юстиції, охорони здоров'я та соціальні служби по всьому ЄС. З 2017 року насильство над жінками включено до Індексу гендерної рівності.

Скоординовані дії є останнім елементом у системі заходів Європейського Союзу щодо попередження та боротьби з насильством щодо жінок і домашнім насильством. Прикладом скоординованих дій є ініціатива Spotlight. Ініціатива «У центрі уваги» – це найбільша у світі цілеспрямована спроба покласти край усім формам насильства щодо жінок і дівчат до 2030

року. Вона реалізується як глобальне багаторічне партнерство між Європейським Союзом та ООН. Spotlight Initiative реагує на всі форми насильства щодо жінок і дівчат, приділяючи особливу увагу домашньому насильству, сексуальному, гендерному насильству та шкідливим практикам, феміцидам, торгівлі людьми, сексуальній та трудовій експлуатації. Сьогодні Spotlight Initiative діє в понад 25 країнах світу з цільовими інвестиціями, спрямованими на припинення насильства щодо жінок і дівчат.

Кожна державна та регіональна програма Spotlight Initiative розроблена для усунення законодавчих і політичних прогалин, зміцнення інституцій, сприяння гендерно рівному ставленню, надання якісних послуг постраждалим, отримання дезагрегованих даних і розширення прав і можливостей жіночих рухів, не залишаючи нікого осторонь.

Жіночі організації на національному та місцевому рівнях є головними партнерами Spotlight Initiative у всіх сферах досягнення результатів. ЄС зобов'язався надати Ініціативі фінансову підтримку. Комісія співпрацює з багатьма міжнародними партнерами у своїй роботі з припинення насильства щодо жінок. Вони варіюються від ООН і Ради Європи до дослідницьких установ і мереж неурядових організацій, що охоплюють країни ЄС, безпосередньо торкаючись різних підтем, пов'язаних з насильством щодо жінок, і надають експертні знання та рекомендації.

1 лютого 2024 року в межах середньострокового перегляду довгострокового бюджету ЄС, лідери ЄС домовилися про створення фінансової програми для України на 2024-2027 роки для забезпечення стабільного та передбачуваного фінансування України. Це новий інструмент ЄС для допомоги країні у її відновленні, реконструкції та модернізації на шляху до вступу в ЄС. Європейська Рада наголошує на необхідності забезпечити разом із партнерами стабільну, передбачувану та стійку фінансову підтримку України на 2024-2027 роки. Щоб сприяти відновленню, реконструкції та модернізації країни, сприяти соціальній згуртованості та прогресивній інтеграції в Союз, з огляду на можливе майбутнє членство в

Союзи, буде створено Інструмент для України на 2024-2027 роки [15]. Це свідчить про довіру до перетворень і реальне бажання України стати частиною європейської спільноти.

Різні країни та регіони мають власний досвід співпраці органів влади з міжнародними організаціями, такими як ООН, Європейський Союз, Рада Європи та інші. Одночасно активними учасниками профілактики насильства є міжнародні організації, зокрема неурядові.

Національні кампанії боротьби з домашнім насильством є дуже поширеними та, як правило, проводяться спільно державними органами та неурядовими організаціями, в тому числі й міжнародними, поєднуючи державну підтримку зі спеціальними знаннями та досвідом у сфері гендерного насильства щодо жінок. Останні тенденції в методах проведення кампаній включають використання вебсайтів та інформаційних матеріалів, спеціально розроблених для задоволення потреб особливо вразливих цільових груп, які стали жертвами домашнього насильства.

Більшість держав-членів реалізують програми та заходи для навчання дітей, вчителів, молоді та громад, а також навчальні ініціативи в усіх відповідних установах (суди, поліція, юристи, працівники освіти, соціальні та медичні служби). Вони спрямовані на підвищення рівня знань професіоналів про всі форми насильства щодо жінок, навичок належного реагування на проблему та/або базового навчання для сприяння передачі знань у громаді чи установі.

Використання, як свідоме, так і несвідоме, гендерних стереотипів у законі, політиці та на практиці може посилити та зберегти дискримінацію щодо жінок. Тому важливо визначити роль політичних заходів у зміцненні ефективних соціальних норм і цінностей у напрямку досягнення гендерної рівності та запобігання насильству щодо жінок. Законодавство та політичні процеси мають бути вільними від гендерних стереотипів та дискримінаційної мови та понять. Необхідно розробити політику, яка б гарантувала, що зусилля із запобігання насильству щодо жінок плануються та здійснюються

стратегічно та комплексно. Важливо розуміти, що гендерна рівність потрібна не тільки для гармонії в суспільстві та реалізації потенціалу всіх людей, а й для сталого економічного розвитку країн.

Про це свідчить показник гендерної рівності (поряд із такими показниками, як верховенство права, демократія тощо).

За допомогою Глобального індексу гендерного розриву (Global Gender Gap Index) Всесвітній економічний форум щороку оцінює поточний стан і прогрес у досягненні гендерної рівності за чотирма ключовими параметрами: економічна участь і можливості, рівень освіти, здоров'я та виживання та розширення політичних прав. За даними Звіту глобального гендерного розриву 2023 Україна посіла 66 місце в рейтингу серед 146 країн світу [11].

Прикладом комплексного правового підходу до боротьби з насильством щодо жінок, що враховує гендерні аспекти, є Органічний Закон Іспанії про інтегровані заходи захисту від гендерного насильства, який включає численні профілактичні заходи, що охоплюють державний і приватний сектори. Іспанія, визнана на міжнародному рівні як приклад належної практики у сфері законодавства про гендерне насильство, вважається однією з найдосконаліших правових систем у світі для боротьби з домашнім насильством, переслідуванням і сексуальним насильством.

В іспанській державі насильство щодо жінок традиційно вважалось приватною або сімейною проблемою, і через це жодна національна політика чи нормативні акти не стосувалися цього питання до останнього десятиліття, коли держава почала визнавати, що насильство щодо жінок є публічною справою і вжила перших політико-правових заходів у цій сфері.

Загалом два елементи були суттєвими для сприяння в іспанській державі процесу суспільного визнання насильства щодо жінок: з одного боку, роль жіночих організацій, а з іншого – Декларація, прийнята Четвертою Всесвітньою конференцією Організації Об'єднаних Націй зі становища жінок (Пекін, 1995). Жіночі організації відіграли ключову роль у лобіюванні, щоб підсвітити це явище та винести в публічну сферу, стверджуючи, що

насильство проти жінок – це не приватна проблема, а суспільна справа, жорстокий приклад нерівності між чоловіками та жінками і питання прав людини.

Декларація, прийнята Четвертою Всесвітньою конференцією Організації Об'єднаних Націй з питань жінок, що відбулася в Пекіні в 1995 році, мала важливий вплив в Іспанії, оскільки була міжнародним громадським визнанням і засудженням гендерного насильства та вимогою про відповідальність усіх держав у боротьбі з насильством щодо жінок.

У 2004 році в Іспанії набуло чинності спеціальне правове регулювання насильства щодо жінок. Це так званий інтегральний закон про захист від гендерного насильства, Органічний закон 1/2004 від 28 грудня. Цей закон означав безсумнівний крок уперед у боротьбі з цим явищем. Зокрема, важливо підкреслити, що цим законом уперше в правовому регулюванні було вжито термін «гендерне насильство». До того часу єдиною формою насильства щодо жінок, яка розглядалася в загальних правових нормах (як і закони, згадані раніше), було домашнє насильство. Таким чином, цим законом іспанська держава розширює сферу дії, визнаючи, що жінки внаслідок гендерної нерівності є жертвами багатьох форм насильства, і, отже, говорить про гендерне насильство, щоб охопити багатовимірність проблеми.

Іспанія стала першою країною Європи, яка запровадила закон про гендерне насильство проти жінок (Integrated Protection Measures against Gender-Based Violence) у 2004 році.

Основою цього закону є рекомендації міжнародних організацій про необхідність боротьби з насильством щодо жінок. У цьому сенсі в основі закону лежить «Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» (CEDAW, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 18 грудня 1979 р.); Декларація про ліквідацію насильства щодо жінок (Генеральна Асамблея ООН, 1993 р.); Резолюції та Декларація, прийняті «Четвертою Всесвітньою конференцією з питань жінок» (Пекін, 1995 р.); Резолюція Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я (WHA 49.25), яка проголошує насильство щодо

жінок пріоритетною проблемою охорони здоров'я, а також проголошена Всесвітньою організацією охорони здоров'я в 1996 році; звіт Європейського парламенту, опублікований у липні 1997 року; Резолюція про гендерне насильство, ухвалена Комісією з прав людини ООН у 1997 році; розпорядження, яке оголосило 1999 рік Європейським роком боротьби з гендерним насильством; Резолюція Європейського парламенту 803/2004/ЕС щодо спільної програми запобігання та боротьби з насильством щодо дітей, молоді та жінок, а також захисту жертв і груп соціального ризику (Програма II Daphne, 2004-2008).

Відповідно до зазначеного Закону, серед іншого, з 2005 року створено спеціальні суди з питань насильства щодо жінок. Суди розглядають всі питання, пов'язані з насильством щодо жінок, починаючи від заборонних приписів та питань опіки над дітьми, закінчуючи винесенням вироків кривдникам і питаннями реабілітації постраждалих.

Державна політика Іспанії на національному інституційному рівні реалізується через Інститут жінок, підпорядкований Міністерству праці та соціальних справ, метою якого є сприяння гендерній рівності та участі жінок у політичному, культурному та соціальному житті. Основними інструментами, які використовуються Жіночим Інститутом для посилення заходів по боротьбі з дискримінацією щодо жінок, були Плани рівності, які встановлюють цілі та дії, які повинні бути розроблені всіма зацікавленими сторонами у сфері рівності.

Крім Жіночого інституту, іншим органом, який бере активну участь у формуванні політики у сфері гендерного насильства, є Спеціальна урядова делегація проти насильства щодо жінок, яка створена в 2004 році згідно із законом про комплексний захист. Це орган, який підпорядкований Генеральному секретареві з політики рівності Міністерства праці та соціальних справ, головною метою якого є формування державної політики щодо гендерного насильства.

Зокрема, функціями цього органу є: формування державної політики

щодо гендерного насильства; заохочення та розвиток профілактичних заходів; поширення знань про явище гендерного насильства; координація та співпраця з іншими установами; оцінка ситуації гендерного насильства.

У березні 2006 року уряд Іспанії створив Державну обсерваторію з питань насильства щодо жінок як міжвідомчий орган при Міністерстві праці та соціальних справ.

Цей орган відповідає за оцінку, співпрацю з інституціями, розробку досліджень і звітів, а також пропозицій щодо дій у сфері гендерного насильства. Обсерваторія збирає інформацію від державних і приватних установ про соціальну сферу, охорону здоров'я, освіту, судочинство та поліцію, залучену до боротьби з гендерним насильством, з метою аналізу масштабів цього явища та його розвитку. Обсерваторія також оцінює вплив політики та заходів, розроблених з метою викорінення гендерного насильства та послаблення його наслідків.

З огляду на адміністративно-територіальний устрій Іспанії, автономії можуть розробляти політику в усіх сферах, крім зазначених в Конституції. Сфера гендерної рівності не є виключною компетенцією центрального уряду, і тому, незважаючи на існування національної політики в цій сфері, автономні спільноти також можуть розробляти власну політику та дії, що є цінним досвідом для України в контексті децентралізації.

Досвід об'єктивного збору даних щодо масштабів домашнього насильства також є надзвичайно цінним для України через виявлену проблему із системами даних, які наразі використовуються.

Формування державної політики в будь-якій сфері вимагає ретельного вивчення питання, яке вимагає розв'язання на державному рівні. Гендерно зумовлене насильство та його різновид – домашнє насильство не є винятками.

Інформація про насильство за ознакою статі та домашнє насильство знаходить своє відображення у статистичних звітах суб'єктів, уповноважених на запобігання та протидію цим явищам відповідно до законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок» та «Про

запобігання домашньому насильству». Проте на сьогодні така інформація є недостатньо координованою між різними джерелами, що ускладнює аналіз та відслідковування тенденцій, обмежує доступність даних та розвиток ефективних стратегій запобігання.

Відсутні чіткі стандарти або методи збору даних про насильство за ознакою статі та домашнє насильство, що може призводити до невідповідності у методологіях та критеріях оцінки.

Питанню збору даних та дослідженням присвячено окрему статтю Стамбульської конвенції, що підкреслює доцільність та необхідність фахового підходу до вирішення даного глобального питання.

Для цілей виконання цієї Конвенції Сторони зобов'язуються:

а) регулярно збирати відповідні дезагреговані статистичні дані про випадки всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції;

б) підтримувати дослідження стосовно всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, для вивчення його основних причин і наслідків, кількості випадків і рівня винесених вироків, а також ефективності заходів, ужитих для виконання цієї Конвенції.

Сторони докладають зусиль для проведення опитувань населення на регулярній основі для оцінки поширення й тенденцій усіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції.

Сторони забезпечують групу експертів, зазначену в статті 66 цієї Конвенції, інформацією, зібраною відповідно до цієї статті, для стимулювання міжнародного співробітництва та уможливлення міжнародного порівняльного аналізу.

Сторони забезпечують, щоб інформація, зібрана відповідно до цієї статті, була доступною громадськості [137].

Збір, аналіз і поширення відповідно до законодавства інформації про домашнє насильство, удосконалення системи показників у формах державної статистичної звітності щодо запобігання та протидії домашньому насильству

належить до повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [84].

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 р. № 783 «Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України» таким органом визначено Національну соціальну сервісну службу України [36].

Незважаючи на наявність окремого органу, уповноваженого на реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, в Україні на сьогодні відсутня єдина платформа для збору статистичних даних, які б надали можливість об'єктивно оцінити явище домашнього насильства в українському суспільстві. Органи публічної влади усіх рівнів, зокрема, Міністерство соціальної політики як єдиний координуючий орган, Національна соціальна сервісна служба України, яка реалізує державну політику в цій сфері, прокуратура, суди, органи внутрішніх справ відображають статистику, яка суттєво відрізняється, не враховуючи всі аспекти порушення права, а звідси – неможливість сформуванню ефективну політику запобігання цьому явищу.

Судова статистика відображає кількість розглянутих судових справ, притягнення кривдників до відповідальності.

Однак статистика не забезпечує відокремлення від гендерно зумовленого домашнього насильства, оскільки облік даних здійснюється за відповідними статтями Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення, які не структурують зазначені види насильства.

Більше того, статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення охоплено чотири окремих види адміністративних правопорушень:

- вчинення домашнього насильства,
- вчинення насильства за ознакою статі,
- невиконання термінового заборонного припису,
- неповідомлення про місце свого тимчасового перебування.

Таким чином, суб'єкти, уповноважені на запобігання та протидію гендерно зумовленому насильству та домашньому насильству, не мають достовірних даних щодо реальної статистики в масштабах України чи окремої територіальної громади.

Цифри дають уявлення лише про конкретні аспекти проблеми. Відсутність комплексного і точного збору даних у цій сфері призводить до фрагментарності інформації, що підкреслює необхідність ретельного збору даних про досвід жінок, які зазнали гендерної зумовленого або домашнього насильства.

На початку 2020 року в Україні в тестовому режимі розпочала роботу гаряча лінія для постраждалих від домашнього насильства. Проте дана гаряча лінія не співпрацює з уповноваженими на припинення насильства органами, тому тут видається цінним досвід Франції, яка має чіткий алгоритм такої взаємодії, та Румунії.

Франція також у системі запобігання та протидії домашньому насильству має спеціальний орган – Національну раду з питань запобігання злочинам, до якої входять представники парламенту, міністри, представники бізнесу, а також мери міст.

Рада уповноважена на вирішення питань фінансування запобігання домашньому насильству, інформування громадськості, розробку національної політики, координацію між уповноваженими суб'єктами та громадським сектором.

Румунія є 14-ю державою, яка ратифікувала Стамбульську конвенцію в березні 2016 року. Конвенція набула чинності в Румунії 1 вересня 2016 року.

Упродовж 2016 року під егідою Вищої ради магістратури створено Робочу групу, до якої увійшли представники неурядових організацій, відповідальних міністерств, судові експерти та представники наукової сфери. Робоча група мала на меті розробку відповідних законопроектів, необхідних для імплементації Стамбульської конвенції. Зокрема, розроблено необхідний законодавчий пакет. Законодавча ініціатива щодо цих проєктів належала

Національному агентству з питань рівних можливостей між жінками та чоловіками. Після ухвалення законів розпочато процес створення міжвідомчої робочої групи з метою розробки нормативних актів, необхідних для ефективного впровадження та дотримання зазначених законів.

Національне агентство з питань рівних можливостей між жінками та чоловіками представляє державний інституційний механізм, який діє як національний інтегруючий орган у двох відповідних і специфічних сферах: рівні можливості та поводження між жінками і чоловіками та запобігання й боротьба з домашнім насильством. Національне агентство з питань рівних можливостей жінок та чоловіків має завдання розробити ефективну політику та програми, подолати виклики та складну вразливість, накопичену та породжену протягом тривалого часу, як у сфері рівних можливостей, так і у запобіганні та боротьбі з домашнім насильством.

Виконуючи функцію державного органу в обох сферах, Національне агентство з питань рівних можливостей жінок та чоловіків забезпечує координацію виконання двох ключових програмних документів: Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та Стамбульської конвенції.

Уряд Румунії усвідомив важливість міжінституційного розвитку співробітництва та залучення громадянського суспільства і в зв'язку з цим створив Міжвідомчий комітет із запобігання та боротьби з домашнім насильством у відповідь на статтю 10 Стамбульської конвенції як орган, який має забезпечити виконання Стамбульської конвенції шляхом співпраці усіх відповідних суб'єктів у цій сфері.

Досвід Румунії також свідчить про важливість ролі неурядових організацій, які брали активну участь у розробці законодавчого пакету для реалізації Стамбульської конвенції, а стратегії, започатковані Національним агентством з питань рівних можливостей жінок та чоловіків, є частиною всіх робочих груп, створених на місцях для розробки локального законодавства або проектів.

Присутність неурядових організацій є обов'язковою умовою складу національних інституційних механізмів співпраці, як-от Міжвідомчий комітет із запобігання та протидії домашньому насильству та Національна комісія з питань гендерної рівності.

Здійснюючи функції державного органу у двох сферах компетенції, Національне агентство з питань рівних можливостей жінок та чоловіків забезпечує координацію виконання Стамбульської конвенції.

Установа виконує функції стратегії, регулювання, представництва та державної влади у сфері рівних можливостей жінок та чоловіків та у сфері домашнього насильства, маючи спеціальні повноваження щодо розробки, координації та застосування стратегій та політики Уряду в межах двох сфер компетенції. Водночас Національне агентство з питань рівних можливостей жінок та чоловіків є інституційним гарантом дотримання принципу рівних можливостей і ставлення до жінок і чоловіків, а також забезпечення розробки та впровадження необхідної правової бази.

Починаючи з 2005 року, окружні комісії з питань рівних можливостей жінок і чоловіків (CONES) функціонують у координації Національного агентства з питань рівних можливостей жінок та чоловіків у всіх адміністративно-територіальних одиницях Румунії.

Основними обов'язками Наагентства є:

- координація реалізації урядової політики та стратегій у сфері рівних можливостей для жінок і чоловіків;
- надання міністерствам пропозицій до проєктів законів, національних планів дій щодо рівних можливостей жінок і чоловіків та забезпечення їх виконання; збір статистичних даних, розробка звітів, опитування, аналізи та прогнози щодо впровадження принципу рівних можливостей та ставлення до жінок і чоловіків у всіх сферах діяльності;
- розробка, обґрунтування, надання пропозицій щодо розвитку законодавчо затверджених програм та проєктів у сфері рівних можливостей та ставлення до жінок і чоловіків;

- співпраця з місцевими та центральними органами влади, з освітніми та дослідницькими установами, з неурядовими організаціями, з соціальними партнерами, у тому числі з неурядовими організаціями, залученими у сфері, для розробки та реалізації державної політики з метою досягнення принципу рівних можливостей для жінок і чоловіків;

- сприяння в реалізації та дотриманні положень міжнародних договорів і конвенцій, учасником яких є Румунія, у сфері прав людини та рівних можливостей.

Стаття 6 Стамбульської конвенції закликає сторони включати гендерну перспективу в імплементацію та оцінку впливу її положень, а також здійснювати політику, спрямовану на досягнення рівності між жінками та чоловіками та розширення прав і можливостей жінок. Це зобов'язання випливає з усвідомлення того, що для того, щоб покласти край усім формам насильства, охопленим сферою дії Конвенції, необхідно сприяти юридичній і фактичній рівності між жінками та чоловіками. Він також відображає принцип, згідно з яким насильство щодо жінок є наслідком і причиною гендерної нерівності.

У Румунії Національна стратегія сприяння рівним можливостям і рівному поводженню з жінками та чоловіками, а також запобігання та протидії домашньому насильству на 2018-2021 роки об'єднала в єдиний політичний документ політику та заходи щодо боротьби з домашнім насильством і ті, що сприяють рівним можливостям та рівному ставленню до жінок і чоловіків у суспільному житті. Крім того, Національне агентство з питань рівних можливостей жінок та чоловіків, яке відповідає за координацію та реалізацію обох компонентів (запобігання домашньому насильству та дискримінації за ознакою статі), відповідає за забезпечення включення гендерної перспективи в усі політики, програми та дослідницькі послуги.

Національне агентство з питань рівних можливостей для жінок і чоловіків взяло на себе провідну роль у проведенні кампаній з підвищення

обізнаності про домашнє насильство на національному рівні.

Не менш важливим напрямком роботи Комісії є представництво Уряду Румунії в європейських та міжнародних органах у цій галузі та співпраця зі схожими структурами з інших країн.

В цьому контексті варто зазначити про існування Європейської мережі органів із питань рівності (Equinet - European Network of Equality Bodies), яка була створена для сприяння однаковому застосуванню законодавства ЄС у сфері недискримінації та рівного ставлення.

Мережа приділяє особливу увагу рівності жінок і чоловіків, і багато її членів мають мандат працювати над гендерною рівністю. Мережа об'єднує 46 організацій з 34 європейських країн, включаючи всіх членів ЄС.

Це сприяє обміну інформацією та найкращим досвідом між членами, організовує заходи з розбудови спроможності та забезпечує вагомий голос, виносячи уроки, отримані з роботи та досвіду національних органів із питань рівності на місцях, у ширші європейські дебати.

Офіс Омбудсмана став членом Європейської мережі органів рівності – EQUINET, що є свідченням зміцнення наших зв'язків, розширення співпраці з іншими європейськими органами рівності.

Щодо запровадження запобігання повторному домашньому насильству, то цінним є досвід Європейської мережі по роботі з кривдниками (WWP EN), який пропонує свої рекомендації щодо розробки комплексних національних стандартів (2018 р.).

У Німеччині Федеральна асоціація роботи з кривдниками створювала спільні стандарти роботи з особами, які вчинили домашнє насильство, у співпраці з міжвідомчими об'єднаннями проти домашнього насильства. Встановлення цих стандартів ґрунтується на наукових даних і міжвідомчому підході. Стандарти розробляються у взаємодії з загальними та спеціалізованими службами підтримки.

В Італії Centro Uomini Maltrattanti [14] (Центр по роботі з чоловіками, які проявляють агресію) – це неурядова організація, заснована у Флоренції в

2009 році як експериментальний проект.

Особливостями Центру є те, що це неурядова організація, яка працює на рівні громад і в своїй роботі дотримується національних стандартів.

3.2. Формування моделі узгодженої взаємодії органів публічної влади України з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству

Формування моделі узгодженої взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у системі запобігання домашньому насильству в Україні є важливим завданням для забезпечення ефективної боротьби з цим серйозним соціальним явищем. Домашнє насильство є порушенням прав людини і вимагає комплексного підходу та спільних зусиль на різних рівнях влади та відповідальних органів.

Основними складниками моделі узгодженої взаємодії є:

Правова база, яка передбачає механізм взаємодії;

Національна координація, яка передбачає створення Урядом України національного органу, відповідального за координацію дій у сфері запобігання домашньому насильству, який повинен включати міжнародних партнерів;

Співпраця з міжнародними організаціями, що мають досвід і ресурси у сфері запобігання домашньому насильству, як-от ООН, Європейський Союз, Рада Європи та інші;

Інформаційна кампанія за участю міжнародних організацій;

Моніторинг та оцінка, що передбачає регулярне звітування перед міжнародними партнерами, сприяє підвищенню відкритості та відповідальності.

Правовою основою національного законодавства України у сфері запобігання домашньому насильству є міжнародні стандарти.

Правові засади запобігання та протидії домашньому насильству в

Україні складаються з міжнародного та національного нормативно-правового підґрунтя.

Гармонізація та адаптація законодавства України з правом ЄС – один із принципових пріоритетів роботи. Реалізація визначеного у Конституції України зовнішньополітичного стратегічного курсу України на набуття членства в ЄС вимагає єдиних стандартів.

Зарубіжний досвід вказує на необхідність формування державної політики на національному рівні через планування довгострокових, середньострокових та короткострокових планів. Йдеться про узгоджену, комплексну та стійку програму дій.

Формування національного плану повинно відбуватися з урахуванням міжнародного досвіду та стандартів.

Значна кількість політичних документів закликає до ухвалення національних планів дій боротьби з насильством щодо жінок. Пекінська платформа дій, ухвалена на четвертій Всесвітній конференції зі становища жінок у 1995 році, наполегливо закликає уряди розробити та здійснити на всіх відповідних рівнях плани дій щодо викорінення насильства щодо жінок.

У прийнятій Генеральною Асамблеєю у 1993 році Декларації про ліквідацію насильства щодо жінок міститься заклик до держав «розглянути можливість розробки національних планів дій для забезпечення захисту жінок від будь-яких форм насильства або включити з цією метою відповідні положення до вже наявних планів, беручи до уваги, за необхідності, те сприяння, яке можуть надати неурядові організації, особливо організації, що займаються проблемою насильства стосовно жінок». В цьому контексті важко переоцінити роль міжнародних неурядових організацій в даній сфері.

Генеральна Асамблея неодноразово закликала держави-члени прийняти та зміцнити національні плани дій щодо боротьби з насильством щодо жінок. Так, Резолюція 61/143 від 19 грудня 2006 року [124] про активізацію зусиль з метою викорінення всіх форм насильства щодо жінок наполегливо закликає держави розробити чи розширити національні плани дій щодо боротьби з

насильством щодо жінок, підкріплюючи їх здійснення необхідними людськими, фінансовими та технічними ресурсами, включаючи встановлення реалістичних цільових показників із конкретними термінами їх досягнення, та прискорити здійснення наявних національних планів дій, які на регулярній основі контролюються та оновлюються урядами з урахуванням внеску громадянського суспільства, зокрема жіночих організацій, мереж та інших суб'єктів.

Цілу низку заходів вжито на європейському рівні. В рекомендації (2002) 5 Комітету Міністрів державам-членам про захист жінок від насильства Рада Європи закликала вживати різні заходи та розглянути питання про розробку національного плану дій по боротьбі з насильством щодо жінок.

У своїй резолюції 1512 (2006) під назвою «Парламенти єдині у боротьбі з побутовим насильством щодо жінок» Парламентська асамблея Ради Європи рекомендує національним парламентам держав – членів Ради Європи ухвалити національні плани для того, щоб покласти край домашньому насильству щодо жінок.

В Рекомендації 1582 (2002) Асамблеї серед кроків, спрямованих на запобігання домашньому насильству, йдеться про розробку плану дій щодо створення у суспільстві клімату, що не допускає побутового насильства, спільно з жіночими неурядовими організаціями.

Кампанія Ради Європи з боротьби з насильством щодо жінок, включаючи домашнє насильство, націлена на сприяння здійсненню ефективних заходів щодо запобігання насильству щодо жінок та боротьби з ним через прийняття законодавства та національних планів дій, а також на регулярний моніторинг досягнутого прогресу.

Про утворення всеохопної та скоординованої політики в запобіганні та протидії домашньому насильству йдеться також у Стамбульській конвенції.

Указом Президента України “Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства” від 21 вересня 2020 року №

398/2020 [103] зобов'язано Кабінет Міністрів України забезпечити розроблення з урахуванням міжнародних стандартів та затвердити план невідкладних заходів, спрямованих на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, насильства за ознакою статі.

Кабінет Міністрів України розпорядженням від 21 квітня 2021 року № 361-р [88] затвердив План невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства (далі – План).

Першим завданням Плану уряд визначив удосконалення механізму координації та взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі шляхом:

створення інфографіки алгоритму дій суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі;

затвердження регіональних планів невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі;

проведення засідань координаційних рад з розгляду питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі.

Загалом План налічує сімнадцять пунктів, чотири з яких присвячено питанням запобігання домашньому насильству за такими напрямками: підвищення рівня обізнаності, навчання, зміна соціальних норм та зміна поведінки.

Ліквідація домашнього насильства як різновиду насильства за ознакою статі вимагає змін на кожному рівні: від державних систем та законодавства до таких організацій, як школи, робочі місця та допоміжні служби, місцеві та культурні громади, аж до особистих відносин та поведінкових моделей. Під час підготовки національного плану дій необхідно визначити, як перетворити цей імператив в «програму дій», тобто визначити, скоординувати та розставити у пріоритетному порядку найефективніші форми дій на

короткострокову, середньострокову та довгострокову перспективу.

Оскільки національні плани дій є міжсекторальними, а часто й міжвідомчими документами, їх підготовка не повинна зводитися лише до розроблення дій, а пов'язана також із створенням структур та залученням суб'єктів, необхідних для їхнього ефективного здійснення. Для координації та забезпечення стійкості передбачених у такому документі дій надзвичайно важливо налагодити взаємодію, інформаційно-роз'яснювальну роботу та співробітництво між державними відомствами, між урядовими та неурядовими організаціями та між населенням і громадами. Структури для координації дій, обміну інформацією та створення мереж, а також для постійного поширення та пропаганди цілей і завдань, що містяться в плані, мають так само важливе значення, як і сам план.

В Україні суб'єкти, уповноважені на вжиття заходів щодо запобігання домашньому насильству, взаємодіють в межах механізмів, передбачених чинним законодавством на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.

Функціонування ефективної системи запобігання та протидії домашньому насильству визначено стратегічною ціллю Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021 [102].

До очікуваних результатів реалізації Стратегії досягнення належать: функціонування ефективного механізму запобігання домашньому насильству як на законодавчому, так і на практичному рівнях.

Для України зміна парадигми боротьби з домашнім насильством з карного підходу на попереджувальний є новацією, тому потребує масштабного теоретичного розроблення, результати якого будуть відображені у вітчизняному законодавстві.

Системний аналіз масиву правового регулювання домашнього насильства виявив достатньо слабку нормативну забезпеченість взаємодії уповноважених суб'єктів щодо попередження цієї проблеми, відсутність

комплексного підходу.

Питання запобігання домашньому насильству не має окремого стратегічного документа, а вирішується системою заходів у межах інших стратегій та планів дій.

Так, Національна стратегія у сфері прав людини, затверджена Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021 [102] та Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки» від 23 червня 2021 р. № 756-р. [87] містять розділи, пов'язані з протидією гендерно зумовленому насильству, домашньому насильству, забезпеченню рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, захисту прав дитини, розвитку медіації як інструменту вирішення та запобігання конфліктам, в тому числі із залученням міжнародного співтовариства.

Національна стратегія передбачає, що удосконалення системи забезпечення та захисту прав і свобод людини здійснюватиметься з урахуванням як вітчизняного досвіду, так і напрацьованих та апробованих міжнародною спільнотою принципів та підходів. У зв'язку з цим буде взято до уваги та активно використано досвід Європейського Союзу, Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, інших міжнародних організацій, практику Європейського суду з прав людини, досвід правозахисних організацій України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 516 [120] створено Міжвідомчу робочу групу з проведення оцінки прогресу реалізації Національної стратегії у сфері прав людини, основними завданнями якої є:

- 1) проведення аналізу стану справ та причин виникнення проблем у сфері прав людини;
- 2) проведення оцінки прогресу реалізації Стратегії;
- 3) підготовка пропозицій та рекомендацій щодо вжиття заходів для забезпечення ефективної реалізації Стратегії.

Урядом також схвалено Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року [115].

Державна стратегія розроблена відповідно до рекомендації Комітету ООН з ліквідації дискримінації стосовно жінок, отриманих Україною за результатами розгляду періодичної доповіді з виконання Конвенції ООН, євроінтеграційних зобов'язань України та рішення Комісії з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків від 15.03.2021.

Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року – комплексний стратегічний документ, який визначає пріоритетні напрями консолідованих дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, суб'єктів господарювання для зменшення гендерної нерівності в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

20.12.2022 року Кабінет Міністрів України ухвалив Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року, а також затвердив операційний план її реалізації (2022-2024).

Стратегія розроблена з метою реалізації державної політики забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти та на виконання Державної стратегії забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків до 2030 року у рамках реалізації зобов'язань Уряду, взятих у межах міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц». Головною метою Стратегії є комплексне впровадження принципів забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків і недискримінації за будь-якою ознакою в системі освіти та визначення шляхів дотримання гендерного підходу на всіх рівнях та сферах освіти.

Отже, у співпраці з іншими державами Україна застосовує підхід, заснований на правах і свободах людини, розвиває багатосторонні відносини з урахуванням міжнародних зобов'язань у зазначеній сфері.

Чітке визнання та визначення насильства щодо жінок відповідно до

стандартів прав людини у національних планах дозволяє створити міцну й узгоджену основу для спільних зусиль уряду та суб'єктів громадянського суспільства. Це не перешкоджає використанню інших підходів до запобігання та ліквідації насильства, як-от у сфері освіти, охорони здоров'я та кримінального правосуддя, а, навпаки, сприяє прийняттю цілісних та багатосекторальних заходів реагування. При цьому національна діяльність стає частиною ширшого контексту регіональних та міжнародних зусиль щодо викорінення насильства щодо жінок, зміцнюючи потенційні можливості для створення партнерств та співробітництва на цьому рівні.

Функціонування ефективної системи запобігання та протидії домашньому насильству визначено однією із стратегічних цілей, а удосконалення законодавства України щодо запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням європейських стандартів – завданням на її виконання.

Вимоги забезпечити дотримання прав, в тому числі права на життя без насильства, є справедливим прагненням відповідно до зобов'язань держави з міжнародного права. Національні плани дій дозволяють не лише розробити дієву, всеосяжну політику, врахувати національний контекст в частині виконання договірних зобов'язань та міжнародних стандартів, але й продемонструвати ці заходи на практиці, тим самим сприяючи процесу інформування міжнародних органів. Такий план стає інструментом звітності уряду не лише перед суспільством, а й міжнародним співтовариством.

Продуктивність співробітництва органів публічної влади з міжнародними організаціями, серед іншого, у сфері запобігання домашньому насильству, значною мірою залежить від досконалості інституційної та договірної форм взаємин. Механізми співробітництва залежать від правової природи кожної з сторін і принципів їх взаємодії, визначаються призначенням та особливостями правозастосування.

Незалежно від назви: договір, хартія, конвенція, протокол, звіт – договори переважно мають однакову юридичну силу.

Є й інші види міжнародних документів, підписані країнами. Це – не договори, тому що вони не мають обов'язкової юридичної сили. Наприклад, «пакт», «згода», «угода» або «комюніке» можуть бути або не можуть бути обов'язковими, залежно від формулювання документа.

Останнім часом основою для подальшого розвитку взаємодії та співробітництва міжнародних неурядових організацій та органів публічної влади у межах повноважень, визначених чинним законодавством, стають меморандуми. Меморандуми переважно фіксують наміри сторін надавати всебічну та повну підтримку для розвитку співробітництва. У межах меморандумів сторони підтверджують свою згоду на співпрацю через надання взаємної організаційної та технічної підтримки, упровадження кращих практик в організації та проведенні навчальних заходів для спеціалістів, проведення спільних заходів тощо.

Так, 17 серпня 2021 року укладено Меморандум про взаєморозуміння з питань сприяння впровадженню моделі Барнахус в Україні між Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Уповноваженим Президента України з прав дитини, Верховним Судом, Офісом Генерального прокурора, Міністерством юстиції України, Міністерством внутрішніх справ України, Міністерством соціальної політики України, Міністерством охорони здоров'я України, Національною поліцією України, Координаційним центром з надання правової допомоги та Представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні.

3 травня 2022 року Віцепрем'єр-міністерка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Ольга Стефанішина та Спеціальна представниця ООН з питань запобігання сексуальному насильству в конфліктах Праміла Паттен підписали Меморандум про співробітництво між Урядом України та ООН щодо запобігання та протидії сексуальному насильству в умовах війни.

Водночас меморандум не створює жодних фінансових та правових зобов'язань для сторін. Відносини, які унормовано в такий спосіб, не

врегульовані на правовому рівні і, відповідно, укладений меморандум є лише пам'ятною запискою і не набуває правової природи.

Таким чином, меморандум не породжує юридичних зобов'язань, а лише призначений для визначення понять та фіксації намірів сторін-учасників. В зв'язку з цим, виникає питання щодо ефективності та дієвості такого правового інструменту взаємодії, зокрема в публічній сфері.

З огляду на останні тенденції в Україні й зацікавленість уряду у просуванні вирішення проблем домашнього насильства, зокрема шляхом покращення нормативно-правової бази, при регулюванні договірних відносин публічної сфери виникає необхідність надання більшої уваги саме характеристиці меморандуму та правомірності використання такого поняття.

Меморандум – дипломатичний документ, у якому викладаються погляди уряду або урядів з якого-небудь питання [29, с. 363]. Меморандум (*un mémorandum*) є засобом комунікації, який використовується урядом для викладу фактів або правової ситуації. Він містить стислий виклад стану питання та обґрунтування офіційної позиції держави [66, с. 112].

Можна продовжувати наводити й інші тлумачення даного поняття, адже доктринальні, довідкові та навчальні джерела надають можливість скласти загальне враження про меморандум, але не містять критеріїв, характеристик, які дали можливість перетворити меморандум в ефективний правовий інструмент взаємодії щодо вирішення суспільно важливих питань.

Відповідно, незважаючи на поширеність застосування у взаєминах між органами публічної влади та міжнародними організаціями поняття «меморандуму», останнє на сьогодні потребує ґрунтовного дослідження на предмет доцільності та ефективності використання такого правового інструменту регулювання договірних відносин.

Аналіз діяльності правових інструментів взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству встановлено наявність такої форми, як Робоча домовленість.

Так, чинною є Робоча домовленість між Уповноваженим Верховної

Ради України з прав людини та Консультативною місією Європейського Союзу в Україні від 10 грудня 2021 року. Метою цієї Домовленості є консолідація зусиль Учасників, спрямованих на реалізацію заходів, що здійснюються у межах їхніх мандатів та стратегічних напрямків, зокрема, з протидії торгівлі людьми; запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, дискримінації, сприяння гендерній рівності. Задля досягнення мети Домовленості Учасники вирішили співпрацювати, серед іншого, у таких сферах:

сприяння та надання стратегічних рекомендацій у здійсненні парламентського контролю та запобіганні будь-яким формам домашнього насильства;

сприяння та надання консультацій Секретаріату Уповноваженого з метою приведення законодавства України про права і свободи людини і громадянина, а також законодавства у сфері боротьби з дискримінацією у відповідність зі стандартами ЄС у цих галузях;

співпраця в межах підготовки аналітичної інформації;

організація і проведення спільних заходів для інформування суспільства про мандати Уповноваженого Верховної Ради та Консультативної місії Європейського Союзу в Україні, а також з метою співпраці протидії домашньому насильству;

сприяння професійному розвитку співробітників Секретаріату Уповноваженого за ефективною участі громадськості;

сприяння розробленню програм підвищення кваліфікації для працівників Секретаріату Уповноваженого та його регіональних представництв з питань запобігання та протидії домашньому насильству; надання стратегічних рекомендацій та практичної підтримки для розбудови і посилення потенціалу інституції Уповноваженого, включаючи проведення відповідних досліджень в регіонах.

З метою реалізації цієї Домовленості Учасники визначають контактних осіб, розробляють і узгоджують план заходів та координують інші спільні

заходи.

Водночас така Домовленість не створює і не передбачає для Учасників жодних зобов'язань фінансового або юридичного характеру.

З огляду на слабкість правового підґрунтя, Домовленість не знаходить своєї ефективної реалізації на регіональному та місцевому рівнях, незважаючи на вагомість стратегічних завдань.

Наявні правові механізми взаємодії в ієрархії нормативно-правових актів зводяться до декларацій про наміри, що не створюють підстав для відповідальності акторів публічної політики за їх невиконання.

Нормативно-правове регулювання механізму взаємодії суб'єктів у сфері запобігання домашньому насильству на регіональному та місцевому рівнях представлено положеннями, які відрізняються за напрямками діяльності відповідальних структур, що свідчить про необхідність стандартизації форм взаємин.

Дослідження інституційного забезпечення взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями виявили відсутність спеціалізованого координуючого органу у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Системний аналіз інституційного складника взаємодії органів публічної влади свідчить про непослідовність держави в даному напрямку. Утворені структури на рівні законодавчої та виконавчої гілок влади є лише спробами залучити міжнародних експертів до питань імплементації міжнародного законодавства.

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству встановлює механізм контролю за виконанням її положень державами-учасницями на практиці. Система моніторингу, передбаченого Конвенцією, складається з двох компонентів: з одного боку – існує незалежна оцінка, яку проводить група експертів, незалежний експертний орган – GREVIO (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence), а з іншого – наглядовий орган Комітет

Сторін, до якого входять представники держав-членів Конвенції і який забезпечує, швидше, політичний зріз моніторингу реалізації Конвенції.

Невід'ємною частиною кожного з видів моніторингу GREVIO є ухвалення та затвердження документів, що додатково гарантують довгострокову ефективність впровадження змін у національне законодавство держав-учасниць Стамбульської конвенції, а саме: на основі отриманої інформації та зауважень GREVIO приймає звіт і висновки щодо заходів, яких вжила держава для виконання положень Конвенції. Стаття 69 Конвенції уповноважує GREVIO ухвалювати загальні рекомендації щодо імплементації Конвенції. Загальні рекомендації мають значення для всіх сторін і стосуються статей або тем, які включені до Стамбульської конвенції. Незважаючи на те, що ці загальні рекомендації не є юридично обов'язковими, вони служать важливим орієнтиром для сторін, допомагаючи кращому розумінню різних тем Конвенції, та містять чіткі вказівки, які можуть сприяти ефективній реалізації її положень.

Комітет Сторін приймає на основі висновків GREVIO рекомендації, що адресовані державам-учасницям щодо подальшого впровадження Стамбульської конвенції. Відповідна держава-учасниця має вжити заходів, визначених у звіті GREVIO, та виконати рекомендації Комітету Сторін у трирічний термін та відзвітувати перед Комітетом.

Одночасно важливу роль у механізмі моніторингу відіграють неурядові громадські організації. Неурядові організації й інші члени громадянського суспільства (наукова спільнота, професійні спілки, адвокатські організації) є основними партнерами в процесі моніторингу виконання Конвенції. Вони є основними джерелами інформації.

З огляду на це, вкрай важливою видається активізація співпраці та синергія зусиль держави та неурядових громадських організацій щодо ймовірних порушень та стану законодавчого врегулювання положень Конвенції.

Відповідно на сучасному етапі співробітництва посилюється роль

міжнародних, серед іншого, неурядових організацій, в питаннях подальшої імплементації Конвенції, а міжнародний досвід взаємодії з ними – підґрунтям для формування сталої системи цінностей та ефективних форм співробітництва у сфері запобігання насильству в Україні.

3.3. Напрями вдосконалення механізмів взаємодії органів публічної влади України з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству

Результати дослідження не залишають сумнівів у важливості ролі взаємодії органів публічної влади у сфері запобігання домашньому насильству з міжнародними організаціями.

У сучасній Україні, яка зазнає військової агресії, стрімко відбуваються зміни в системі всіх суспільних відносин, у тому числі й гендерних. Зокрема, існує можливість зміцнення та закріплення традиційних поглядів на гендерні ролі. З іншого боку, Україна робить значні кроки до приєднання до європейського суспільства, де головними цінностями є рівність та відсутність обмежень і винятків за ознакою статі.

Ефективність формування та реалізації державної політики у зазначених напрямках визначається ефективністю взаємодії уповноважених суб'єктів, в тому числі з міжнародними організаціями.

Питання становлення та розвитку сучасного співробітництва органів публічної влади з міжнародними організаціями на сьогодні є актуальними та відкритими. Вони передбачають політико-правовий аналіз різних структур, які впливають на процес упровадження реформ як базису формування публічного управління в українській державі [126].

Співпраця органів публічної влади з міжнародними організаціями, особливо неурядовими, відкриває можливості приєднатися до впровадження сучасного досвіду міжнародного врядування.

В умовах трансформаційних перетворень вимагає розв'язання завдання

формування у сфері запобігання домашньому насильству такої моделі управління, основу якої становитиме налагодження ефективної взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями на засадах партнерства.

Основними цілями взаємодії уповноважених суб'єктів у сфері запобігання домашньому насильству варто зазначити:

скоординоване попередження домашнього насильства;

проведення ефективної роботи з кривдниками через узгоджену міжвідомчу взаємодію;

забезпечення збору об'єктивних даних на всіх рівнях.

Базовими принципами взаємодії суб'єктів, уповноважених у сфері запобігання домашньому насильству, є:

1. Партнерство, що передбачає дієву співпрацю та координацію суб'єктів усіх рівнів;

2. Стратегічне планування, що передбачає розробку загальних міжвідомчих стратегій, з подальшим відображенням основних цілей та завдань у програмах запобігання домашньому насильству, з урахуванням особливостей територіальної громади;

3. Комплексний підхід, що передбачає одночасну реалізацію політики запобігання домашньому насильству за такими напрямками:

3.1 Проведення досліджень щодо стану, причин та умов виникнення та поширення домашнього насильства, ефективності законодавства щодо запобігання насильству за ознакою статі, домашньому насильству, узгодженості з міжнародними нормами та стандартами, а також практики застосування;

3.2 Організація інформаційних кампаній на усіх рівнях (державному, регіональному, місцевому);

3.3 Розроблення та впровадження типових навчальних програм в освітніх закладах;

3.4 Залучення засобів масової інформації та чоловіків до

інформаційних та просвітницьких кампаній з метою формування нульової толерантності до насильства у суспільстві, формування нових соціальних норм, які закріплюють нетерпиме ставлення до явища домашнього насильства;

4. Стійкість, що забезпечується через наявність уповноважених підрозділів та відповідальних осіб в структурі кожного суб'єкта у сфері запобігання домашньому насильству.

Система суб'єктів, уповноважених на запобігання та протидію домашньому насильству в Україні, відображена на рисунку 3.1.

Статтею 7 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами визначено зобов'язання держав, які ратифікували цю Конвенцію, вжити законодавчих та інших заходів для здійснення загальнодержавної ефективної, всеосяжної та скоординованої політики запобігання усім формам насильства, які підпадають під сферу її застосування, та боротьби з такими явищами. Згідно зі статтею 10 Стамбульської конвенції держава призначає один або більше офіційних органів, відповідальних за координацію, виконання, моніторинг та оцінку політики і заходів із запобігання домашньому насильству та насильству стосовно жінок і боротьби з таким насильством.

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, визначено Мінсоцполітики.

Відповідно до Положення про Міністерство соціальної політики, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України від 17 червня 2015 року № 423» Міністерство соціальної політики є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який забезпечує формування та реалізацію державної політики, серед іншого, у сфері запобігання та протидії домашньому

насильству, насильству за ознакою статі, забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

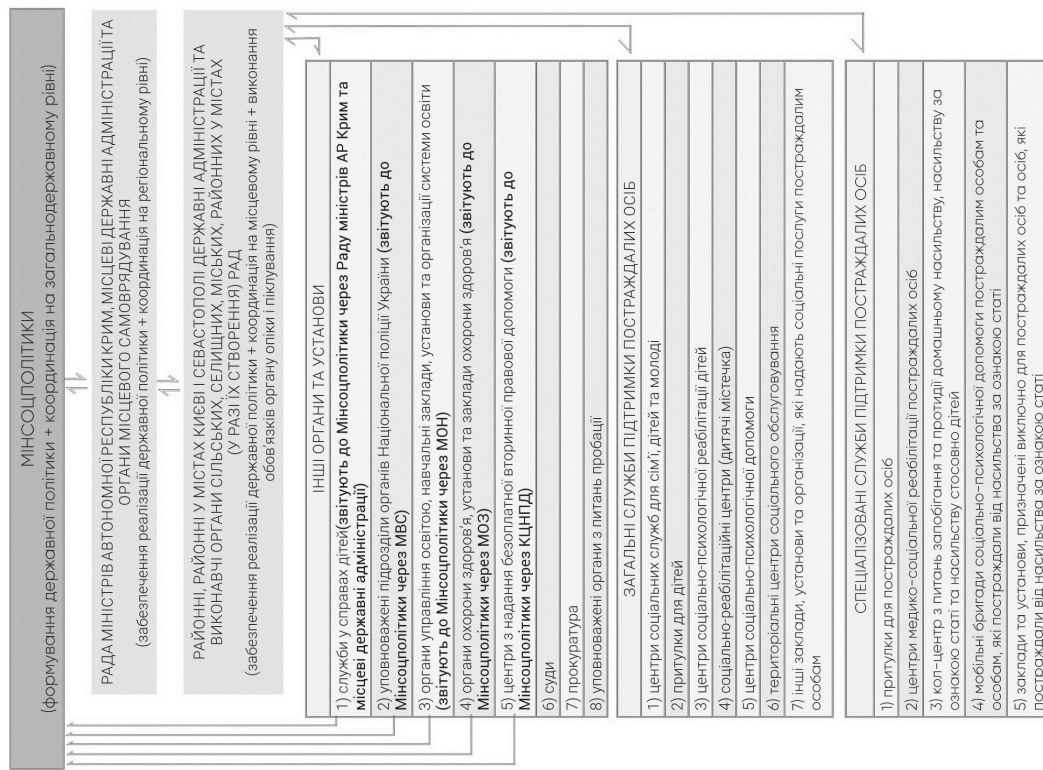

Рис. 3.1. Система суб'єктів, уповноважених на запобігання та протидію домашньому насильству в Україні [125]

Одним із основних завдань Мінсоцполітики є забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі.

Постановою Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 року № 783 "Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України" [36] утворено Національну соціальну сервісну службу.

Одним із основних завдань Національної соціальної сервісної служби є реалізація державної політики у сфері соціального захисту населення з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, торгівлі людьми.

Аналіз зазначених норм чинного законодавства свідчить про необхідність розширення уповноважених суб'єктів у сфері запобігання домашньому насильству та розмежування їхніх повноважень, в тому числі в частині взаємодії з міжнародними організаціями.

На сьогодні в Україні співпраця органів державної влади та місцевого самоврядування з міжнародними організаціями, попри наявність успішних практик, особливо на регіональному та місцевому рівнях, на жаль, не знаходить повноцінного впровадження в системі публічної влади.

На законодавчому рівні не визначено перелік суб'єктів, уповноважених виключно на запобігання домашньому насильству. Систему утворюють суб'єкти, уповноважені на запобігання та протидію, що ускладнює питання розмежування повноважень та відповідальності за реалізацію поставлених завдань. Зазначене впливає на ефективність взаємодії, в тому числі на дієвість співпраці з міжнародними організаціями. Така співпраця має ситуативний характер. Органи публічної влади переважно формально підходять до встановлення партнерських відносин з міжнародними організаціями.

Водночас ефективна реалізація програм за підтримки міжнародних організацій у тісній співпраці з органами державної влади на місцях дає усвідомлення необхідності збереження такої взаємодії, інституціалізації та налагодженні дієвих комунікаційних механізмів на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Мінсоцполітики здійснює міжнародне співробітництво, бере участь у підготовці міжнародних договорів України, підготовці пропозицій щодо укладення, денонсації таких договорів, укладення міжнародних договорів України та забезпечення виконання зобов'язань України за міжнародними договорами з питань, що належать до компетенції Мінсоцполітики.

Одночасно на загальнодержавному рівні Міністерство соціальної політики координує взаємодію суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою

статі.

Під час виконання покладених на нього завдань Мінсоцполітики взаємодіє з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями.

Попри широкий спектр визначених повноважень, результатами дослідження встановлено, що співпраця з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству не забезпечена дієвими механізмами, серед іншого, правовими, інституційними, організаційними, комунікаційними та фінансовими.

Дослідження інституційного забезпечення запобігання домашньому насильству свідчить про відсутність суб'єкта, уповноваженого на розвиток і підтримання міжнародних зв'язків між органами й установами системи запобігання домашньому насильству України та іноземних держав, а також міжнародними організаціями, а чинний центральний орган, який реалізовує державну політику в цій сфері (Національна соціальна сервісна служба), такими повноваженнями не наділений.

Порядок взаємодії між елементами системи запобігання домашньому насильству врегульовано Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 “Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі” [90].

Відповідно до цього Порядку ефективна взаємодія з міжнародними організаціями віднесена до основних засад діяльності суб'єктів, спрямованої на запобігання та протидію насильству.

Згідно з пунктом 9 Порядку громадські об'єднання, іноземні неурядові організації, міжнародні організації, інші заінтересовані юридичні та фізичні

особи можуть брати участь в заходах у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі за власною ініціативою та/або залучатися до них суб'єктами відповідно до статті 17 Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”, а також здійснювати інші заходи, передбачені статтею 14 Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”.

Отже, незважаючи на відсутність в системі суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству міжнародних організацій, Закон України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” [84] передбачає можливість залучення іноземних неурядових організацій до здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а саме:

1) виконання пріоритетних завдань у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

2) проведення тренінгів, семінарів, інших заходів для фахівців, які працюють у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі працівників сфери освіти, сфери охорони здоров'я, працівників правоохоронних органів та для осіб, які належать до вразливих верств населення;

3) виконання програм для кривдників та постраждалих осіб;

4) надання соціальних послуг постраждалим особам, у тому числі постраждалим дітям, виключно за згодою постраждалих осіб або їхніх законних представників, а якщо батьки, інші законні представники дитини, законні представники недієздатної особи є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини або недієздатної особи – за згодою органу опіки та піклування;

5) проведення серед населення, у тому числі серед дітей та молоді, інформаційних кампаній щодо форм, проявів і наслідків домашнього насильства, інших заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

6) утворення спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб і

забезпечення їх функціонування.

Координація такої участі на загальнодержавному рівні здійснюється Міністерством соціальної політики. На регіональному та місцевому рівнях міжвідомча взаємодія забезпечується дорадчими органами – координаційними радами, до складу яких, за згодою, можуть входити міжнародні та іноземні неурядові організації.

Крім того, Порядок [90] надає право громадським організаціям, іноземним неурядовим організаціям, міжнародним організаціям самостійно ініціювати та розробляти заходи щодо запобігання насильству і брати участь у їх здійсненні відповідно до Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” та статті 14 Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”.

Отже, міжнародні організації також можна віднести до суб’єктів у сфері запобігання домашньому насильству.

З метою налагодження ефективної взаємодії зазначених суб’єктів з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству на усіх рівнях, на нашу думку, необхідно здійснити їх класифікацію за напрямками державної політики:

1. Суб’єкти, уповноважені на запобігання домашньому насильству;
2. Суб’єкти, уповноважені на протидію домашньому насильству.

До системи уповноважених суб’єктів у сфері запобігання домашньому насильству необхідно віднести такі:

Міністерство соціальної політики;

Рада Міністрів Автономної Республіки Крим;

Місцеві державні адміністрації;

Органи місцевого самоврядування;

Районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації;

Громадські організації;

Міжнародні організації.

Серед суб’єктів, уповноважених на запобігання домашньому

насильству, необхідно виокремити суб'єктів:

1. Уповноважених на формування державної політики у сфері запобігання домашньому насильству: Міністерство соціальної політики;

2. Уповноважених на реалізацію державної політики у сфері запобігання домашньому насильству:

2.1. Національна соціальна сервісна служба;

2.2. Рада Міністрів Автономної Республіки Крим;

2.3. Місцеві державні адміністрації;

2.4. Органи місцевого самоврядування;

2.5. Районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації;

2.6. Громадські організації;

2.7. Міжнародні організації.

З метою забезпечення ефективного виконання поставлених завдань кожним із суб'єктів у сфері запобігання домашньому насильству необхідно забезпечити визначення та розмежування повноважень, зокрема, в частині реалізації державної політики.

Для забезпечення ефективної взаємодії у формуванні та реалізації державної політики у сфері запобігання домашньому насильству необхідно визначити повноваження міжнародних, в тому числі неурядових організацій.

З огляду на те, що діяльність у сфері запобігання домашньому насильству перебуває у взаємному зв'язку з запобіганням насильству за ознакою статі, варто звернути увагу на положення статті 14 Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” [83], які в механізмі забезпечення рівності прав передбачають права громадських об'єднань та іноземних неурядових організацій у забезпеченні рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобіганні та протидії насильству за ознакою статі, зокрема:

брати участь у розробленні рішень, що приймаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з питань гендерної

рівності, запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

брати участь у реалізації загальнодержавних та регіональних програм;
делегувати своїх представників до складу консультативно-дорадчих органів, що створюються при органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування;

проводити моніторинг із питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі;

здійснювати іншу діяльність відповідно до свого статуту та законодавства України щодо забезпечення гендерної рівності, запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Пропонується Законом України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” [84] також передбачити права міжнародних, в тому числі неурядових організацій, у сфері запобігання домашньому насильству.

Також необхідно передбачити порядок взаємодії суб’єктів, уповноважених на запобігання домашньому насильству, не лише на місцевому рівні, а й регіональному та національному.

Так, в Порядку взаємодії суб’єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі [90], йдеться про виконання завдань у сфері запобігання насильству районними, районними у м. Києві і Севастополі держадміністраціями та виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, у тому числі об’єднаних територіальних громад.

Такі суб’єкти розробляють та виконують на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці місцеві програми із запобігання та протидії насильству; координують діяльність та взаємодію суб’єктів на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, реалізацію ними заходів із запобігання насильству; відповідно до законодавства збирають, аналізують і поширюють інформацію про насильство на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Про взаємодію суб'єктів на рівні регіону та держави не йдеться, що створює ризики та передумови до непослідовності реалізації державної політики у цій сфері.

Проблему неузгодженої державної політики у сфері запобігання домашньому насильству як невід'ємного складника забезпечення основоположних прав та свобод людини порушено на національному рівні. Про комплексний підхід у формуванні державної політики запобігання домашньому насильству йдеться у затвердженій Указом Президента України Національній стратегії у сфері забезпечення прав людини. При цьому визнано необхідність застосування міжнародних стандартів, врахування досвіду міжнародної спільноти.

Так, Національна стратегія у сфері забезпечення прав людини передбачає вдосконалення системи забезпечення та захисту прав і свобод людини, в тому числі у сфері запобігання домашньому насильству, з урахуванням як вітчизняного досвіду, так і напрацьованих та апробованих міжнародним співтовариством принципів та підходів.

Задекларовано необхідність взяти до уваги та активно використовувати досвід Європейського Союзу, Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, інших міжнародних організацій, практику Європейського суду з прав людини, досвід правозахисних організацій України.

Таким чином, Стратегія визначає суб'єктів, з якими необхідно налагодити співпрацю з метою розв'язання основних системних проблем у сфері забезпечення захисту прав людини в умовах нових викликів, що постали перед суспільством, серед яких – запобігання домашньому насильству.

Ефективна реалізація Стратегії сприятиме, серед іншого, прогресу у виконанні міжнародних договорів України у сфері прав людини, в тому числі Угоди про асоціацію, реалізації Цілей сталого розвитку України на період до 2030, а також посиленню позицій в міжнародних рейтингах з прав людини.

Згідно з аналітичним звітом про стан виконання Національної стратегії у сфері прав людини у 2022 році [27] Україна посідала 81-е місце за Індексом гендерного розриву (Global Gender Gap [10]) та 92-е в Індексом гендерного розвитку (Gender Development Index [9]).

Відповідно до the Global Gender Gap Report 2023 [10] Україна посідає 66 позицію серед 146 країн світу.

Індекс гендерного розвитку (Gender Development Index, GDI) вимірює гендерну нерівність у досягненнях у трьох основних вимірах людського розвитку: здоров'я, що вимірюється очікуваною тривалістю життя жінок і чоловіків при народженні; освіта, виміряна очікуваними роками шкільного навчання жінок і чоловіків для дітей та середніми роками навчання жінок і чоловіків для дорослих віком 25 років і старше; контроль над економічними ресурсами, вимірний розрахунковим доходом жінок і чоловіків [9].

Глобальний індекс гендерного розриву щороку оцінює поточний стан і розвиток гендерного паритету за чотирма ключовими параметрами (економічна участь і можливості, рівень освіти, здоров'я та виживання та розширення політичних прав). Це - найдавніший індекс, який відстежує прогрес численних зусиль країн, спрямованих на усунення цих прогалин з часом з моменту його створення в 2006 році.

Незважаючи на покращення гендерних позицій, Україна втратила в загальносвітовому рейтингу в частині дотримання фундаментальних прав людини.

Так, згідно з даними Всесвітнього проекту з питань правосуддя (World Justice Project) за 2022 рік Україна за індексом верховенства права посіла 76-е місце серед 140 країн світу [22]. За показником, який вказує на рівень дотримання фундаментальних прав, Україна посідала 55 місце в рейтингу.

Загальний показник індексу верховенства права в Україні в 2020 році визначив 72-е місце в рейтингу, в 2021 – 74.

Відповідно до звіту World Justice Project 2023 Україна посідає лише 89 місце в рейтингу, в тому числі за показником дотримання основоположних

прав втратила чотири позиції, опинившись на 59 місці.

Верховенство права є дуже важливим індикатором, оскільки, застосовуючи міждисциплінарний підхід, охоплює питання безпеки, прав, правосуддя та управління, в тому числі в сфері запобігання та протидії насильству.

Дані World Justice Project вказують на глобальне зниження рівня верховенства права, що вкотре підкреслює необхідність консолідації зусиль держави з міжнародними організаціями у сфері подолання глобальних порушень прав людини, серед яких – домашнє насильство.

Одночасно державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству повинна формуватися у взаємозв'язку з політикою запобігання гендерно зумовленому насильству, забезпечення рівності прав чоловіків та жінок.

Зазначене вимагає послідовних узгоджених дій з метою реалізації стратегічних цілей в даній сфері.

З метою реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р затверджено відповідний План дій.

Постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 516 [120] утворено Міжвідомчу робочу групу з проведення оцінки прогресу реалізації Національної стратегії у сфері прав людини, склад якої передбачає міжнародних експертів та представників міжнародних організацій в Україні (за згодою), а також незалежних експертів та представників громадських об'єднань.

Основними завданнями міжвідомчої робочої групи є: моніторинг та оцінка прогресу реалізації Стратегії, проведення аналізу стану справ та причин виникнення проблем у сфері прав людини, підготовка пропозицій та рекомендацій щодо вжиття заходів для забезпечення ефективної реалізації Стратегії та водночас виконанню зобов'язань України щодо утвердження, забезпечення та захисту прав і свобод людини відповідно до Конституції

України, міжнародних та європейських стандартів у сфері прав людини.

Проте така робоча група є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, що утворюється на період реалізації Національної стратегії у сфері прав людини, що не забезпечує реалізацію принципу сталості державної політики в цій сфері.

Указом Президента України «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» [103] 21 вересня 2020 року № 398/2020 першочергово визначено розроблення плану невідкладних заходів з урахуванням міжнародних стандартів, серед яких – розроблення та затвердження державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року.

Рівно за рік до повномасштабного вторгнення, 24 лютого 2021 року, Кабінет Міністрів України затвердив Державну соціальну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року» [76], метою якої є удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі в умовах децентралізації з урахуванням міжнародних стандартів, Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”, Указу Президента України від 21 вересня 2020 р. № 398 “Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства”, а також підвищення ефективної взаємодії центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадськості.

Тобто, питанню вдосконалення механізму запобігання домашньому насильству з урахуванням міжнародних стандартів присвячено окрему державну програму.

Програма передбачає шляхи та способи розв’язання проблеми недостатньо ефективного механізму взаємодії:

удосконалення системи запобігання та протидії насильству, а також відповідної нормативно-правової бази, запровадження дієвого механізму взаємодії суб'єктів, що проводять заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі шляхом узгодження їх дій;

формування в суспільстві нетерпимого ставлення до насильства та посилення готовності протидіяти його проявам, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед дітей, усвідомлення домашнього насильства як порушення прав людини;

запровадження системного реагування на насильство, де кожен випадок отримує належну увагу суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, інших органів та установ, які виконують функції, пов'язані з проведенням заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі;

забезпечення постраждалим особам незалежно від віку та стану здоров'я доступності до комплексних послуг, орієнтованих на їх потреби, та отримання таких послуг;

надання доступних якісних соціальних послуг постраждалим особам;

належного розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їх поведінки на ненасильницьку;

підвищення рівня поінформованості населення про форми, прояви, причини і наслідки домашнього насильства, розуміння суспільством непропорційного впливу домашнього насильства та насильства за ознакою статі на жінок і чоловіків, у тому числі на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку;

надання кожній постраждалій особі інформації про її права та можливості реалізації таких прав зрозумілою для неї мовою або через перекладача чи залучену третю особу, яка володіє мовою, зрозумілою

постраждалій особі (зокрема, особам з порушеннями слуху – з допомогою перекладача жестової мови чи онлайн-перекладу жестовою мовою із застосуванням мобільних додатків), та забезпечення реалізації таких прав;

створення єдиного підходу для розвитку і розбудови притулків та відповідної інфраструктури для постраждалих осіб від домашнього насильства;

забезпечення доступу до загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб для отримання соціальних послуг медичної, соціальної, психологічної допомоги, доступу до правосуддя та інших механізмів юридичного захисту; у разі потреби забезпечення тимчасового притулку для постраждалих осіб.

Таким чином, констатується недосконалість системи запобігання та протидії насильству, а також відповідної нормативно-правової бази, необхідність запровадження дієвого механізму взаємодії суб'єктів, що проводять заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі шляхом узгодження їх дій.

З метою вдосконалення системи запобігання, забезпечення розвитку і підтримання міжнародних зв'язків між органами й установами системи запобігання домашньому насильству України та іноземних держав, а також міжнародними організаціями, на національному рівні доцільним та необхідним, на нашу думку, є запровадження окремої інституції.

Пропонується запровадження Міжнародної консультативної ради при Міністерстві соціальної політики – постійно діючого колегіального дорадчого органу, утвореного при Міністерстві соціальної політики.

Головним завданням такого органу варто визначити налагодження, розвиток та підтримання відносин між національними та іноземними органами та установами системи запобігання та протидії домашньому насильству, а також міжнародними організаціями, обмін досвідом, консультативною, експертною, іншою допомогою.

Як робочий орган Міжнародна консультативна рада при Міністерстві

соціальної політики співпрацює з іноземними/міжнародними організаціями, що можуть надавати технічну, матеріальну та методологічну допомогу у розвитку державної політики запобігання та протидії домашньому насильству.

До складу такої ради необхідно ввести за згодою представників міжнародних об'єднань, міжнародних проектів правової та технічної допомоги, що провадять діяльність у сфері забезпечення рівності прав чоловіків та жінок, запобігання та протидію домашньому насильству, а також представників громадських правозахисних організацій України.

Для досягнення своєї мети визначити такі повноваження Міжнародної консультативної рада при Міністерстві соціальної політики:

1) реалізація на постійній основі відносин іноземних/міжнародних організацій на підставі спільних планів діяльності;

2) сприяння встановленню зв'язків національних органів та установ системи запобігання домашньому насильству з іноземними та міжнародними організаціями;

3) Надання консультативної, експертної, технічної та іншої підтримки Мінсоцполітики, органам та установам системи запобігання та протидії домашньому насильству з питань їхньої діяльності з метою використання найкращих зразків міжнародного досвіду для реалізації цілей Національної стратегії забезпечення прав людини;

4) Участь в організації проведення міжнародних конференцій, семінарів, нарад та інших публічних заходів, які мають на меті впровадження державної політики та цілей Стратегії;

5) Забезпечення інформування громадськості та міжнародної спільноти про стан реалізації реформ у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Структурно визначити, що до складу Міжнародної консультаційної ради при Міністерстві соціальної політики входить голова, заступник голови та члени Міжнародної консультаційної ради. Членом Міжнародної

консультаційної ради може бути представник іноземної, міжнародної установи чи організації, яка співпрацює з національними органами та установами системи запобігання та протидії домашньому насильству, надає експертну, консультативну, технічну або матеріальну допомогу з метою реалізації державної політики у сфері запобігання домашньому насильству у відповідності до міжнародних стандартів.

Міжнародну консультаційну раду очолює голова, якого обирають з числа членів ради шляхом голосування. Головою Міжнародної консультаційної ради обирається член, за якого проголосувала проста більшість членів ради.

Формою роботи Міжнародної консультаційної ради необхідно визначити засідання та інші види публічних заходів, які проводяться на підставі затвердженого плану діяльності.

З огляду на те, що державна політика у сфері запобігання домашньому насильству є складовою єдиної державної політики, спрямованої на досягнення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства, заслуговує на увагу інститут Урядового уповноваженого з питань гендерної політики, запроваджений постановою Кабінету Міністрів України від 7 червня 2017 року № 390 [118].

Цінність цієї інституції в згаданому контексті полягає в можливостях участі в здійсненні Прем'єр-міністром України представництва Кабінету Міністрів України у міжнародних зустрічах і форумах, у тому числі з Комісією ООН із статусу жінок, Радою безпеки ООН на сесіях з порядку денного “Жінки, мир, безпека”, Ради Європи, ОБСЄ тощо.

Також Урядовий уповноважений сприяє координації дій з впровадження центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування рекомендацій міжнародних інституцій з прав людини та рекомендацій і зауважень міжнародних моніторингових місій та міжнародних організацій.

Таким чином, важливим аспектом у налагодженні взаємодії суб'єктів

запобігання домашньому насильству з міжнародними організаціями є налагодження співпраці з Урядовим уповноваженим з питань гендерної політики, з метою забезпечення комплексного підходу та єдності державної політики у сфері захисту прав людини загалом.

На регіональному рівні забезпечення взаємодії між уповноваженими суб'єктами у сфері запобігання домашньому насильству необхідно забезпечити шляхом включення головних управлінь Національної соціальної сервісної служби до складу дорадчих органів - відповідних координаційних рад. Зазначене вимагає внесення змін до Типового положення про координаційні ради.

З огляду на запропоновану в нашому дослідженні класифікацію, визначені на законодавчому рівні повноваження, завдання у сфері запобігання домашньому насильству та місце в системі суб'єктів, уповноважених на запобігання домашньому насильству, увагу необхідно зосередити на їхній взаємодії з міжнародними організаціями на центральному, регіональному та місцевому рівнях відповідно до моделі, зазначеної на рисунку 3.2.

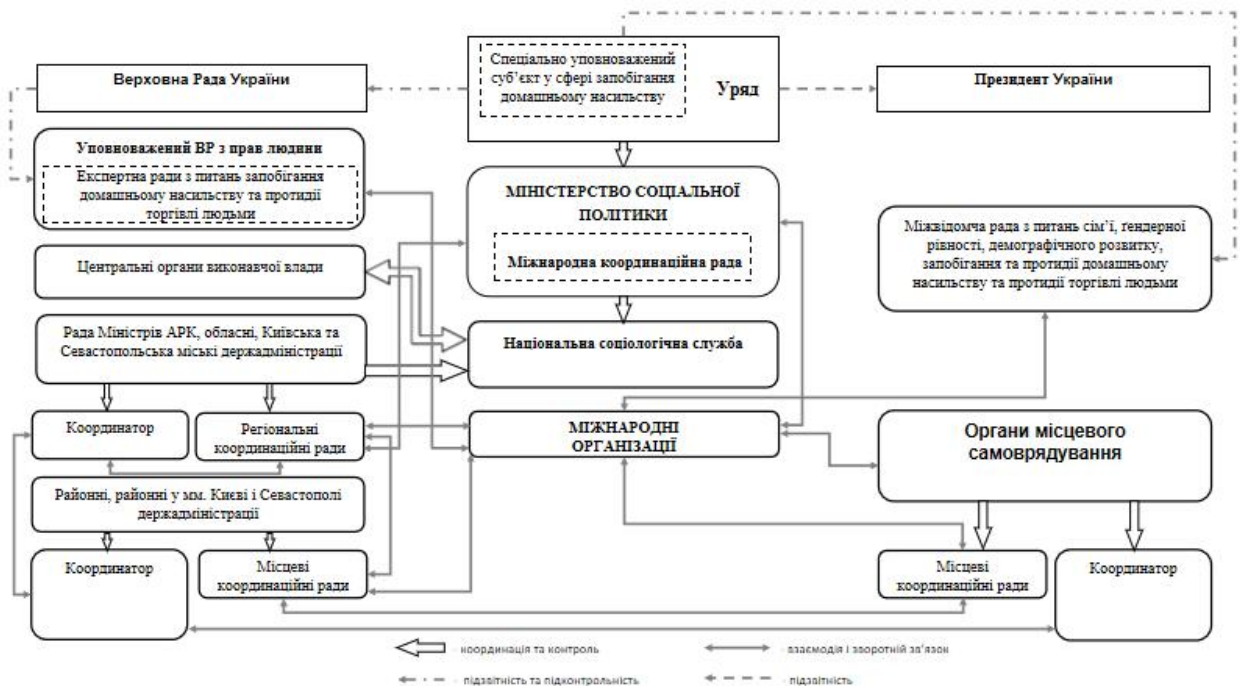

Рис. 3.2. Модель взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству

Згідно зі статтею 7 Стамбульської конвенції, сторони вживають необхідних законодавчих та інших заходів для ухвалення та реалізації загальнодержавної ефективної, всебічної та скоординованої політики, що охоплює всі відповідні заходи для запобігання та боротьби з усіма формами насильства, що охоплюються сферою дії Конвенції.

Цілісність такої політики, з огляду на європейський досвід, забезпечується узгодженими правовими механізмами, належним інституційним забезпеченням, а також системою моніторингу на національному, регіональному та місцевому рівнях.

В Україні ухвалено низку стратегій і державних програм щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 року № 273 було затверджено Державну соціальну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1128 «Про схвалення Концепції комунікації у сфері гендерної рівності», метою якої є покращення розуміння в суспільстві суті та завдань державної гендерної політики та сприйняття її як невід'ємної складової демократичної та правової держави.

Указом Президента України від 21 вересня 2020 року №398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» [88] Кабінету Міністрів України доручено забезпечити розроблення з урахуванням міжнародних стандартів та затвердити план невідкладних заходів, спрямованих на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, насильства за ознакою статі; обласним, Київській міській державним адміністраціям у взаємодії з органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

на місцевому рівні, забезпечити в установленому порядку розроблення та затвердження планів невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, у тому числі щодо виявлення фактів домашнього насильства та своєчасності реагування на них, інформування про такі факти, надання належної допомоги і захисту постраждалим особам, здійснення роботи з кривдниками.

Постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 року № 145 [76] затверджено Державну соціальну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, метою якої є удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі в умовах децентралізації з урахуванням міжнародних стандартів, Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”, Указу Президента України від 21 вересня 2020 р. № 398, а також підвищення ефективної взаємодії центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадськості.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 року № 752-р [115] схвалено Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року.

Стратегія спрямована на об’єднання суспільства у розумінні цінностей прав і свобод людини, що забезпечуються та захищаються на основі принципів рівності та недискримінації для всіх жінок і чоловіків, хлопців та дівчат, на консолідацію дій центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, міжнародних організацій, соціальних партнерів, громадських об’єднань, інших представників та представниць громадянського суспільства, закладів, установ та організацій різних сфер, приватного сектору тощо для реалізації міжнародних та національних зобов’язань щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків для сталого розвитку держави у всіх сферах.

Реалізація Стратегії здійснюватиметься з урахуванням міжнародних

інструментів ООН, Ради Європи, Європейського Союзу, Організації з безпеки і співробітництва в Європі (далі — ОБСЄ), рекомендацій міжнародних моніторингових інституцій у сфері прав людини, Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок, Комісії ООН зі становища жінок тощо.

Як зазначено вище, Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2021 року № 145 “Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року” затверджено Державну соціальну програму запобігання та протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству на період до 2025 року. Метою Програми є удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі в умовах децентралізації з урахуванням міжнародних стандартів, Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”, Указу Президента України від 21 вересня 2020 р. № 398 “Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства”, а також підвищення ефективної взаємодії центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадськості.

Положення Програми спрямовані на досягнення цілі 5 “Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчаток” та цілі 16 “Сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях”, визначених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722 “Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року”.

22 серпня 2018 року також на загальнодержавному рівні затверджено «Порядок взаємодії фізичних та юридичних осіб, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому та гендерно обумовленому

насильству» (Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку взаємодії суб’єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі”). Домашнє та гендерно зумовлене насильство повинні координуватися, а їх реалізація повинна контролюватися на місцевому рівні уповноваженими особами.

Виконання Програми передбачається фінансувати за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством.

Виконавцями програмних заходів повинні бути Міністерство соціальної політики, Міністерство охорони здоров’я, Міністерство освіти і науки, Мінекономіки, Мін’юст, Міноборони, Мінветеранів, Міністерство внутрішніх справ, Нацсоцслужба, Національна поліція, Офіс Генерального прокурора, Державна судова адміністрація, Національна школа суддів України, Тренінговий центр прокурорів України, Академія адвокатури України, Координаційний центр з надання правової допомоги, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації, міжнародні організації та громадські об’єднання (за згодою).

Разом з тим, ухвалення зазначених стратегічних документів, на нашу думку, не дає підстав стверджувати про наявність загальнодержавної, скоординованої та комплексної політики в сфері запобігання домашньому насильству. Про це свідчить відсутність єдиної платформи для збору статистичних даних, які б надали можливість надати об’єктивну оцінку явищу домашнього насильства в українському суспільстві. Органи публічної влади усіх рівнів, серед інших, Міністерство соціальної політики як єдиний координуючий орган, прокуратура, органи внутрішніх справ відображають статистику, яка суттєво відрізняється, не враховуючи усі аспекти порушення права, а звідси - неможливість сформулювати ефективну політику запобігання цьому явищу.

Взаємодія суб’єктів, які здійснюють повноваження в сфері запобігання

домашньому насильству, на усіх рівнях має ситуаційний, фрагментарний характер, механізми комунікації - слабкі, або взагалі відсутні.

На практиці спостерігається недостатнє фінансування всіх етапів системи як запобігання, так і протидії домашньому насильству. В своїй переважній більшості активно фінансується низка проектів, пов'язаних із запобіганням та протидією домашньому та гендерному насильству за підтримки міжнародних партнерів.

Підвищення кваліфікації та навчання щодо запобігання та протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству, сприяння гендерній рівності також відбуваються в більшості випадків за допомогою міжнародної підтримки.

Щороку районні ради затверджують районні Програми запобігання та протидії домашньому насильству та торгівлі людьми. Проте через відсутність фінансування реалізації заходів, визначених Програмою, інформаційно-просвітницькі заходи щодо підвищення обізнаності населення щодо запобігання та протидії домашньому та сексуальному насильству часто не проводяться.

Незважаючи на передбачені чинним законодавством можливості залучення до механізму взаємодії суб'єктів запобігання домашньому насильству на усіх рівнях міжнародних організацій, участь останніх не має системного характеру, відсутні правові інструменти такого залучення.

З огляду на зазначене, беручи до уваги умови війни, розширення співпраці з міжнародними організаціями, постає нагальна потреба оновлення як Держаної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та гендерно зумовленому насильству на період до 2025 року, так і вжиття заходів щодо її реалізації в частині скоординованої політики, із залученням міжнародних організацій.

Формування дієвої скоординованої політики, на нашу думку, необхідно зосередити на регіональному та місцевому рівнях через розроблення та затвердження узгоджених планів заходів щодо запобігання домашньому

насилльству, включення громадських та міжнародних організацій до системи таких заходів на підставі типових протоколів взаємодії, з визначеним алгоритмом та моніторингом ефективності діяльності. За участю міжнародних організацій необхідно оновити показники та методи збору статистичної інформації щодо випадків домашнього насилльства, з відображенням у запланованому Єдиному державному реєстрі усіма суб'єктами, уповноваженими на внесення відомостей.

Мережа громадських організацій не отримують належної фінансової підтримки на національному та місцевому рівнях. Відповідно є питання у взаємодії громадськості у відстоюванні прав жінок перед центральними органами влади. Посилення фінансової спроможності та налагодження діалогу між суб'єктами запобігання вбачаємо також у залуженні міжнародних урядових та неурядових організацій.

Деталізація та синхронізація статистичних даних органів публічної влади на національному, регіональному та місцевому рівнях надасть можливість встановити причини та умови домашнього насилльства, що, в свою чергу, сприятиме розробці комплексних заходів із запобігання: підвищення рівня обізнаності, навчання, підготовки та підвищення кваліфікації суб'єктів, уповноважених на запобігання та протидію домашньому насилльству.

При цьому скоординована політика повинна мати ґрунтовне інституційне забезпечення на усіх рівнях.

Так, Міністерство соціальної політики України є головним органом, що забезпечує формування та реалізує державну політику щодо запобігання та протидії насилльству в сім'ї, гендерно зумовленому насилльству, торгівлі людьми, а також забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків.

До його складу входить, зокрема, Експертна група з питань боротьби з торгівлею людьми, домашнім насилльством і гендерною дискримінацією (Наказ Мінсоцполітики від 19.05.2020 № 451 к).

Одним із основних завдань Мінсоцполітики є забезпечення

формування та реалізації державної політики щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

Мінсоцполітики також координує співпрацю суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству на національному рівні. За координацію на регіональному рівні відповідають обласні державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

26 серпня 2020 року створено Національну соціальну службу України. Основними завданнями Нацсоцслужби є реалізація державної політики у сфері соціального захисту населення щодо запобігання та протидії насильству в сім'ї, гендерно зумовленому насильству та торгівлі людьми, а також забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Під керівництвом Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України створено Комісію з координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Паралельно при Кабінеті Міністрів України діє Консультативно-дорадчий орган з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми. Крім центрального дорадчого органу створено аналогічні консультативно-дорадчі ради на обласному, районному та міському рівнях. Функції координації та моніторингу на місцях покладено на обласні державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Разом з тим, жоден окремий орган влади не уповноважений здійснювати моніторинг та оцінку політики та заходів щодо запобігання та боротьби з домашнім насильством зокрема.

З огляду на європейський досвід, система взаємодії суб'єктів запобігання домашньому насильству ефективно працює на регіональному та місцевому рівнях, а також посилюється участю представників міжнародних організацій, переважно неурядових. При цьому, представництво суб'єктів

взаємодії повинно забезпечуватися представниками, які спеціалізуються у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та пройшли відповідну підготовку з урахуванням особливостей правового статусу суб'єкта та місце в апараті держави.

Суд як суб'єкт взаємодії повинен брати активну участь в системі запобігання домашньому насильству через забезпечення принципу невідворотності покарання та направлення для проходження Програми для кривдників. Досвід Іспанії вважаємо корисним в контексті запровадження спеціалізації суддів щодо розгляду судових справ, пов'язаних з домашнім насильством.

Чинне законодавство у сфері судоустрою і статусу суддів передбачає можливість запровадження спеціалізації суддів щодо розгляду судових справ, пов'язаних з домашнім насильством. Залучення до взаємодії спеціалізованих суддів дозволить напрацювати дієві механізми співпраці з судом.

При цьому важливим аспектом є залучення адміністративних судів, які уповноважені на розгляд судових справ про визнання протиправним та скасування термінового заборонного припису стосовно кривдників. На практиці мають місце ситуації, коли особу суд загальної юрисдикції (уповноважений на розгляд кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення) ухвалив постанову притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства, а адміністративний суд визнав дій працівника поліції визнав протиправними, зокрема, щодо скасування термінового заборонного припису у цій справі. Більше того, встановити кількість таких адміністративних справ та їх зв'язок зі справами про адміністративне правопорушення не вбачається можливим через відсутність окремих індикаторів обліку в загальній судовій статистиці, що свідчить про відсутність єдиної політики щодо збору даних та слабкість взаємодії суб'єктів. Правовою основою повинен бути Протокол взаємодії та Порядок, який містить алгоритм дій, особливо у надзвичайних ситуаціях/умовах воєнного стану.

Висновки до розділу 3

Таким чином, Європейське суспільство має величезний досвід у сфері забезпечення заходів попередження домашнього насильства через утвердження цінності гендерної рівності. Європейський шлях розвитку вимагає від України адаптації чинних правил та процедур з урахуванням досвіду Європейського Союзу у сфері забезпечення гендерної рівності як невід'ємної складової попередження та запобігання поширенню домашнього насильства.

Розв'язання проблеми домашнього насильства потребує комплексного підходу, який включає удосконалення механізмів збору даних, покращення взаємодії між уповноваженими суб'єктами, а також організаціями громадянського суспільства, міжнародними організаціями.

Збирання даних є необхідною умовою забезпечення реалізації скоординованої державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (за участю як органів влади, так і громадянського суспільства) для отримання можливості здійснення оцінювання ступеню розповсюдження різних форм, тенденцій, які відбуваються, а також ефективності заходів.

Деталізація та синхронізація статистичних даних органів публічної влади є запорукою встановлення причини та умов гендерно зумовленого та домашнього насильства, що, в свою чергу, сприятиме розробці комплексних заходів із запобігання: підвищення рівня обізнаності, навчання, підготовки та підвищення кваліфікації суб'єктів, уповноважених на запобігання та протидію цим явищам.

Отримані дані також дозволять проводити міжнародні порівняння, зокрема, щодо діяльності різних суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі з метою обміну досвідом.

Інституційне забезпечення взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями потребує створення спеціалізованого органу та колегіального консультативно-дорадчого органу, який забезпечить залучення представників міжнародних організацій у сфері запобігання домашньому насильству.

Правовий механізм взаємодії уповноважених органів та міжнародних організацій не має стратегічного документа, на відміну від питань гендерної рівності та запобігання насильству за ознакою статі, які мають відповідні стратегії, в тому числі комунікаційні.

Моніторинг та аналіз виконання державних програм та планів у сфері запобігання домашньому насильству потребують стандартизації.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні вирішено актуальне наукове завдання в галузі науки “Публічне управління”, яке полягає в теоретичному та науково-практичному обґрунтуванні пріоритетних напрямів взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству, та розроблено практичні рекомендації щодо їх вдосконалення, з урахуванням нових можливостей консолідації зусиль органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та інших суб’єктів, уповноважених на запобігання домашньому насильству, в умовах євроінтеграції та імплементації Конвенції про запобігання та протидію домашньому насильству.

Отримані результати дають підстави сформулювати відповідні висновки та розробити рекомендації.

1. У процесі систематизації основних дослідницьких підходів до формування й розвитку взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству встановлено, що в наукових публікаціях з цієї тематики питання співпраці з міжнародними організаціями безпосередньо у сфері запобігання домашньому насильству не досліджувалося, переважна більшість публікацій у сфері запобігання домашньому насильству стосується юридичних наук або ж висвітлення державної політики в контексті запобігання насильству за ознакою статі, з огляду на євроінтеграційні процеси. Не дослідженими залишаються підходи щодо теоретичних і практичних напрацювань стосовно розробки структурно-функціональної моделі взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями саме у сфері запобігання домашньому насильству, що й підтвердило актуальність теми дисертаційного дослідження та визначило методологію його проведення.

Доведено, що взаємодія органів публічної влади з міжнародними організаціями є найбільш ефективною на місцевому рівні, оскільки органи

місцевого рівня є найближчими до громадян та забезпечують їх основними послугами, і на цьому рівні вони можуть найкраще відчувати причетність до публічної діяльності.

Запропоновано класифікацію суб'єктів запобігання домашньому насильству за напрямками державної політики (суб'єкти, уповноважені на запобігання домашньому насильству; суб'єкти, уповноважені на протидію домашньому насильству).

Класифікація суб'єктів запобігання визначатиме зміст взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству (формування об'єктивних статистичних даних про рівень насильства на національному, регіональному та місцевому рівнях; розробку стратегій та політик для запобігання відповідним формам насильства; координацію та взаємодію різних рівнів влади для ефективної реалізації стратегій та обміну інформацією; установа зв'язків з міжнародними організаціями).

Надано визначення “системі взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству” та “механізмам взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями”, що утворюють багаторівневу систему механізмів (правового, організаційного, інституційного, фінансового, політичного, інформаційно-комунікаційного та контрольного), які реалізуються органами публічної влади всіх рівнів (національного, регіонального та місцевого) у взаємодії з міжнародними організаціями за допомогою інструментів, обумовлених завданнями державної політики у сфері запобігання домашньому насильству.

Визначено, що “система взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству” це – структура та форма, що передбачає рамкову довгострокову систему заходів реагування уповноважених суб'єктів та зв'язків між системами реагування та запобігання, які визначаються рівнем втручання та здійснюються у формі програм з підвищення обізнаності, навчання,

тренування та громадської діяльності на національному, регіональному та місцевому рівнях за участю міжнародних організацій.

При визначенні сутності категорії “система взаємодії органів публічної влади у сфері запобігання домашньому насильству” важливо брати до уваги довгостроковість та рівень взаємодії, а термін “організаційно-правовий механізм взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству” має охоплювати наявність системи органів, які відповідають за організацію цього процесу, регламентацію їх повноважень, достатність фінансових ресурсів, використання сукупності інструментів і принципів для забезпечення запобігання домашньому насильству на усіх рівнях: національному, регіональному, місцевому.

Надано визначення “запобігання домашньому насильству”, відповідно до якого домашнє насильство – це напрям державної політики, який реалізується через рамкову довгострокову систему заходів та зв’язків між системами реагування та запобігання, які визначаються рівнем втручання та здійснюються уповноваженими на те суб’єктами у формі програм з підвищення обізнаності, навчання, тренування та громадської діяльності на національному, регіональному та місцевому рівнях.

2. Досліджуючи нормативно-правове забезпечення взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у запобіганні домашньому насильству, виявлено достатньо слабку її нормативну забезпеченість. Дослідження міжнародно-правових норм засвідчує їх достатньо вузьку спрямованість. Більшість міжнародних актів спрямовані на утвердження гендерної рівності та попередження насильства щодо дітей та жінок.

Аналіз сучасного національного законодавства з формування зовнішньополітичного курсу України, надає можливість стверджувати про обрання європейського вектору зовнішньої політики в якості основного пріоритету. Вивчення документів ООН, ЄС, Ради Європи з запобігання та протидії насиллю в сім’ї, нормативно-правових документів міжнародного

характеру говорить про формування сучасного міжнародного законодавства в двох напрямках: регулювання в сфері реалізації та захисту прав людини, виокремлення спеціальних правових норм щодо запобігання та протидії домашньому насиллю.

Таким чином, основними результатами співпраці, участі в міжнародних організаціях країн-учасниць можуть бути: вироблення міжнародних стандартів; імплементація міжнародних стандартів в національне законодавство; скоординована зовнішня та внутрішня політики; розробка сумісних, міждержавних заходів спрямованих на запобігання домашньому насильству тощо.

3. Здійснено системний аналіз стану і тенденцій інституційного розвитку взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями щодо запобігання домашньому насильству на національному, регіональному та місцевому рівнях, що дозволило визначити напрями подальшого вдосконалення інституційної складової адміністративно-правового механізму взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями через уточнення кола суб'єктів зі співробітництва міжнародних організацій з органами публічної влади: міжнародні організації універсального та регіонального типів, міжнародні організації спеціалізовані на захисті прав жінок та дітей, неурядові організації. В результаті проведення дослідження поняття органів публічної влади та норм чинного законодавства встановлено, що до суб'єктного складу із протидії та запобігання домашньому насильству належать три рівні уповноважених органів: загальнодержавний, регіональний та місцевий.

Запропоновано вдосконалити інституційну систему взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству шляхом створення окремої інституції, яка сприятиме одночасно забезпеченню реалізації єдиної державної політики, спрямованої на досягнення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства та запобігання домашньому насильству.

Для налагодження ефективної співпраці з міжнародними організаціями запропоновано створення Міжнародної консультативної ради при Міністерстві соціальної політики України.

Рекомендовано створення у складі кожного суб'єкта, уповноваженого на запобігання та протидію домашньому насильству структурного підрозділу (уповноваженої особи), представництво якого у системі взаємодії органів публічної влади забезпечить інституційну пам'ять та сталість інституційного середовища.

Аргументовано доцільність та необхідність включення до переліку суб'єктів, уповноважених на запобігання домашнього насильства, міжнародних організацій як ключових партнерів в системі взаємодії з органами публічної влади у сфері запобігання домашньому насильству.

4. Узагальнено європейський досвід застосування організаційно-правових механізмів забезпечення взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству.

Європейський досвід свідчить про доцільність створення окремої державної інституції в системі органів виконавчої влади із забезпеченням дієвого представництва на усіх рівнях (Румунія); посилення ролі суду, як суб'єкта і запобігання, і протидії домашньому насильству; створення системи спеціалізованих судів (Іспанія), запровадження спеціалізації суб'єктів взаємодії у сфері запобігання домашньому насильству через створення відповідного структурного підрозділу.

У процесі аналізу й узагальнення європейського досвіду взаємодії органів, уповноважених на запобігання та протидію домашньому насильству, з міжнародними організаціями, розкрито можливість використання кращих європейських практик щодо включення дієвих інструментів законодавчого забезпечення імплементації Стамбульської конвенції, організації ефективної взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями на національному, регіональному та місцевому рівнях, з урахуванням особливостей територіальної організації влади в Україні.

5. Вдосконалено інституційне забезпечення взаємодії органів публічної влади у сфері запобігання домашньому насильству з врахуванням кращого європейського досвіду. Обґрунтовано доцільність створення окремої державної інституції в системі органів виконавчої влади із забезпеченням дієвого представництва на усіх рівнях (за досвідом Румунії); відновлення роботи Міжвідомчої ради з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми, посилення ролі суду, як суб'єкта і запобігання, і протидії домашньому насильству; створення системи спеціалізованих судів (Іспанія), запровадження спеціалізації суб'єктів взаємодії у сфері запобігання домашньому насильству через створення відповідного структурного підрозділу

6. Проведено обґрунтування стратегічних напрямків розв'язання проблеми розвитку організаційно-правового механізму взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями, що передбачає виконання цілей Стамбульської конвенції в частині заохочення міжнародного співробітництва з метою ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства; забезпечення підтримки та надання допомоги суб'єктам запобігання домашньому насильству в ефективному співробітництві для прийняття комплексного підходу до ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства; забезпечення збору даних за допомогою уніфікованих взаємоузгоджених форм; розробку механізмів відповідальності за невиконання завдань у сфері запобігання домашньому насильству; запровадження комплексної системи моніторингу виконання стратегій та оцінки результативності; визначення механізмів сталості проєктів взаємодії органів публічної влади з міжнародними партнерами у сфері запобігання домашньому насильству після завершення.

7. Розроблено структурно-функціональну модель взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями, в основі якої є міжсуб'єктна взаємодія, що передбачає виконання учасниками зобов'язань шляхом

реалізації сукупності відповідних механізмів (інституційного, адміністративно-правового, організаційного, комунікаційного).

Запропонована модель має на меті створення комплексної системи, яка об'єднує зусилля національних органів публічної влади з міжнародними організаціями для посилення ефективності запобігання домашньому насильству. Така модель враховує усі рівні (національний, регіональний, місцевий) та сучасні етапи публічного управління міжнародним партнерством (участь в міжнародних програмах, обмін інформацією, представництво на міжнародних заходах, моніторинг, оцінку, інформаційну підтримку), що ґрунтується на принципах сталості, результативності та підзвітності.

Комплексний підхід у цьому процесі має забезпечуватися шляхом запровадження державних стратегій запобігання домашньому насильству та вдосконалення нормативно-правової та інституційної бази у цій сфері.

Охарактеризовано механізми взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями, які передбачають встановлення залежності ефективності такої взаємодії від організаційно-правових можливостей, зокрема: доповнення існуючої системи суб'єктів, запровадження їх спеціалізації, розширення унормованого переліку повноважень у сфері встановлення міжнародних зв'язків та відповідальності; забезпечення ефективним нормативно-правовим механізмом, зокрема угодами та політиками для сталої, ефективної взаємодії, зокрема типовою міжвідомчою угодою й операційними процедурами та протоколами на засадах партнерства.

Обґрунтовано підходи до розвитку системи взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями у сфері запобігання домашньому насильству, які складають теоретичну основу процесу впливу уповноважених суб'єктів запобігання домашньому насильству на відносини з партнерами, що включає структурно-функціональну характеристику такої взаємодії, інтегрований підхід та дієвість суб'єкт-об'єктних відносин, які формуються під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

Розроблено практичні пропозиції з удосконалення взаємодії органів публічної влади з міжнародними організаціями з метою підвищення рівня особистої безпеки шляхом реалізації ефективної державної політики у сфері запобігання домашньому насильству, зокрема:

- Кабінету Міністрів України пропонується спільно з заінтересованими сторонами, забезпечити: розроблення змін до чинних нормативно-правових актів в частині розмежування повноважень Міністерства соціальної політики та Національної сервісної служби; затвердження Положення про Міжнародну консультаційну раду при Міністерстві соціальної політики України, створення єдиної платформи для збору статистичних даних, які б надали можливість надати об'єктивну оцінку явищу домашнього насильства в українському суспільстві, запровадження відповідних форм звітності для відмежування випадків вчинення домашнього насильства від насильства за ознакою статі.

- Верховній Раді України внести зміни до статті 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування», відмежувавши вчинення домашнього насильства в самостійну статтю.

- Раді Міністрів АРК, обласним, Київській та Севастопольській міським держадміністраціям, районним, районним в містах Києві та Севастополі державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування - запровадити сталу практику залучення представників міжнародних організацій до роботи дорадчих органів – регіональних/місцевих координаційних рад на місцях у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

- Кабінету Міністрів України відновити діяльність Міжвідомчої ради з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми;

– Уповноваженому Верховної Ради з прав людини забезпечити співпрацю Експертної ради при Уповноваженому Верховної Ради з прав людини з питань запобігання та протидії домашньому насильству та торгівлі людьми з Міжвідомчою радою з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A v United Kingdom [1998] 2 F.L.R. 959 (ECHR), 23 September 1998. – URL : <http://www.hrcr.org/safrica/dignity/A.html>.
2. Council of Europe Training of Trainers manual: «Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence». URL: <https://rm.coe.int/16806ee730>.
3. Council of Europe. Офіційний сайт. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal>.
4. Declaration on the Elimination of Discrimination against Women. – URL: https://www.eods.eu/library/UNGA_Declaration%20Women_1967_en.pdf.
5. Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>.
6. Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. URL: <https://cutt.ly/OwrfFycQ>.
7. Elias T.O. New horizons in international law. 2nd rev. ed. Revised and edited by Fr. M. Ssckandi. Dordrecht : M. Nijhoff, 1992. ix, 395 p.
8. European Commission. Офіційний сайт. URL: https://commission.europa.eu/index_en.
9. GENDER DEVELOPMENT INDEX (GDI) 2023. URL: <https://hdr.undp.org/gender-development-index#/indicies/GDI>.
10. Global Gender Gap Report 2022. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf.
11. Global Gender Gap Report 2023. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf.

12. GLOBAL PEACE INDEX 2023. Institute for Economics & Peace. URL: <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2023/06/GPI-2023-Web.pdf>.
13. Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2021. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/ii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiyainnovations-and-prospects-of-world-science-6-8-oktyabrya-2021-goda-vankuverkanada-arhiv/>.
14. Men's Listening Center. Офіційний вебсайт. URL: <https://www.centrouominimaltrattanti.org/>.
15. MULTIANNUAL FINANCIAL FRAMEWORK 2021-2027, Brussels, 1 February 2024. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.consilium.europa.eu/media/69866/20240201-special-euco-conclusions-mff-ukraine-en.pdf>.
16. Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Radhika Coomaraswamy, submitted in accordance with Commission on Human Rights resolution 1995/85. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/228406>.
17. Rosenbaum Dennis P. Evaluating multi-agency anti-crime partnerships: Theory, design, and measurement issues. Crime prevention studies. 2002. 14: 171-225.
18. The Institute for Economics & Peace (IEP). Офіційний вебсайт. URL: <https://www.economicsandpeace.org/>.
19. UN Handbook for Legislation on Violence against Women // The Advocates for Human Rights : сайт. URL: http://www.stopvaw.org/united_nations_model_legislation.
20. UN Policy Paper on Gender-based violence, 4 Nov 2021. – URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-11/UN%20Policy%20Paper%20on%20GBV_FINAL%20ENG.pdf.
21. UN Women / UNFPA (2022) Regional Guidance on Working with

Perpetrators of Domestic Violence and Early Prevention: Eastern Partnership Region, Регіональний посібник щодо роботи з кривдниками у випадках домашнього насильства та щодо заходів раннього втручання, Регіон східного партнерства. URL:

https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Agenda2030_UA.pdf.

22. World Justice Project. Офіційний сайт. URL: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2020/Ukraine/>

23. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А. Б. Блага, О. С. Тунтула, О. О. Кочемировська ; за заг. ред. А. Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.

24. Актуальні проблеми сімейного насильства : монографія / Перцева Т.О., Огоренко В.В., Кожина Г.М., Зеленська К.О., Носов С.Г., Терьошина І.Ф., Гненна О.М., Мамчур О.Й., Тимофєєв Р.М., Шорніков А.В.; за заг. ред. проф. Т.О.Перцевої та проф. В.В. Огоренко. Дніпро, 2021. 188 с.

25. Акуленко В.І. Імплементация міжнародно-правових норм у внутрішнє право України у сфері охорони культурної спадщини. Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України / за ред. В.Н. Денисова. Київ : Юстініан, 2006. С. 458–507.

26. Аналіз судових рішень за ст. 173-2 КУпАП «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування» URL: <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Ukrainian%202019%20PRAVO%20Monitoring%20report.pdf>.

27. Аналітичний звіт про стан виконання національної стратегії у сфері прав людини у 2022 році. URL: minjust.gov.ua/files/general/2023/03/07/20230307203535-51.pdf

28. Бакаїм М. В. Досвід зарубіжних країн у подоланні насильства в сім'ї. Європейські перспективи № 1, 2021. С. 60-68.

29. Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / За ред. С. Я. Єрмоленко; Худож.-оформлювач Б. П. Бублик. Харків: Фоліо, 2006. 623 с. URL: <https://nmetau.edu.ua/file/126.pdf>.

30. Боровик А. В. Адміністративно-правові засади реалізації державної політики, щодо запобігання домашньому насильству: навч. Посібн. / А. В. Боровик, А. В. Томчук, О. Ю. Дрозд та ін. Одеса: Вид. Дім "Гельветика", 2021. 288 с.

31. Гавердовский А.С. Имплементация норм международного права : монография. Киев : Вища шк., 1980. 320 с.

32. Гайзе Л. «Насильство стосовно жінок: інтегровані екологічні засади» (Heise L. (1998), Violence against women: an integrated, ecological framework, Violence Against Women, 1998, vol. 4, no 3, p. 262).

33. Гендерно орієнтоване врядування: практ. посіб. / Іваніна Т., Кисельова О., Колодій М. Київ: Видавничо-поліграфічна компанія «Юстон», 2021. – 116 с.

34. Гловюк І. Ратифікація Стамбульської Конвенції та доказування сексуального насильства (ст. 153 КК УКРАЇНИ): <HTTPS://JURFEM.COM.UA/RATYFIKATSIYA-STAMBULSKOI-KONVENTSII-TA-DOKAZUVANNYA-SEXUALNOHO-NASYLSNTVA/>

35. Декларація про викорінення насильства щодо жінок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506#Text.

36. Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України : Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік, Положення від 26.08.2020 № 783 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/783-2020-%D0%BF>.

37. Директива Європейського парламенту та Ради про протидію насильству над жінками та домашньому насильству. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0105>.

38. Дмитрієв А. І. Специфіка імплементації договірних зобов'язань

України у сфері міжнародного космічного права. Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України / за ред. В.Н. Денисова. Київ : Юстініан, 2006. с. 134-147.

39. Домашнє насильство та його вплив на сферу праці
https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---gender/documents/briefingnote/wcms_752226.pdf.

40. Дослідження насильства над жінками в Україні. Проведено під керівництвом ОБСЄ. Добробут і безпека жінок. 2019.

41. Європейська Комісія, Генеральний директорат з питань юстиції, Техніко-економічне обґрунтування для оцінки можливостей, можливостей і потреб у стандартизації національного законодавства щодо насильства щодо жінок, насильства щодо дітей і насильства через сексуальну орієнтацію , Офіс публікацій Європейського Союзу, 2011. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2758/3026>.

42. Гонтар З. Г. Теоретичні та правові засади державного управління національною безпекою у сфері зовнішньої політики. *Держава та регіони*. Серія: Державне управління, 2019 р., № 4 (68). С. 271-277. С. 275.

43. За даними ООН – Чому необхідно викоринити насильство відносно жінок. URL: <https://www.un.org/ru/events/endviolenceday/>.

44. Забрда С. М. Міжнародно-правові стандарти поліцейської діяльності щодо протидії насильству в сім'ї. *Право і суспільство*. № 2 / 2012.С. 161-168.С. 167.

45. Загальна декларація прав людини : Декларація; ООН від 10.12.1948 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_015.

46. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: навч. посіб. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. С. 324.

47. Запобігання насильству стосовно жінок: Стаття 12 Стамбульської конвенції. Серія документів, які стосуються Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та

боротьбу з цими явищами. URL:
[file:///C:/Users/Admin/Downloads/PCVW_Article12_2015_web%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/PCVW_Article12_2015_web%20(1).pdf).

48. Запобігання та протидія домашньому насильству : Інформаційні матеріали для фахівців, які працюють з дітьми та молоддю в громадах. Київ : Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики, 2018. 32 с.

49. Запобігання та реагування на насильство за гендерною ознакою: національна правова база та міжнародні стандарти / UNFPA, А. Б. Блага, О. О. Кочемировська, О. А. Мартиненко. Київ: 2022 63 с. URL:
https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa_gbv_2022_fin.pdf.

50. Зінсу О. І. Соціальні та юридично-психологічні аспекти домашнього насильства. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С. 79–87.

51. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови. Харків : Фоліо, 2001. 540 с.

52. Кабінет Міністрів України. Офіційний вебсайт. URL:
<https://www.kmu.gov.ua/npas/250049925>.

53. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) : Кодекс України; Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-Х // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>.

54. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (укр/рос) : Конвенція; ООН від 18.12.1979 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/go/995_207.

55. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція). Довідник для членів парламенту. URL:
<https://rm.coe.int/1680096e45>.

56. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська

конвенція) : Конвенція; Рада Європи від 11.05.2011 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_001-11.

57. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

58. Кочемировська О. О., Христова Г. О. Стандарти надання соціальних послуг особам, які постраждали від насильства в сім'ї: міжнародний досвід та рекомендації для України / Наук. ред. О. Кочемировська / Заг. ред С. Павлиш. К.: Запоріжжя: Друкарський світ, 2011. 228 с. С. 84-86.

59. Кримінальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>.

60. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>.

61. Легенька М. М. Зарубіжний досвід протидії насильству в сімі та можливості використання в Україні. *Право і безпека*. 2017. № 4 (67). С. 111–116.

62. Лесько Н. В. Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; Київ, 2019. 489 с. Бібліографія: с. 378–440.

63. Любімова Т. Стан дослідження проблеми насильства щодо жінок в науковій літературі. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Психологія. 2022. 3(56). С. 32-39.

64. Максимов В. В. Імплементация норм міжнародного

гуманітарного права з охорони культурних цінностей у внутрішнє право України. Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України / за ред. В.Н. Денисова. Київ : Юстініан, 2006. С. 526–539.

65. Змисла М. Чи втратило домашнє насильство свою актуальність в умовах воєнного стану? Юридична газета online. Всеукраїнське професійне юридичне видання. URL: <http://surl.li/njtus>.

66. Мартнюк О. Н. Особенности дипломатической переписки (на материале французского языка) *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2019 № 38 том 2 URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16360/1/Martyniuk_mgu_2019.pdf.

67. Медведська В. В Правові засади захисту жінок від домашнього насильства. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2022.

68. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують типову програму для кривдників: теоретична частина. Київ, 2020. 316 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/6/471033.pdf>.

69. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують типову програму для кривдників: Збірник практичних матеріалів. Київ, 2020. 132с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/7/471051.pdf>.

70. Мілорадова Н. Е. Загальна характеристика феноменів домашнього насильства. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи* : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. № 3 (56). Т. 2. С. 195-207. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11421>.

71. Моніторинг ситуації реагування системи правосуддя на вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі 2019 р. Рекомендовано до друку науково-методичною радою ГО «Ла Страда-

Україна», протокол № 2 від 29.07.2020 року. 62 с. С,14-15. URL: <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Ukrainian%202019%20PRAVO%20Monitoring%20report.pdf>.

72. Національна соціальна служба України. Офіційний сайт. URL: <https://1547.ukc.gov.ua/>.

73. Кучик О. Еволюція поняття міжнародної організації: теоретико-методологічний аспект. *Вісник Львівського університету*. Серія міжнародні відносини. 2012. Випуск 30. С. 24–32. С.29.

74. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2801-12>.

75. Пивоваров В. В., Ілліна А. В. Кримінологічний аналіз законодавства про запобігання і протидію домашньому насильству. *Порівняльноаналітичне право*. 2018. № 1. С. 280-284.

76. Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року : Постанова Кабінету Міністрів України; Програма, Паспорт, Заходи від 24.02.2021 № 145 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/145-2021-%D0%BF>.

77. Підсумковий документ за результатами виконання Імплементативного плану на виконання Рамкової програми співробітництва між Урядом України та ООН щодо запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/UN-UKRAINE-ua-no-QR.pdf>.

78. Початок роботи проєкту Ради Європи: працюємо разом задля припинення насильства стосовно жінок. URL: <http://surl.li/nohcg>.

79. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17>.

80. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3477-15>.

81. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 07.02.2019 № 2680-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2680-19>.

82. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2007 р. № 1087 : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.05.2012 № 354 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/354-2012-%D0%BF>.

83. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2866-15>.

84. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2229-19>.

85. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2411-17>.

86. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України; План від 24.02.2016 № 113-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/113-2016-%D1%80>.

87. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України; План від 23.06.2021 № 756-р // База даних «Законодавство України»

/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/756-2021-%D1%80>.

88. Про затвердження плану невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства : Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 21.04.2021 № 361-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/361-2021-%D1%80>.

89. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 17.06.2015 № 423 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/423-2015-%D0%BF>.

90. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Журнал, Перелік від 22.08.2018 № 658 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/658-2018-%D0%BF>.

91. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника : Наказ; МВС України від 01.08.2018 № 654 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0965-18>.

92. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства : Наказ; Мінсоцполітики України від 13.03.2019 № 369/180 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0333-19>.

93. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України; Стратегія від 11.06.1998 № 615/98 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/615/98>.

94. Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 22.08.2018 № 655 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/655-2018-%D0%BF>.

95. Про затвердження Типової програми для кривдників : Наказ; Мінсоцполітики України від 01.10.2018 № 1434 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1222-18>.

96. Про консультативно-дорадчий орган з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення, Порядок, Перелік від 05.09.2007 № 1087 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1087-2007-%D0%BF>.

97. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1906-15>.

98. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/280/97-%D0%B2%D1%80>.

99. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/586-14>.

100. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19>.

101. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>.

102. Про Національну стратегію у сфері прав людини : Указ

Президента України; Стратегія від 24.03.2021 № 119/2021 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/119/2021>.

103. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства : Указ Президента України від 21.09.2020 № 398/2020 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/398/2020> .

104. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/20/95-%D0%B2%D1%80>.

105. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19> (дата звернення: 08.04.2024).

106. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2402-14>.

107. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/160-19>.

108. Про прокуратуру : Закон України; Перелік від 14.10.2014 № 1697-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1697-18>.

109. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : Закон України від 20.06.2022 № 2319-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2319-20>.

110. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30

грудня 2021 року "Про Стратегію забезпечення державної безпеки" : Указ Президента України; Стратегія від 16.02.2022 № 56/2022 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/56/2022>.

111. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2671-19>.

112. Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України : Рішення; РНБО від 30.07.2021 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/n0054525-21>.

113. Про Стратегію національної безпеки України : Рішення; РНБО від 14.09.2020 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/n0005525-20>.

114. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1402-19>.

115. Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План від 12.08.2022 № 752-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/752-2022-%D1%80>.

116. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 10.10.2018 № 728-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/728-2018-%D1%80>.

117. Про транскордонне співробітництво : Закон України від 24.06.2004 № 1861-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1861-15>.

118. Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 07.06.2017 № 390 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/390-2017-%D0%BF>.

119. Про утворення Експертної ради з питань запобігання домашньому насильству і торгівлі людьми при Представнику Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з рівних прав і свобод, прав національних меншин, політичних та релігійних поглядів. Наказ Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 2 листопада 2022 року N 99.15/22. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS38408>.

120. Про утворення Міжвідомчої робочої групи з проведення оцінки прогресу реалізації Національної стратегії у сфері прав людини : Постанова Кабінету Міністрів України; Склад колегіального органу, Положення від 12.05.2021 № 516 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/516-2021-%D0%BF>.

121. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/722/2019>.

122. Проект «Міста і громади, вільні від домашнього насильства» реалізовується завдяки підтримці урядів Великої Британії та Канади у межах програми UNFPA з протидії та запобігання гендерно зумовленому насильству. URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/dlya_zovnishnoi_audytorii_bez_kontaktiv_mista_i_gromady_vilni_vid_domashnogo_nasylstva.pdf.

123. Проект Закону про запобігання та протидію домашньому насильству № 5294 від 20.10.2016. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60306.

124. Пункт 8(р) резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй 61/143 від 19 грудня 2006 року.

125. Путівник координатора заходів у сфері запобігання та протидії

домашньому насильству. Практичний посібник /за заг. ред. А.Б. Блага Київ : ФОРМ Кліменко, 2020. 156 с.

126. Пухтецька А. А. Принцип верховенства права: Сучасні Європейські доктрини як орієнтир для реформування національного законодавства. Вісн. НАН України. 2010. № 3. URL : <https://cutt.ly/nbI9H22>.

127. Резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй 61/143 від 19 грудня 2006 року. URL: un.org/ru/ga/61/docs/61res3.shtml.

128. Резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року.

129. Розпорядження Вінницької обласної державної адміністрації «Про обласну міжвідомчу раду з питань сім'ї, гендерної рівності, запобігання домашньому насильству та протидії торгівлі людьми» від 01.03.2018.

130. Розпорядження Сумської обласної державної адміністрації від 11 квітня 2018 року № 228-ОД. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SU180030>.

131. Сидоренко Н. Взаємодія органів публічного управління та громадськості як чинник подолання проявів насильства в сім'ї. *Науковий вісник: Державне управління*. 2022. 2 (12). 108–126. [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2\(12\)-108-126](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2(12)-108-126).

132. Скрипник О. М. Історія міжнародних організацій. Навчальний посібник. Умань: ПП Жовтий О.О., 2011 226 с. С. 9.

133. Словник іншомовних слів / Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Укр. мовно-інформ. фонд НАН України ; уклад. : С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута; ред. А.І. Мазніченко. К. : Наукова думка, 2000. 662 с.

134. Ковальчук С. Проблема визначення поняття публічної влади в теорії держави і права. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/e59181ce-f91b-414d-809e-f14c6d2a7181/content>.

135. Справа «Контрова (Kontrova) проти Словаччини» / Рішення ЄСПЛ від 31 травня 2007 року № 7510/0. URL:

<http://docs.pravo.ru/document/view/19381568/>.

136. Справа «Осман (Osman) проти Об'єднаного Королівства» / Рішення ЄСПЛ від 28 жовтня 1998 року № 23452/9. URL: <http://docs.pravo.ru/document/view/19382448>.

137. Стамбульська Конвенція – потужний інструмент подолання насильства за гендерною ознакою. Посібник для парламентарів до Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL: <https://assembly.coe.int/LifeRay/EGA/WomenFFViolence/2022/2022-HandbookIstanbulConvention-UA.pdf>.

138. Старчук О. В., Торчило Я. О. До питання правового регулювання протидії домашньому насильству. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. С. 96-99.

139. Стешенко В. М. Імплементация міжнародно-правових понять «дитина» і «підліток» у національне право України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 27. С. 508–516.

140. Стисли зміст рішень ЄСПЛ щодо домашнього насильства. URL: <https://bit.ly/3W9iyOg>.

141. Судовий розгляд справ, пов'язаних з вчиненням насильства в сім'ї в Україні: проблеми відповідності міжнародним стандартам та шляхи вдосконалення. Науково-практичний посібник /Євсюкова М.В., Христова Г.О., Шаповалова О.А. та ін. / За заг. ред. Шаповалової О.А., Павлиш С.О. К.: ТОВ «Компанія «Ваїте», 2011. 196 с.

142. Стукан Т. М. Публічна влада: характеристика, ознаки та форми прояву. *Публічне управління та митне адміністрування*. № 4 (31), 2021. С. 37-41.

143. Тернопільська міська рада. Офіційний сайт. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/vikonavchiy-komitet/rishennya-vikonavchogo-komitetu-2019/47102.html>.

144. Тихий В. П. Безпека людини – головний об'єкт національної

безпеки України. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2017 (4), 323-329.

145. Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. Офіційний сайт. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/zovnishnopolitychna-strategiia-ukrainy-oriientyry-i-realii>.

146. Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Офіційний сайт. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/ogoloshennya-pro-stvorennya-ekspertnoyi-radi-pri-predstavniku-upovnovazhenogo-z-pitan-zapobigannya-domashnomu-nasilstvu-i-torgivli-lyudmi

147. Філатов В. В. Імплементція міжнародних норм до митного законодавства України : монографія. Донецьк : ДонУЕП, 2013. 201 с

148. Хар О. Ю. Міжнародно-правове регулювання діяльності неурядових організацій. *Регіональні студії*. 2020. С. 131-136. С. 132.

149. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>

150. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 18.03.2004 № 1618-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1618-15>.

151. Чабайовський Т. В. Нормативно-правове забезпечення протидії та запобігання домашньому насильству. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 509-513.

152. Чистоколяний Я. В. Нагальні проблеми конституціоналізації курсу України на здобуття повноправного членства в європейському союзі. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 6. С. 15-19.

153. Шумляева І. Розвиток взаємовідносин органів публічної влади та громадян на місцевому рівні в умовах реформування правової держави. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 2(41). URL :

<https://cutt.ly/sWYteL1>.

154. Шуневич К. Україна після ратифікації Стамбульської конвенції: які законодавчі зміни необхідні надалі? URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/08/10/249886/>.

155. Юридична енциклопедія: в 6 т./ред. кол.: Ю. С. Шемшученко та ін. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 2. 202. С. 513.

156. Юрків Я. Сутність та зміст соціального феномену «насильство в сім'ї». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2013. Вип. 27. С. 234-237.